

T.C.
YENİŞEHİR KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü
Cumhuriyet Anaokulu

Sayı : E-45998721-604.01.01-68341598
Konu : Çocuğa Kötü Muameleye Karşı
Okul Temelli Koruma Programı

13.01.2023

YENİŞEHİR İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
(Strateji)

2020-1-TR01-KA101-086976 nolu KA1 Erasmus+ "Çocuğa Kötü Muamelenin Önlenmesi" adlı projemizin çıktısı olan "Çocuğa Kötü Muameleye Karşı Okul Temelli Önleme Programı" yazımız ekinde paylaşılmıştır. Proje çıktımızın öncelikle İlçemizde bulunan bağımsız anaokulları ile bünyesinde anasınıfı bulunan ilkokul, ortaokul ve liselerle paylaşılması projemizin yaygınlaştırılması, amaçların gerçekleşmesini destekleyecektir.

Ayrıca proje çıktımız olan Çocuğa Kötü Muameleye Karşı Okul Temelli Önleme Programı'nın İlçemizde bulunan bağımsız anaokulları ile bünyesinde anasınıfı bulunan ilkokul, ortaokul ve liselerle paylaşılması amacıyla İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze yazı yazılması hususunda;

Bilgilerinize arz ederim.

Nursel ATA
Okul Müdürü

Ek: Program (118 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No :

Bilgi için:

E-Posta:

Unvan : Memur

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi:

Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden **c6b5-e37b-30a9-b4ae-ef16** kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
YENİŞEHİR KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-84994148-604.01.01-68392133
Konu : Çocuğa Kötü Muameleye Karşı
Okul Temelli Koruma Programı

16.01.2023

MERSİN İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Cumhuriyet Anaokulu Müdürlüğünün 13.01.2023 tarihli ve 68341598 sayılı yazınız.

İlgi yazı ile; 2020-1-TR01-KA101-086976 nolu KA1 Erasmus+ "Çocuğa Kötü Muamelenin Önlenmesi" adlı proje çıktısının Müdürlüğünüzce de uygun görülmesi halinde ilimizdeki bağımsız anaokulları ile bünyesinde anasınıfı bulunan ilkokul, ortaokul ve liselere duyurulması hususunda; Bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Necmeddin DİNÇ
İlçe Milli Eğitim Müdürü

Ek:
- Yazı ve Ekleri (119 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Güvnevler Mah. 1.Cad. Kapı No: 118/A Yenişehir/MERSİN

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0324 325 43025-26

E-Posta: yenisehir33_arge@meb.gov.tr

İnternet Adresi: www.yenisehir33.meb.gov.tr

Bilgi için: M.TATAR

Unvan : Şef

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Faks: 0324 325 43 2

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 4c7f-fbae-3147-b191-15ea kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-34776202-604.01.01-68722385
Konu : Çocuğa Kötü Muameleye Karşı
Okul Temelli Koruma Programı

19.01.2023

.....KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

İlgi : Yenişehir Kaymakamlığı İlçe Millî Eğitim Müdürlüğünün 16.01.2023 tarihli ve E-84994148-604.01.01-68392133 sayılı yazısı.

İlimiz Yenişehir Kaymakamlığı İlçe Millî Eğitim Müdürlüğünün ilgi yazısına istinaden: Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığı tarafından onaylanan Erasmus+ Ana Eylem 1 Okul Eğitimi Personel Hareketliliği (KA101) faaliyeti kapsamında, Yenişehir ilçesi Cumhuriyet Anaokulu Müdürlüğünün 2020-1-TR01-KA101-086976 numaralı ve "Çocuğa Kötü Muamelenin Önlenmesi" başlıklı proje çıktısının ilçenize bağı tüm anaokulları ile bünyesinde anasınıflı bulunan ilkokul/ ortaokul/ lise müdürlüklerinde paylaşılması hususunda;

Gereğini rica ederim.

Adem KOCA
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-İlgi Yazı Sureti (2 Sayfa)
- 2-Proje Çıktısı (120 Sayfa)

Dağıtım:

13 İlçe Kaymakamlığına
(İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Proje Koordinasyon ve Öğrenme Merkezi AR-GE (AB Projeleri)
Birimi (Barbaros Mah.Gmk Bulvarı No:479 Yenişehir/ Mersin)
Telefon No : 0 (324) 329 14 77
E-Posta: arge33@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Hasan DOĞAN

Unvan : Memur

İnternet Adresi: www.mersin.meb.gov.tr

Faks:3243273518

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 068d-c0f5-3e84-8a5d-c453 kodu ile teyit edilebilir.

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELEYE KARŞI OKUL TEMELLİ ÖNLEME PROGRAMI

İÇİNDEKİLER

AİLE MODÜLÜ.....	5
ÇOCUK HAKLARI VE HAK İHLALLERİ	7
ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞME MADDELERİ.....	8
ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE NEDİR?	24
ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	25
İSTİSMAR.....	25
İHMAL.....	26
AKRAN ZORBALIĞI.....	26
ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELENİN SONUÇLARI	27
KÖTÜ MUAMELEYE MARUZ KALAN ÇOCUKLARA YAKLAŞIMLAR	28
AİLE İÇİ İLETİŞİM BECERİLERİ.....	28
ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELEYE NEDEN OLAN EBEVEYN ÖZELLİKLERİ	28
İLETİŞİM KAVRAMI	29
ETKİLİ İLETİŞİM	29
ANNE BABA TUTUMLARI VE POZİTİF EBEVEYNLİK	29
AİLELERİ GÜÇLENDİRME YÖNTEMLERİ	30
ÇOCUĞU ANLAMAK	34
DAYANIKLILIK GELİŞTİRMEK	35
ETKİLENEN AİLELERE VE ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMETLER	39
KANIT TEMELİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ.....	39
ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELEYE TEPKİ: TEMEL BİLEŞENLER	40
ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELENİN ORTAYA ÇIKARILMASI.....	41
ÇOCUĞUN KORUNMASI.....	43
ÖNERİLEN KİTAPLAR	48
ÖĞRETMEN MODÜLÜ	49
ÇOCUĞA KARŞI KÖTÜ MUAMELE.....	50
ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELEYİ ÖNLEMEDE OKUL TEMELLİ HEDEFLERİN BELİRLENMESİ.....	51
ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE: TANIMLAR VE BELİRTİLER.....	52
RİSK GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN BELİRLENMESİ	55

KÖTÜ MUAMELEYE MARUZ KALAN ÇOCUĞA YAKLAŞIMLAR VE MÜDAHALELER	56
ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINI BİLDİRME.....	58
AKRAN ZORBALIĞI NEDİR? NASIL ÖNLENİR? UYGULANACAK STRATEJİ VE YÖNTEMLER NELERDİR?.....	60
ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELENİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK OKUL TEMELLİ ÇALIŞMALAR	63
ÖĞRETMENLERE KİTAP ÖNERİLERİ	66
ÇOCUK MODÜLÜ.....	67
KENDİNİ KORUMA.....	69
Ben Kimim Etkinliği	69
Öfkeli Örümcek Rıza	71
İçeri Dışarı	73
Kayıp Eşya Bürosu	74
Benim Alanım	76
İLETİŞİM	77
Merhaba Arkadaşım	77
Tanıyorum Tanıtıyorum	79
Arkadaşlık Duvarı	80
Oyuncak Dükkânı	81
Anlat-Dinle	82
Duygu ve Davranış Yönetimi	83
DUYGULARIM	83
Farklı Yüzler	86
Seviyorum Sevmiyorum	87
Şapkamın Rengi	89
Öfkeli Koyun	91
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ	93
Problemlerimiz Nelerdir?	93
Boyasız Fırçasız Resimler.....	94
Gizemli Kutu.....	95
Örnek Olay Kartları.....	98

Kumbara	99
ÇOCUK HAKLARI	101
Bizim Seçimimiz	101
Bu Adil Değil	103
Onları Hep Hatırlayalım	105
Bir Dakika Yerime Geçer misin?	107
KENDİN İÇİN İSTEMEDİĞİNİ BAŞKASI İÇİNDE İSTEME	108
Akran Zorbalığı	108
Özür Dilerim	110
Yalnız Değilsin	111
Sincap Sini ile Sincap Mini	112
Zorbalık mı Anlaşmazlık mı?.....	114
Zorbalık Çantası.....	116

PROJE ÖZETİ

Erken çocukluk eğitimi ve bakımı alanında kalitenin arttırılması, çocukların temel yaşam becerilerinin desteklenmesi için mesleki yeterliliği ve güçlü motivasyonu olan öğretmenlere duyulan ihtiyaç eğitimin en önemli boyutudur. Bu amaçla, Erasmus+ KA101 kapsamında “ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELENİN ÖNLENMESİ” adlı projeye Avrupa’da olumlu sonuçlarıyla güvenli ve sağlıklı okul ortamını destekleyen “Çocuğa Kötü Muameleye Karşı Okul Temelli Önleme Programı’na ilişkin Cumhuriyet Anaokulu olarak İspanya ve Fransa’da aldığımız eğitimlere yönelik öncelikle aile, öğretmen ve çocuk modülleri hazırladık. Bu modülleri daha sonra bir önleme programı içeriği olarak okul öncesi eğitimi veren okullarımızın yararlanması için paylaşıyoruz. Bu çalışmayla güvenli ve sağlıklı okul iklimi çerçevesinde; kendini ifade edebilen, haklarını bilen, kendini koruma becerisine sahip, temel yaşam becerileri gelişmiş, duygu ve davranış yönetimini sağlayabilen nesillerin yetiştirilmesini desteklemek ve okul-çocuk koruma politikası konusunda öğretmen, aile ve çocuk yetilerini güçlendirmeyi hedefliyoruz.

Çocuğa yönelik kötü muamele, çocuğun sağlığı ve gelişimi üzerinde ciddi ve yaşam boyu sürecek olumsuz etkileri olan; sadece çocuğa zarar veren travmatik yaşantı değil toplumu da tehdit eden küresel boyutta büyük bir sorundur. Yapılan bilimsel çalışmalar çocuğa kötü muamelenin kolay çözümleri olan basit bir sorun olmadığını ancak edinilecek bilgi ve stratejilerle önlenabilir bir durum olduğunu kanıtlamıştır. Ülkemizde de çocuğa kötü muamelenin önlenmesinde en büyük engel ailelerin bilgi eksikliği ve okullarda uygulanan stratejilerin yetersizliğidir. Okullar hem çocuğa hem aileye ulaşmada buldukları konum ve görevi itibariyle kilit roledir. Bu amaçla, önleme çalışmalarının programlandırılarak okul temelli gerçekleştirilmesi için konuyla ilgili yetkin personel ihtiyacımız ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle çocuğa kötü muamelenin önlenmesi, öncelikle, öğretmenlerin bilgilendirilmesi ve becerilerinin desteklenmesiyle mümkündür.

Proje kapsamında hazırlanan modüller, 29.12.2022 tarihinde Mersin merkez ilçeleri Yenişehir, Akdeniz, Mezitli ve Toroslar okul öncesi ve PDR öğretmenleri ile Mersin Üniversitesinden gelen akademisyenlerin işbirliğiyle yapılan çalıştayda desteklenmiştir.

CUMHURİYET ANAOKULU

ÇOCUĞA KÖTÜ
MUAMELEYE KARŞI
OKUL TEMELLİ
ÖNLEME
PROGRAMI

AİLE EĞİTİM PROGRAMI

GİRİŞ

Sevgili Aile

Her çocuk, yaşamını sağlıklı bir gelişimsel seyrinde sürdürmeyi hak eder. Toplum olarak bizler, çocuğun yaşadığı çevresel koşullar değişse de sağlıklı gelişme ve yaşama hakkının, en yakınlarındaki yetişkinler tarafından güvence altına alınmasını bekleriz. Çocukları ihmal ve istismardan koruyabilmek için öncelikle “çocuk hakları ve hak ihlalleri, çocuğa kötü muamele ile ilgili temel kavramlar, aile içi iletişim ve etkilenen ailelere ve çocuklara yönelik hizmetler konularında bilgilenmek” önerilmektedir. Çocuğu istismar ve ihmale karşı koruyucu eğitimler; bir toplumda çocuğun güvende olabilmesi için ebeveynlerin ve çocukların neler yapabileceklerine, çocuk gelişimi ve hakları konularındaki temel bilgileri kapsar. Ailelerin ve öğretmenlerin çocuk haklarına farkındalıkları ve yanı sıra çocuğun kendi hakkını savunabilmesi de, çocuğu ihmal ve istismardan korur ve güçlendirir (Öztürk, 2017).

Dünyanın oldukça farklı ülkelerinde yürütülen bilgilendirmelerin hedefindeki gruplar incelendiğinde, kötü muamele ile ilgili eğitimlerin çoğunlukla ebeveynlere yönelik düzenlendiği (ör. Alvarez, Padilla ve Máiquez, 2016, Altafim, Pedro ve Beatriz, 2016; Cluver vd., 2016; Lachman vd., 2017; Lee, Kirkland, Miranda-Julian ve Greene, 2018; Yıldırım ve Kublay, 2016) görülmektedir.

Doğrudan çocukların kötü muamele hakkında eğitildiği programların ise görece yakın zamanda tarihlendiği (ör. Akyol ve Kutlu, 2019; Lam, Zwart, Chahal, Lane ve Cummings, 2018; Morris vd., 2016;) ve çocuklara formal yollarla okullarda eğitim vermenin ise daha az yaygın olduğunu (Akyol ve Kutlu, 2019) da belirlenmektedir.

Çocuğa istismarı ve ihmali önlemek adına erken çocukluk döneminden ergenliğe değin çocukları olan ebeveynlere verilen eğitimlerde; çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgilendirme (Alvarez vd., 2016; Karale, Malgi, Mohite ve Choudhari, 2020), iyi ana-babalık becerileri geliştirme (ör. dışsallaştırma sorunları olan çocuklara yaklaşım) (Altafim vd., 2016; Cluver vd., 2016; Lachman vd., 2017; Lee, Kirkland, Miranda-Julian, ve Greene, 2018; Yıldırım ve Kublay, 2016) ve çocukta optimal gelişimi sağlamak (Green vd., 2020; Oppenheim-Weller ve Zeira, 2018) hedeflerinden birine veya birden fazlasına (Cluver vd., 2020; Hubel, Rostad, Self-Brown ve Moreland, 2018; Karale, Malgi, Mohite ve Choudhari, 2020; Lachman vd., 2017; Lachman vd., 2020) yer verildiği ve etkili oldukları görülmektedir.

Bu modülde çocukların haklarına uygun davranabilecek, olumlu aile içi iletişim becerileri hakkında ve çocuğa kötü muameleye ilişkin beceriler kazanmanız hedeflenmektedir.

AÇIKLAMALAR

PROJENİN ADI	Çocuğa kötü muamelenin önlenmesi
ALAN	Eğitim
DAL/MESLEK	Aile Eğitimi
MODÜLÜN ADI	1. ÇOCUK HAKLARI VE HAK İHLALLERİ
MODÜLÜN TANIMI	Çocuğun haklarını, hak ihlallerinin neler olduğu gibi bilgileri içeren öğrenme materyalidir.
SÜRE	40 dk
YETERLİK	Çocuk hakları ve hak ihlallerinin ne olduğunu bilip ona göre davranmak
MODÜLÜN AMACI	Çocuk hakları ve hak ihlalleri konusunda farkındalık kazandırarak çocuk ihmal ve istismarını önleme ve aile yaşamına olumlu katkı yapılması hedeflenmiştir.
YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	

ÇOCUK HAKLARI VE HAK İHLALLERİ

Çocuk hakları, tüm dünyadaki çocukların sahip olduğu evrensel haklardır. Bu haklar beslenme, yaşama, barınma, eğitim, sağlık, cinsel ya da psikolojik sömürüye karşı korunmadır ve her yıl 20 Kasım tarihinde kutlanmaktadır. Çocuk haklarını savunmak ve korumak tüm çocuklar için büyük önem arz etmektedir.

Çocuk ya da yetişkinlerin sahip olduğu her hak kanunlar ile belirlenmiştir. Kanunlar tarafından belirlenen bu hakların uygulamadaki başarısızlığı çocuk haklarının ihlali olarak tanımlanır. Uygulamadaki başarısızlık, gelişmemiş ülkelerde sıklıkla görülmektedir. Çocukların aç bırakılması, onların kötü şartlarda işçi olarak çalıştırılması, sağlık ihtiyaçlarının karşılanmaması, savaşlar, kıtlık ve tedbiri alınmamış olası doğal afetler sebebiyle çocukların yaşama haklarının elinden alınması, cinsel veya psikolojik sömürüye uğramaları çocuk hak ihlalleri olarak sıralanabilir.

ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞME MADDELERİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir.

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu *düşünerek,*

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını *hatırda tutarak,*

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden **ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin** yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini *kabul ederek,*

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini *anımsayarak,*

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan **ailenin** toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için **gerekli koruma ve yardımı görmesinin** zorunluluğuna *inanmış olarak,*

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini *kabul ederek,*

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle **barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla** yetiştirilmesinin gerekliliğini *göz önünde bulundurarak,*

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24'üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de (özellikle 10'uncü maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını *hatırda tutarak,*

Çocuk Hakları Bildirisi'nde de belirtildiği gibi çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle **doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren** özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu *hatırda tutarak*,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve **Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin** Bildirinin hükümlerini *anımsayarak*,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu *bilinci içinde*,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi *gözönünde tutarak*,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların **yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin** taşıdığı önemin *bilincinde olarak*,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya **cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.**

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, **çocuğun yararı temel düşüncedir.**
2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından **sorumlu kurumların**, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, **yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.**

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşme’de tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşme’nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana–babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu **öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.**

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun **temel yaşama hakkına sahip** olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir **isim** hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde **ana–babasını bilme** ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, **koruma hakkına saygı göstermeyi** ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun **yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe**, Taraf Devletler, çocuğun; ana–babasından, **onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar.** Ancak, ana–babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana–babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.
2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana–babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel **ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler**.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırdışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana–babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9'uncu Maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana–babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya **aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler**.
2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana–babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi **terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler**. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu **Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir**.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
  1. Başkasının haklarına ve itibarına saygı;
  2. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişiminde keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

1. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
2. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
3. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

4. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
5. 13 ve 18'inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana–babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana–babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşme'de belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana–baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana–babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.
3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında. Bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

1. Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyararak, kararını verir;
2. Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler;
3. Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar;
4. Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar;
5. Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.
2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.
3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2'nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en

eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürülü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.
2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:
  - Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
  - Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
  - Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
  - Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
  - Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana–babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
  - Koruyucu sağlık bakımlarının, ana–babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.
4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana–babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana–babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:
  - İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
  - Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
  - Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
  - Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
  - Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:
  - Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
  - Çocuğun ana–babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
  - Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
  - Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
2. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:
  - İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;
  - Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
  - Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psicotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

1. Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
2. Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
3. Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzeme olarak kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

1. Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
2. Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
3. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
4. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işleme ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silahaltına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:
  1. İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
  2. Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:
    1. Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;
    2. Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;
    3. Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;
    4. Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
  5. Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulmak üzere yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
  6. Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
  7. Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

1. Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;
2. Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşme'de yeralan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve:

1. Bir Taraf Devletin yasasında veya
2. Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yeralan hükümleri etkilemeyecektir.

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.
2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.
3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.
4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşme'nin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.
5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterdikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.
8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.
11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.
12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşme’de tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:
  - Bu Sözleşme’nin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde;
  - Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.
2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşme’ye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşme’nin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.
3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.
4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşme’nin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşme’nin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

1. Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşme’nin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF’i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF’i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşme’nin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
2. Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF’e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

3. Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırmayı isteginde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
4. Komite, bu Sözleşme'nin 44 ve 45'inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşme'yi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşme'ye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.
2. Bu maddenin 1'inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.
3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.
2. Bu Sözleşme'nin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekiinceye izin verilmeyecektir.
3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşme'yi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşme'nin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

İhtirazi Kayıt: Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'sinin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.

AÇIKLAMALAR

PROJENİN ADI	Çocuğa kötü muamelenin önlenmesi
ALAN	Eğitim
DAL/MESLEK	Aile Eğitimi
MODÜLÜN ADI	2.ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE NEDİR?
MODÜLÜN TANIMI	Çocuğa kötü muamelenin ne olduğunu, temel kavramları, kötü muamelenin sonuçları ve kötü muameleye maruz kalan çocuklarla ilgili yaklaşımları, istismarın ve ihmalin kapsamı; fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal ve psikolojik istismara uğramış çocuklar konularının anlatıldığı bir öğrenme materyalidir.
SÜRE	2 Saat
YETERLİK	Çocuğa Kötü Muamele ile ilgili Temel Kavramlarını Bilmek
MODÜLÜN AMACI	Aileye Çocuğa Kötü Muamele ile ilgili Temel Kavramlar konusunda farkındalık kazandırarak, çocuk ihmal ve istismarını önleme hedeflenmiştir.
YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	Anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası, inceleme, tartışma, eğitsel oyun, video analizi, rol oynama, örnek olay çözümlene, diyalog oyunları

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE NEDİR?

Çocuklara kötü muamele; bir sorumluluk, güven veya güç ilişkisi bağlamında, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi ve saygınlığı açısından, fiilen zararlı veya potansiyel olarak zararlı sonuçlar verebilecek her tür fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal veya ihmalkâr davranış veya ticari amaçlı, ya da başka tür sömürü olarak tanımlanmıştır.

Her türden kötü muamele, tek defalık veya tekrarlayıcı olmasından bağımsız biçimde, önemli bir hak ihlalidir ve çocuğun sağlığına, gelişimine ve onuruna doğrudan zarar verir (D'Andrea, Ford, Stolbach, Spinazzola ve Van der Kolk., 2012). Böyle durumlar çeşitli ortamlarda ortaya çıkabilir.

- Ana-babalar ve diğer aile üyeleri;
- Çocuklara bakan kişiler;
- Arkadaşlar;
- Tanıdıklar;
- Yabancılar;
- Yetkili konumda olanlar – örneğin öğretmenler, askerler, polisler, din görevlileri ve memurlar;
- İşverenler;
- Sağlık görevlileri;
- Diğer çocuklar.

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Dünya şiddet ve sağlık raporu ile 1999 DSÖ Çocuk İstismarını Önleme İstişare Toplantısı, çocuklara kötü muamelenin dört türünü tanımlamaktadır:

- Fiziksel istismar;
- Cinsel istismar;
- Duygusal ve psikolojik istismar;
- İhmal.

İSTİMAR

Daha önce de belirtildiği gibi, Dünya şiddet ve sağlık raporu ile, 1999 DSÖ Çocuk İstismarını Önleme İstişare Toplantısı, çocuklara kötü muamelenin dört türünü tanımlamaktadır:

- Fiziksel istismar;
- Cinsel istismar;
- Duygusal ve psikolojik istismar;
- İhmal.

İstismar Türleri:

Fiziksel istismar

Bir çocuğun fiziksel istismarı; çocuğa karşı kasıtlı olarak kullanılan fiziksel güç sonucunda, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından zararlı durumların ortaya çıkması – veya çıkabilecek olması – şeklinde tanımlanır. Bu tanım çerçevesinde değerlendirilebilecek hareketler; vurma, tekmeleme, sarsma, ısırma, boğazını sıkma, yaralama, yakma, zehirleme, boğma vb. olabilir. Evlerde ise, çocuklara karşı fiziksel şiddete çoğu kez cezalandırma amacıyla başvurulur.

Cinsel istismar

Cinsel istismar, çocuğun, kendisinin tam olarak kavrayamadığı, tam onay vermesi mümkün olmayacak veya gelişme düzeyi açısından hazır olmadığı, ya da toplumun verili yasalarını veya toplumsal tabularını ihlal eden bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesi olarak tanımlanır. Çocukların cinsel istismarında failler; yaşları gereği, mağdur üzerinde belirli bir yetki, otorite veya sorumluluk taşıyan yetişkinler olabileceği gibi, başka çocuklar da olabilir.

Duygusal ve psikolojik istismar

Duygusal ve psikolojik istismarda; hem tekil olaylar, hem de bir ebeveynin veya bakıcının, bir süreç içinde, çocuğa gelişimi açısından uygun ve destekleyici bir ortam sağlamadaki başarısızlığı söz konusu olabilir. Bu kategoriye giren fiillerin, çocuğun fiziksel veya zihinsel sağlığını; fiziksel, zihinsel, manevi veya toplumsal gelişimini olumsuz etkileme olasılığı yüksektir. Bu tür istismar örnekleri olarak, şunlardan söz edilebilir:

Hareket serbestinin kısıtlanması, küçük düşürme, suçlama, tehdit, korkutma, ayrımcılık yapma ve alay etme ve dışlama ve düşmanca yaklaşımın fiziksel güç içermeyen diğer biçimleri

İHMAL

Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir.

İhmalde; hem tekil olaylar, hem de bir ebeveynin veya başka bir aile üyesinin, aslında mümkünken, çocuğun gelişimi ve esenliği için yapılması gerekenleri yapmaması söz konusudur. Bu tanımla ihmal, aşağıdaki alanlarda kendini gösterebilir:

- Sağlık;
- Eğitim;
- Duygusal gelişim;
- Beslenme;
- Barınma ve güvenli yaşam koşulları.

İhmal Türleri:

Fiziksel ihmal

Çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmaması, Çocuğun önlenemez rahatsızlıklardan korunmaması, Ciddi bir sağlık sorununda doğru yardım aranmaması, Çocuğun, bakacak kişiler bulunmadan ve uzun süreler boyunca yalnız bırakılması, Çocuğun gece geç saatlere kadar nerede olduğunun bilinmemesi, Çocuğa düzenli ve besleyici öğünlerin, temiz ve yeterli giysinin sağlanmaması fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilir.

Eğitimsel ihmal

Çocuğun zorunlu yaşa gelmesine rağmen okula gönderilmemesi, Okula devamlılığının sağlanmaması, Okula devam etmediği bilinmesine rağmen müdahalede bulunulmaması, Eğitimin başarısı için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması eğitimsel ihmal kapsamında değerlendirilir.

Duygusal ihmal

Çocuğa yetersiz ilgi gösterilmesi, Çocuğun aile içi kötü muameleye maruz kalması, Alkol veya uyuşturucu kullanmasına göz yumulması, Çocuğun suç işleme, aşırı saldırganlık gibi uyumsuz davranışlarına izin verilmesi, Çocuğun duygusal veya davranışsal probleminde gerek duyduğu profesyonel psikolojik desteği almasına engel olunması ya da geciktirilmesi duygusal ihmal kapsamında değerlendirilir.

AKRAN ZORBALIĞI

Akran zorbalığı, bir veya birden çok çocuğun, kendilerinden daha güçsüz çocukları, kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür.

ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELENİN SONUÇLARI

Çocuklara kötü muamelenin sağlıkla ilgili ve sosyal sonuçları; tek başına ölüm ve yaralanma durumlarının çok daha ötesindedir ve mağdurların fiziksel ve zihinsel sağlığı ile bu alanlardaki gelişimleri üzerinde etkili olmaktadır. Yapılan araştırmalar, çocukluk döneminde kötü muamele ve şiddetin diğer biçimlerine maruz kalınmasının, daha sonraki yaşamda risk etmenleriyle ve riskli davranışlara yönelmeyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, şiddete başvurma, şiddeti süreklileştirme, depresyon, sigara içme, obezite, riskli cinsel davranışlara yönelme, istemeden gebe kalma, alkol ve uyuşturucu kullanma bunlar arasındadır.

Bu tür risk etmenleri ve davranışları ise; ölüme, hastalıklara ve engelliliğe yol açabilecek durumları da beraberinde getirmektedir. Örneğin kalp hastalıkları, cinsel ilişki yoluyla bulaşan hastalıklar, kanser ve intihar gibi. Dolayısıyla, çocuklara kötü muamele, mağdurun yaşamı süresince, gerek çocuğun kendisi, gerekse toplum açısından, maliyeti yüksek, çeşitli fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarına yol açmaktadır.

KÖTÜ MUAMELEYE MARUZ KALAN ÇOCUKLARA YAKLAŞIMLAR

Çocuğa kötü muameleyi oluşturan etkenlere ve onun oluşturduğu çok düzeyli etkilere dair kapsamlı bir bakış açısının benimsenmesinin, koruma ve destek hizmetinin niteliğini ve ürettikleri yararı artırma potansiyeli yüksektir.

Kötü muamele karşısında güçlenmek için bilgilenecek

Çocukları ihmal ve istismardan koruyabilmek için öncelikle “çocuk hakları ve hak ihlalleri konularında bilgilenecek” önerilmektedir. Çocuğu istismar ve ihmale karşı koruyucu eğitimler; bir toplumda çocuğun güvende olabilmesi için ebeveynlerin ve çocukların neler yapabileceklerine, çocuk gelişimi ve hakları konularındaki temel bilgileri kapsar. Ailelerin ve öğretmenlerin çocuk haklarına farkındalıkları ve yanı sıra çocuğun kendi hakkını savunabilmesi de, çocuğu ihmal ve istismardan korur ve güçlendirir (Öztürk, 2017).

Kötü muameleyi sonlandırmak için sırlara veda etmek

İstismar veya ihmalin bildirilmemesi; aile içinde kalması ya da çocuğun yaşadığı durumu aile üyeleri dâhil hiç kimseyle paylaşmaması kötü muamelenin tekrarlanmasına yol açar (Tat ve Öztürk, 2019) Sırlara veda etmek; suçun bildirimini sağlamada ve kötü muamelenin kuşaklar arası geçişini önlemede rol oynar.

Psiko-sosyal müdahale hizmetleri ile endişeleri azaltmak

Öncelikle çocuğa kötü muamelenin saptanması ve Psiko-sosyal destek hizmetinin yürütülmesi gereklidir. Nitelikli müdahale için her çocuğun durumu, gelişimi, çevresi ve geçmişi birlikte ele alınır (Belsky, 1980).

Çocuk adalet sisteminin ilk basamağını oluşturan Çocuk Şube Müdürlükleri, suç işleyen, suça yönelen ve suçun mağduru olan çocuklar için çalışmaktadır. Bu noktada hizmet veren çocuk polislerinin kötü muamele gören çocukların kendilerini açmaları konusunda destekçi olması, çocuklarla etkili ve doğru iletişim kurması beklenir.

Kötü muameleye uğrayan çocuğa toplumsal destek sağlamak

Ülkemizde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na sağlık, eğitim, güvenlik ve sosyal hizmetler alanından bir grup mesleki uygulamacı, çocuk istismar ve ihmali şüphesinde bile bildirme yükümlülükleri bulunmaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005)

AÇIKLAMALAR

PROJENİN ADI	Çocuğa kötü muamelenin önlenmesi
ALAN	Eğitim
DAL/MESLEK	Aile Eğitimi
MODÜLÜN ADI	3AİLE İÇİ İLETİŞİM BECERİLERİ
MODÜLÜN TANIMI	Aile içi iletişim becerilerinde, etkili iletişimin anne baba tutumlarının ve pozitif ebeveynliğin, kötü muameleye neden olan ebeveyn etmenlerinin, anlatıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	4 Saat
YETERLİK	Olumlu aile içi iletişim becerilerini kullanmak
MODÜLÜN AMACI	Aile içi iletişim becerileri konusunda farkındalık kazandırarak aile birliği, çocuk ihmal ve istismarını önleme ve aile yaşamına olumlu katkı yapılması hedeflenmiştir.
YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	Anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası, inceleme, tartışma, eğitsel oyun, video analizi, rol oynama, örnek olay çözümleme, diyalog oyunları

AİLE İÇİ İLETİŞİM BECERİLERİ

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELEYE NEDEN OLAN EBEVEYN ÖZELLİKLERİ

Çocuğa kötü muamelede anne babanın:

- Çocuk bakımı ve yetiştirme konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları,
- İçinde bulunduğu stresli yaşam koşulları
- Geçmişlerinde yaşadıkları kötü muamele deneyimlerinin olması
- Eğitim düzeylerinin düşük olması, evde şiddet duygusu
- Evlilikle ilgili sorunlar, madde bağımlılığı
- İçinde yaşadığı sosyal çevre, çocuk sayısının fazlalığı
- Çocuk bakımı ve sorumluluğunu yerine getiremeyecek kadar genç olması
- Özgüvenlerinin düşük olması
- Hayallerinde var olan çocuk profiline çocuklarının uymaması ve hayal kırıklığına uğramaları gibi nedenlerle, çocuklarını ihmal ve istismar ederek kötü muamelede bulunmaktadır.

Yukarıda sayılan özelliklerin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi aile içi etkili iletişim ve kötü muamele hakkında ebeveynlerin bilgilendirilmesi ile mümkün olacaktır.

İLETİŞİM KAVRAMI

İletişim, Latince “ortak” anlamına gelen “communis” sözcüğünden türetilmiştir. Bu nedenle iletişim kurulabilmesi için ortak anlamlı sembollerin ve kavramların bulunmasına ihtiyaç vardır. İnsanlar arasında bilgi, duygu, düşünce paylaşımı iletişimi oluşturur.

İletişim, insanların duygu, düşünce ve bilgileri başka kişi veya kişilere ortak sembollerle aktarma sürecidir.

Bireylerin birbirleriyle ilişkilerinin gücü, iletişim yeterliği ve iletişim kurmadaki başarısı ile doğrudan ilişkilidir.

ETKİLİ İLETİŞİM

Etkili iletişim: Karşı tarafa vermek istediğimiz mesajı net ve açık bir şekilde kısa zamanda iletebilmektir. Burada kendimizi doğru ifade etmek önemlidir. Sözlü veya sözsüz olabilir.

Sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için, ilgili tarafların üzerinde anlaştıkları ve bu sayede aralarında bilgi alışverişini sağlayabilecekleri ortak bir dilin paylaşılmasına ihtiyaç vardır. Ancak kurulan bütün iletişimler olumlu değildir. Birisiyle yumruklaşmak, ağız dalaşına girmek de bir iletişim şeklidir.

Olması gereken, her alanda her birimle sağlıklı iletişim kurmayı başarmaktır. Sağlıklı iletişim kurmanın temel doğruları vardır. Bunlar:

- Doğal olmak
- Kabul etmek ve saygılı olmak
- Empatik olmak
- Tutarlı olmak
- Güven verici olmak
- Yargılayıcı olmamak
- Ortak ihtiyaçlara yönelir olmak
- Açık olmak
- Uzlaşmacı olmak
- Gerçeği doğru dille aktarmak
- Kişileri değil problemi eleştirebilmek
- İlgili ve farkındalıklı olmak

ANNE BABA TUTUMLARI VE POZİTİF EBEVEYNLİK

Pozitif anne-baba tutumu için en önemli konu, çocuğunuzun gelişimsel ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmek, anlamak ve karşılamaktır. Pozitif anne-baba tutumu geliştirmenin koşulu çocukluk ihtiyaçlarını yeterince iyi bilmekten geçer.

Her çocuk eşsizdir, ihtiyaçları da öyle. Ancak, yetişkinlikte sağlıklı bir ruhsal kimliğe kavuşmak, evrensel çocukluk ihtiyaçlarının koşulsuz karşılanması ile mümkündür.

Çocukların en önemli ihtiyaçları:

Çocuklarınızı koşulsuz sevin ve koşulsuz kabul edin. Onu ‘yaparsan annen olmam’, ‘uslu bir çocuk olduğun için seni seviyorum’, gibi koşullu sevgi, çocuğunuzun her durumda sevilmediğini hissetmesine neden olur.

Böylesi bir sevgi ile büyüyen çocuklar, başkalarının onu sevebilmesinin yolunun ‘onların istediği kişi’ olmaları gerektiğine inanırlar.

Çocuklarınızı her durumda kabul edin. Onları reddetmeniz, belirli durumlarda dışlamanız, hissedecekleri en kötü duyguyu sağlar. Koşullu kabul ortamında büyüyen çocuklar, her koşulda kabul görebilmek için kendilerinden vazgeçip, başkalarının istediği gibi bir yaşam sürerler.

Fark edilmek ve anlaşılmak. Çocuğunuzun ne yediğini, nasıl uyduğunu, nasıl ve nelerle oynadığını gözlemek onları anlayabilmenin en önemli yollarından biridir. Hangi etkinlikler hoşuna gider? Onunla nasıl zaman geçiriyorsunuz? Bir yabancıyla karşılaştığında ya da annesinden ayrılırken ne tür tepkiler veriyor? Çocuğunuzun farkında mısınız? İstekleri, hoşlandıkları, hoşlanmadıkları nelerdir? Tam olarak çocuğunuzu fark edin ve onu anlamaya çalışın.

Pozitif anne-baba tutumu’ na sahip ebeveynleri tarafından fark edilip anlaşılan çocuklar, bir birey ve var olduklarını içsel olarak deneyimler. Görülmeyen, anlaşılmayan bir çocuk, yetişkinlikte her karşılaştığı kişinin gözünde kendi yerini ararken, bir türlü var olma, birey olma deneyimini yaşayamaz.

Takdir edilmek ve onaylanmak. Çocuklarınızın olumlu özelliklerini fark edin. Olumlu davranışlarına odaklanarak çabalarına övgüde bulunun. Bu onların özgüvenlerini geliştirecektir. Özgüven sahibi olmak, yaşamda başarılı olmanın en temel koşuludur.

Takdir ve onay sözleri ile çocukların hem kendilerine hem de başkalarına karşı saygı duyabilmelerinin temelini atmış olursunuz. Çocuklarınızın kendilerini yeterli ve değerli hissetmesi, onların yapıp ettiklerinin takdir edilmesi ile mümkündür. Yapamadıklarına değil yapabildiklerine odaklanın ve onları onaylayın ve övün.

‘Olmak istediği kişi olmasına’ destek olun. Sizin istediğiniz gibi bir çocuk olmasını dayatmak yerine, nasıl biri olacağını kendisinin bulmasına yardım edin. Özgür bir ruha sahip olabilmek, insanın ancak kendi yaşam yolunda, kendi eşsiz potansiyelini yaşama taşıması ile mümkündür. Sürekli engellenmiş ve sınırlandırılmış bir çocuk, yetişkinlikte ya pasif bir kimliğe ya da engellendiğini hissettiği her şeye, duruma karşı asi ve aşırı tepkisel olacaktır.

Sorunların Kaynağı

Hangi yaşta olursa olsun çocuğunuzun yaşadığı herhangi bir uyumsuzluk ve davranış sorunu, sizinle olan etkileşiminde onun ihtiyaçlarının ne derece karşılandığıyla alakalıdır. Bilin ki, bahsettiğimiz bu ihtiyaçlar, yalnız çocuklukta giderilir. Vaktinde giderilmemiş ihtiyaçların yetişkinlikte koşulsuz biçimde karşılanmasını bekleriz. O yüzden, onunla nasıl etkileşim içinde olduğunuz, onu nasıl kabul edip koşulsuz sevdiğinizin farkında olun. Çünkü pozitif anne-baba tutumu etkisinin izlerini bir ömür boyu kimliğinde taşıyacak.

AİLELERİ GÜÇLENDİRME YÖNTEMLERİ

Bireylerin, ailelerin ve çocukların değer verilerek desteklendiği sağlam bir toplumsal yapının oluşturulabilmesi için herkese düşen görevler vardır. Bütün aileler çocukları için benzer temennilerde bulunur: Güvenli bir yuva, iyi bir eğitim ve başarılı olma olanağı. İlgili bir birey ve toplumun sorumluluk sahibi

bir mensubu olarak bu temennilerin gerçekleşmesine katkıda bulunmak için aşağıdaki önerileri değerlendirebilirsiniz.

İletişim Kurun: Sağlam ilişki kurabilen aileler hem almaları gereken önemli kararlar hem de günlük etkinlikleri hakkında fikir alışverişinde bulunurlar ve işte ya da okulda yaşadıklarının yanı sıra duygularını da birbirlerine anlatırlar. Sorun yaşadıklarında sorunun üstüne gitmeden önce sakinleşmeyi tercih ederler; kızgınlıklarının turşusunu kurmazlar ama kendiliğinden buharlaşmasına da izin vermezler. Bunun yerine olası çözüm yollarını müzakere ederek, sorunların en iyi şekilde çözülmesi için birlikte çaba harcarlar.

Sorunlardan Dersler Çıkarın: Her aile sorunlar yaşar. Sağlam ilişki kurabilen aileler yaşadıkları sorunları öğrenme aracı olarak görürler; çünkü tatsız olayların da olumlu gelişmelere neden olabileceğini ve birbirlerine kenetlenmelerini sağlayabileceğini bilirler; dolayısıyla sorunları yok saymak yerine ortaya koyarlar ve gerektiğinde yardım ararlar.

Birlikte Zaman Geçirin: Sağlam ilişki kurabilen aileler sohbet ederek, okuyarak, oyunlar oynayarak, yürüyüşe çıkarak, yemek pişirerek vb. birlikte zaman geçirirler. Öperek yatırmak ve uyumadan önce masal anlatmak gibi özel davranışlar aile fertlerinin birbirlerine yakınlaşmalarını sağlar.

Ailece Eğlenin: Sağlam ilişki kurabilen aileler eğlenmenin önemini bilirler ve hoş vakit geçirmelerini sağlayabilecek etkinlikleri birlikte planlarlar. Ailece çıkılacak yolculuklar ve düzenlenecek partiler söz konusu etkinliklerden bazılarıdır. Güçlü aileler gülümsemenin önemini bilirler ve sıkıntılarını azaltmak için mizahtan yararlanırlar. Aile üyeleri birbirlerine gülmez, birlikte gülerler.

Sevginizi ve İlginizi Gösterin: Söylemleri ve davranışları aksi yönde olsa bile çocuklar aileleri tarafından sevildiklerini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Güçlü aileler ilgilerini pek çok şekilde gösterirler. Aile üyelerinin birbirlerine “seni seviyorum”, “aynı aileye mensup olmaktan mutluluk duyuyorum” gibi güzel sözler söylemeleri, kucaklaşmaları, birbirlerine lakap takmaları ve aile hatıralarından bahsetmeleri mümkündür.

Seni Seviyorum Diyebilmenin Çeşitli Yolları

- “Sana güveniyorum” deyin.
- Konuştuğunuzda göz teması kurun.
- “Lütfen” ve “Teşekkür ederim” sözcüklerini kullanın.
- Çocuğunuzla samimi ve nazik bir ifadeyle konuşun.
- Onunla gurur duyduğunuzu ifade edin.
- Güven ilişkisi oluşturun.
- “Hayır” dediğinizde hayır olduğunu anlasın.
- “Evet” dediğinizde evet olduğunu anlasın.
- “Konuşmak ister misin?” diye sorun.
- Dinleyin, Dinleyin, Dinleyin...
- İhtiyacı olduğunda yanında olmaya hazır olun.
- Onunla boş zamanlarınızda birlikte vakit geçirin.
- Yanlış yapmasına izin verin. Kimse mükemmel değildir.
- Onunla eğlenmeyi, gülmeyi bilin.
- “Sana nasıl yardım edebilirim?” diye sorun.
- Onun özeli olmasına izin verin ve saygı duyun.
- Çocuğunuzun arkadaşlarına iyi davranın, onları hoş tutun.
- Bazı sınırlarınız olsun.

- Beklentilerinizi net olarak ifade edin.
- Ulaşılabilir hedefler ortaya koyun.
- Hatalı olduğunuzda “Özür dilerim” deyin ve af dileyin.
- Gerçeği söyleyin.
- Bir şeyi bilmediğiniz zaman “bilmiyorum” deyin.
- “Şu konuda nasıl hissediyorsun” diye sorun.
- Onlar evdeyken evde olmaya özen gösterin.
- Onlara özgürlük tanıyın.
- Kuralları birlikte oluşturun.
- Sınırları ve sonuçlarını açıklıkla oluşturun.
- Duygularını onaylayın.
- Fikirlerini ve önerilerini sorun.
- Başarılarını takdir edin.
- Mutlu olduğunuzda gülün, bunu belli edin.
- Üzüntülü olduğunuzda ağlayın.
- Neden kızgın olduğunuzu açıklayın.
- Sorumluluk kabul edin.
- Yumuşak bir ses tonu kullanın.
- Sık sık sarılın, kucaklayın.
- Her gece “seni seviyorum” deyin uyumadan önce.
- Her sabah neşeli bir şekilde “günaydın” deyin.
- Bir şey anlattığında durun ve dinleyin.
- Okula gittiği zaman ona iyi bir gün dileyin.
- Verdiğiniz sözleri yerine getirin.
- “Seni seviyorum” deyin.

Komşularınızla İyi İlişkiler Geliştirerek Bir Dayanışma Ortamı Oluşturun: Sağlıklı ve dayanışmacı bir toplum oluşturarak çocuğun gelişimine katkıda bulunmanın birçok yolu vardır. Söz konusu katkı komşularınızla tanışmak gibi kolay bir yolla olabileceği gibi bir toplumsal gelişim projesinde çalışmak gibi önemli bir şekilde olabilir. Söz konusu yollardan bazıları aşağıda örneklenmiştir:

Komşularınızı Tanıyın: Komşularınızla, komşularınızın çocukları ve torunlarıyla dostane ilişkiler kurun. Yani başlarında kendilerini destekleyen birileri olduğunda insanlar, daha iyi ve daha güvende hissettikleri gibi, sorunları da daha baş edilebilir görürler. Komşularınızı tanımanız halinde mutluluklarınızı ve endişelerinizi paylaşmanız daha kolay olacaktır.

Bir Ailenin Sorunlarını Çözmesine Yardım Edin: Tanıdığınız bir aile stres altındaysa ya da bir sorununu çözmeye çalışıyorsa yardım etmeyi teklif edin. O aile için çocuk bakıcılığı yapmayı teklif edebilir; gündelik ev işleri ile getir götür işlerinde yardım edebilir; kanaat önderleri, öğretmenler ya da doktorların yardımını sağlayabilecek sosyal kaynaklar önerebilirsiniz.

Çevrenizdeki Çocuklarla İletişim Kurun: İster ebeveynlerden isterse yoldan geçen bir yabancından gelsin yüreklendirici bir söz ya da hatta bir tebessüm bile çocuklar için çok şey ifade edebilir.

Yörenizdeki Bir Okula Katkıda Bulunun: Okul aile birliğine üye olun ve okul etkinliklerine katılın. Okul çağında bir çocuğunuz olmasa bile yörenizdeki okula giden bir çocuğa rehberlik ya da ağabeylik/ablalık yapabilirsiniz.

Muhitinizi Güvenli Kılın: Bir semt kollama faaliyeti başlatın ve komşuları, esnafı, itfaiyecileri, polisleri ve diğer ilgililerin bir araya geleceği suçla ve uyuşturucuyla mücadeleye yönelik bir akşam etkinliği planlayın. Değişik etkinlikler düzenleyerek birbirinizi daha yakından tanıyabilir, semtinizin ve çocuklarınızın emniyette kalmasını sağlayabilirsiniz.

Anne-Babalar ve Bakıcılar için Zorluklarla Baş Etme

Çocuk bakmanın sihirli bir formülü yok. İki yaşındaki çocuğunuzu anlamaya başladığınızda, bir bakacaksınız üç yaşına girecek ve her şeye en baştan başladığınızı hissedeceksiniz. Bunlar doğal şeyler, ama yine de zor! Sinirleriniz zayıflamaya başladığında, şu basit tavsiyelerden birini deneyin:

- Ellerinizi arkanızda kavuşturun. Bu hareket, elinizle çocuğu tehdit etmekten veya ona vurmaktan sizi alıkoyar.
- Derin bir nefes alın. 10'a kadar sayın. Her nefeste, öfkenizi dışarıya verdiğinizi düşünün.
- Bir mola verin. Güvendiğiniz birinden, sizi birkaç dakika dinlendirmesini isteyin ve yürüyüşe çıkın ya da kısa bir süre için uzaklaşın.
- Odadan çıkın. Bulduğunuz yerden ayrılamıyorsanız, çocuğu/çocukları takip edecek birisini bulun ve en az üç dakika başka bir odada kalın, sakinleşmeye çalışın.
- Arkadaşınızı, ailenizden birini ya da komşunuzu arayın. Birisiyle durumunuz hakkında konuşun.
- Yazın. Bir kalem kağıt alın ve aklınıza gelen her şeyi yazın. Sonra, kağıdı buruşturup atın.
- Bastırılmış enerjinizi kullanın. 15 kere yerinizde zıplayın ya da merdiven çıkıp inin. Dikkatli olun, eğer çocuğunuzu korkutacaksa bu hareketleri yapmayın. Günün 24 saati mesaidesiniz. Para, hastalık ve evliliğin stresi gibi gündelik sorunlarla uğraşırken bile, sınırsız sabır ve bilgeliğe sahip olmanız bekleniyor. Hepimiz, zamanın % 100'ünde çocuklarımıza mükemmel anne-babalık yapmak istiyoruz, ama kimse bunu yapamaz; şimdiye kadar hiç kimse bunu başarmış değil. Belki de bu yüzden anne baba olmakla ilgili bu kadar çok hayal kırıklığı yaşıyor ve bazen yapayalnız olduğunuzu hissedebiliyorsunuz.

Çocuğunuzla Sağlıklı İletişim Kurmak İçin Bazı İpuçları

Çocuğunuzla sağlıklı bir ilişki sayısız etkileşim biçimleriyle kurulabilir. Bu çok fazla enerji ve çalışma gerektirebilir fakat alacağınız ödül her şeye değerdir. Anne baba olmakla ilgili en başta sağlanması gereken, elbette, her çocuğun sevilme ihtiyacının, yeterince karşılanmasıdır ve tek bir doğru yolun olmadığını bilinmesidir. Farklı yetiştirme teknikleri farklı biçimlerde gerçekleştirilir. Mükemmel olmayı beklemeyin! Ebeveyn olmak çok zor bir iştir aynı zamanda.

Çocuğunuza Sevildiği ve Güvende Olduğu Duygusunu Verin

- Çocuğunuzun onu sevdiğinizi bildiğinden emin olun; yanlış bir şeyler yaptığında bile!
- Başarılarını ve yeteneklerini övün. Geliştirdiği becerilerinin farkında olun.
- Çocuğunuzla zaman geçirin. Hoşlandığınız şeyleri birlikte yapmaya özen gösterin. Çocuğunuzun dinleyin.
- Disipline ederken fiziksel olmayan seçenekleri nasıl kullanacağınızı öğrenin. Birçok seçenek mevcut. Çocuğunuzun yaşına ve gelişim düzeyine bağlı olarak, çocuğunuzun dikkatini yöneltecek ve ona seçenekler sunacak yönlendirmeler kullanın.

Çocuklarla Etkinlikler

Çocukların doğrudan ve sürekli bir ilişkiye ihtiyacı vardır. Bunu sağlamak için aileler çocukları kütüphanelere, müzelere, sinemalara, spor ve müzik etkinliklerine götürebilirler. Çocuğun bakıcısı ve okul çalışanlarıyla her zaman iletişiminiz olsun.

Gerektiğinde Yardım İstemeyi Bilin

Ebeveyn olmak zor bir iştir. Kimse sizden bunun en iyi şekilde yapmanızı beklemez. İşsizlik ya da çocuğun özel ihtiyaçları gibi zorluklar ailenin gerilimini artırabilir. Eğer stresinizin çocuğunuzu etkilediğini düşünüyorsanız şunları yapabilirsiniz:

- Birileriyle Konuşun: Bir arkadaşınıza, danışmana ya da ailenizde sözüne güvendiğiniz birine açılın.
- Kendiniz için bir ara verin: Herkesin kendine zaman ayırmaya ihtiyacı vardır. Çocuğunuz için güvenli bir yer ya da ortam hazırlayarak kendinize zaman ayırmayı bilin.
- Destek alın: Bireysel, eş ya da aile danışmanlığı daha sağlıklı iletişim kurmanıza destek olabilir.
- Yardım kabul edin: Ailenizin, arkadaşlarınızı, komşularınızın yardımlarını kabul edin. Onlardan yardım istemekten çekinmeyin.

ÇOCUĞUN DAVRANIŞLARINI ANLAMAK

Tüm aileler çocuklarının yaptıkları bazı şeylerle ilgili zorluklar yaşarlar. Eğer her durumda işe yarar sihirli bir formül yoksa çocuğun davranışlarını etkileyen konuları anlamak size yardımcı olacaktır. Eğer bunların neler olduğunu anlarsanız ve farklı gelişim evrelerinde neler beklenmesi gerektiğini bilerseniz, tepkileriniz daha olgun ve çocuğunuzu destekleyici olacaktır. Eğer çocuğunuzun davranışları sizi endişelendiriyorsa kendinize öncelikle şu soruları sorun:

1. Bu büyüme ve gelişme aşaması mı?

Büyüme ve gelişim sürecindeki her yeni aşama çocuk ve ailesi için birtakım zorluklar getirir. Örneğin, çocuğun ikinci yaşında bağımsızlık aşamasının baş göstermesiyle birlikte sıklıkla “hayır” kelimesini duyarız. Emzirme ve uyuma sorunları görülebilir ve ebeveynler biraz daha fazla sabırlı olurlarsa bu onlara yardımcı olabilir. En iyisi sağduyulu ve destekleyici olmaktır.

2. Bu bireysel ya da geçici bir farklılık mı?

Benzer yaştaki her çocuk aynı davranmayabilir. Bazı gelişim süreçleri farklı oranlarda olabilir ve hepsinin kendine göre özellikleri olabilir. Çocuğun utangaç, sessiz, uyumlu ya da çok rahat olma eğilimlerinin farkında olmak çocuğun davranışlarını daha iyi anlamanıza ve ona yaklaşım tarzınıza yardım edecektir.) Haluk Yavuzer Çocuğunuzun ilk Altı Yılı kitabı çocukların yaşa bağlı gelişimsel özellikleri hakkında size yardımcı olabilir.)

3. Çevre davranışı etkiler mi?

Bazen içinde bulunduğumuz ortam uygun olmayan davranışlar geliştirmemize neden olabilir. Çocuğun bulunduğu ev ortamına bakınız ve çevreyi çocuğun gözüyle değerlendiriniz.

4. Çocuk kendisinden beklenilene biliyor mu?

Çocuk yeni ya da alışkın olmadığı bir ortamdaysa ya da yeni bir sorumluluğu ve/ ya sorunu varsa, hangi davranışın uygun olduğunu bilmeyebilir. Belki de ilk kez 2 yaşındaki bir çocuktan oyuncağını paylaşması isteniliyordur. Gelişimsel olarak paylaşma kavramını doğru anlamaz, bunu sakince çocuğa anlatmak aileye bağlıdır. Sabırla ve sık sık mesajı tekrarlamak çocukların öğrenmeleri için gereklidir.

5. Çocuklar karşılanmayan duygusal ihtiyaçları ifade ederler mi?

Bir davranışın nedenlerini yorumlamada, karşılanmayan duygusal ihtiyaçlar en zor konulardır. Eğer bir çocuğun fazla sevgi ve ilgi ihtiyacı varsa, çocuğa bu güveni verme yollarını bulmak önemlidir.

DAYANIKLILIK GELİŞTİRME

Dayanıklılık, yaşamdaki olumsuz/travmatik durumlar karşısında başarıyla uyum gösterme yetisidir. Araştırmalar, dayanıklı çocukların değer, güç, umut, iyilik ve başarı hissine sahip olduklarını göstermektedir. Sağlıklı duygusal gelişim için çocukların olumlu dostluklara, onları besleyen ilişkilere ve sevgiye ihtiyaçları vardır; ideal olarak bunlar ebeveynleri tarafından sağlanmalıdır. Ancak, en azından ilgili bir yetişkinin varlığı, çocuğun kötü bir durumdan toparlanma yetisini geliştirmesini sağlar. Çocuklarda dayanıklılık duygusunun geliştirilmesi herkesin görevidir ve tutarlı, basit, günlük iyilik ve destek edimleriyle sağlanabilir. Özel çabalar çoğu zaman gereksizdir. Hepimiz öğretebilir anları –aslında öğrenme için planlanmamış fırsatları fark etmeyi ve kullanmayı öğrenmeliyiz.

Çocukların dayanıklı olmalarına yardım edecek günlük yapılabilecekler ise:

- Çocuklar olumsuz davranış özellikleri gösterebilir de olumlu yaklaşarak iletişim kurun.
- Çocuklara saygılı davranın.
- Sorumlu davranmayı öğretin.
- Çocuğu dinleyin ve çocuğun bakış açısını takdir edin.
- Çocuğun başarılarını görün ve kabul edin.
- Çocuğu ilerletecek etkinliklere katılmasında ona şansa verin.
- Kendi kendini kontrol etmesini öğretin.
- İyi bir rol modeli olun.
- Verdiğiniz sözü tutun.
- Onlara sarılarak ve olumlu sözler söyleyerek sevginizi gösterin.
- Çocuğunuzun düşünceleri ve duygularını sorun, ama özel bir alana ihtiyacı olduğunu da kabul edin.
- Evinizi iletişim dostu bir ortam yapın; mümkünse bir konunun konuşulduğu aile yemekleri yiyin ve çocuklarınızın katkı vermelerini sağlayın.
- Saygı ve hayranlık duydukları, iletişim kurabildikleri diğer yetişkinlerle vakit geçirmeleri için fırsatlar yaratın.
- Öğretmenleriyle konuşarak ve ödevlerini gözden geçirerek okulda başarılı olmalarına yardımcı olun.
- Tutarlı kurallar koyun ve davranış standartları oluşturun.
- Olumlu bir ev ortamı ve akran-dostu bir çevre sağlayın.
- Çocuğunuzun arkadaşlarını evinize davet edin, onların aileleriyle de tanışın.
- Çocuğunuzun okul dışı sosyal faaliyetlerde yer almasına izin verin ve onu teşvik edin.
- Olumlu değerleri desteklemek için yardımseverliği gösterin.
- Çocuğunuza kendine güven becerileri, karar verme becerileri ve olumlu sosyal beceriler öğretin.
- Çabaları sonuçsuz kalsa da olumlu dersler çıkarmasına yardımcı olun.

- Net ve tutarlı davranış kuralları oluşturun.
- Empatik davranışlar ve tepkilerle model olun.
- Yanınızdaki bir çocukla konuşmaya ve onu dinlemeye vakit ayırın.
- Bir çocuktan öğrenmeye vakit ayırın.

Etkinliklerin çeşitliliği için, Belma Tuğrul'un "Sevgi Mönüsü" kitabından faydalanabilirsiniz.

ETKİNLİK TABLOSU	
PAZARTESİ	<ol style="list-style-type: none"> 1.Çocuğun bir başarısından ötürü kendisini kutlayın, onu övün. 2. Çocuğun bir başarısından ötürü kendisini kutlayın, onu övün. 3. Birlikte uçurtma Uçurun. 4. Birlikte yürüyüşe çıkın.
SALI	<ol style="list-style-type: none"> 1.Özel bir yemeği birlikte yapmaya çalışın. 2. Çocukla birlikte iyi bir şeyler yapmaya çalışın. 3. Çocuğunuza duyduğunuz sevginin onun okul başarısına bağlı olmadığını hatırlatın. 4. Çocuğunuzun beslenme çantasına ya da odasında bir yere onu sevdiğinizi yazdığınız bir not iliştin.
ÇARŞAMBA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ailenizi ilgilendiren bir konuda çocuğunuzun fikrini sorun. 2. Birlikte kek ya da kurabiye yapın. 3.Birlikte sanatsal bir etkinlik yapın. 4.Acil durumlarda ne yapılması gerektiği üzerine çocuğunuzla konuşun.
PERŞEMBE	<ol style="list-style-type: none"> 1.Birlikte parka gidin. 2.Hayvan sevgisi üzerine bir şeyler yapın. 3.Çocukken başınızdan geçen komik bir anınızı çocuğunuza anlatın. 4.Çocuğunuzla birlikte eşinize çiçek toplayın/alın ve sizler için ne kadar değerli olduğuna dair bir not yazın.
CUMA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Acil durumlarda ne yapılması gerektiği üzerine çocuğunuzla konuşun. 2. Birlikte parka gidin. 3.Hayvan sevgisi üzerine bir şeyler yapın. 4.Çocukken başınızdan geçen komik bir anınızı çocuğunuza anlatın.
CUMARTESİ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bulutlardaki şekillere birlikte bakın. 2.Çocuğunuza yeni bir sorumluluk verin. 3.Sokaktan güvenli bir şekilde yürüme pratiğini birlikte yapın. 4.Komşuları birlikte ziyaret edin; özellikle çocuğu olanları.
PAZAR	<ol style="list-style-type: none"> 1.Birlikte bir sosyal sorumluluk çalışmasına katılın. 2.Birlikte artık kullanılmayan, giysileri, oyuncakları ya da eşyaları bağışlamak üzere seçin. 3.Birlikte bir video izleyin. 4.Çocuğa büyükannesine ya da büyükbabasına mektup yazmada yardımcı olun.
NOT: Bu tabloyu ilginiz ve sevginiz kadar çoğaltabilirsiniz.	

Çocuğunuzu Güvende Tutmak İçin

Çocuğunuzun size ya da güvenilir başka bir yetişkine nasıl ulaşabileceğini bildiğinden emin olun.

- Çocuğunuza ismi, adresi ve telefon numarası ile okulunun, akrabalarınızın, aile dostlarınızın isim, adres ve telefon numaralarını öğretin.
- Çocuğunuzun hangi yetişkin ve çocuklarla zaman geçirdiğini, nerde olduğunu ve hangi aktiviteleri yaptığını bilin.
- Tüm muhtemel bakıcılar ile mülakat yapın ve onlardan referans isteyin.
- Çocuğunuzun okulunda ve aktivitelerinde yeterli yetişkin gözetimi sağlandığından emin olun.
- Çocuğunuzun adının kıyafetinin üstü gibi rahatlıkla görülebilir yerlerde gözükmemesine dikkat edin.
- Çocuğunuzun bilgisayar başında geçirdiği süreyi kısıtlayın ve internet bağlantısı olan bilgisayarları ortak alanlara koyun.
- Evinizde silah bulundurmayın.
- Çocuğunuzu dinleyin. Başka birinin söz ya da davranışlarıyla kendisini rahatsız ettiğini söylerse, ona inanın.

Ebeveynler için ipuçları:

- Çocuğunuzla övünün. Karnesiyle ilgili en az bir iyi şey bulun... devam, davranış...
- Sakin olun, bırakın çocuğunuz notlarını size anlatsın...
- Daha iyi olması konusunda ona nasıl yardımcı olabileceğinizi sorun...
- Çocuğunuzun öğretmeniyle plan yapın.
- Çevrenizde yardım alabileceğiniz yerlere danışın.

Çocuklar ve İnternet

Uygun bir şekilde kullanıldığında, internet, siz ve aileniz için mükemmel bir öğrenim ve eğlence aracı olabilir. Pek çok bakımdan, internetteki sanal dünya gerçek dünya gibidir.

“Uygulanacak benzer güvenlik önlemler”

Yabancı biriyle hiçbir yere gitme

Çocuklarınıza internete girmesine izin vermeden önce, onlarla güvenliğe dair konuları konuşun. Onlara endişelerinizden bahsedin ve birlikte bilgisayar kullanımı konusunda bir aile kılavuzu oluşturun.

Çocuklarınıza, yeni e-posta arkadaşları ne kadar dostça gözükse de ya da eğlenceli bir internet sitesi kişisel bilgilerini vermeleri karşılığında hediye veriyor olsa da, kişisel bilgilerin dışarıya verilmemesinin neden önemli olduğunu anlamaları konusunda yardımcı olun.

İnternet Hizmeti Sağlayıcınızın ebeveyn kontrol sistemi kurup kurmadığını öğrenin. Çocuğunuz internetteyken, neleri kontrol edip neleri kontrol edemediğinizi öğrenin. Çocuklarınızın, onları rahatsız eden mesajlar aldıklarında, size gelmelerini sağlayın. Böyle bir durumda onlara mesajları sizin okumanız ve doğru bir şekilde ele alabilmeniz için saklamalarını söyleyin.

Özellikle internette tanışılan insanlar konusunda ne yapılacağı ile ilgili kurallar oluşturun. İnternette tanıştıkları yeni arkadaşları onları görmek istediğinde ya da fotoğraflarını göndermelerini istediğinde ne yapmaları gerektiği konusunda çocuklarınızla konuşun.

Çocuklarınıza doğru “internet görgü kurallarını” öğretin, böylece kendilerini daha rahat hissedebilirler ve kimseyi yanlışlıkla olsa rahatsız etmezler. Örneğin, “Büyük Harfler” kullanılarak yazılan kelimeler onların bağırılarak ya da yüksek sesle söylendiği şeklinde algılanabilir gibi.

Bilgisayarı oturma odası gibi evinizin sıklıkla kullanılan bir yerine yerleştirin. Bu sayede onları sürekli gözetliyormuşsunuz hissi vermeden, neler yaptıklarını izleyebilirsiniz.

Çocuklarınızın seveceğini ve sık kullanılanlara ekleyeceğini düşündüğünüz internet siteleri bulmak için zaman ayırın. Böylece çocuklarınızın uygunsuz siteler bulabilecekleri arama motorlarını kullanmalarını engelleyebilirsiniz. (“oyun” kelimesini ararken dahi karşılaştığınız şeyler karşısında şaşırabilirsiniz)

En önemlisi, birlikte zaman geçirirken çocuklarınızın internette neler yaptıkları hakkında konuşun. Onlara internette öğrendiklerini, favori sitelerini ve ilgilendikleri konuları size anlatmaları için fırsat verin. Burada bahsi geçen güvenliğe dair konuların çoğu daha derinlemesine çeşitli internet sitelerinde ele alınmaktadır.

Güvenliğe dair daha fazla bilgi bulmak için arama motorlarını kullanın (www.yahoo.com veya www.google.com gibi). Gereken önlemleri alarak siz ve aileniz internetin mükemmel özelliklerini keşfedebilir ve iyi vakit geçirebilirsiniz.

AÇIKLAMALAR

PROJENİN ADI	Çocuğa kötü muamelenin önlenmesi
ALAN	Eğitim
DAL/MESLEK	Aile Eğitimi
MODÜLÜN ADI	4. Etkilenen ailelere ve çocuklara yönelik hizmetler
MODÜLÜN TANIMI	Kanıt temelinin güçlendirilmesi, çocuklara kötü muameleye tepki: temel bileşenler, çocuklara kötü muamelenin ortaya çıkarılması, çocuğun korunması gibi bilgileri içeren öğrenme materyalidir.
SÜRE	4 Saat
YETERLİK	Olumlu aile içi iletişim becerilerini kullanmak
MODÜLÜN AMACI	Aile içi iletişim becerileri konusunda farkındalık kazandırarak aile birliği ve aile yaşamına olumlu katkı yapılması hedeflenmiştir.
YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	Anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası, inceleme, tartışma, eğitsel oyun, video analizi, rol oynama, örnek olay çözümleme, diyalog oyunları

ETKİLENEREN AİLELERE VE ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMETLER

Herhangi bir çocuğa kötü muamele durumu ortaya çıktığında çocuğa ve aileye yardım sağlanmalıdır. Çocuklara kötü muamele, bizzat çocuğun veya istismar olayına katılan biri veya bir tanığın verdiği bilgi, günlük veya video-teyp gibi kanıtların ortaya çıkaracağı kimi işaretlerden çocukta görülen özel yaralanmalar gibi – anlaşılabilir. Hizmet sunucuların rolü istismar veya ihmalin sonuçlarını asgariye indirmek için yardım sağlamak, gelecekteki kötü muameleyi önlemek için neler yapılması gerektiğini belirlemektir. Yasal reformlar, politikalar ve programlar bu çerçevede hizmet sunuculara yardımcı olmalıdır. Kötü muameleye maruz kalan çocuklara yardıma dönük müdahalelerde çocukların acil olarak sağlıklarına kavuşmaları kadar, kötü muameleyle bağlantılı uzun vadeli sağlık maliyetleri ve toplumsal diğer maliyetler de göz önüne alınmalıdır.

KANIT TEMELİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Çocuğun uğradığı kötü muameleye ilişkin olarak kaliteli sağlık ve toplumsal hizmetlerinin müdahalede bulunmaları gerekir.

Hizmet protokollerinde yalnızca sezgiye, anlatıma dayalı bilgilere veya siyasal değerlendirmelere dayanılması ve özgün kanıtların dikkate alınmaması durumunda, hizmetler etkisiz olmakla kalmayıp zararlı da olacaktır. Dolayısıyla müdahalelerin uygun bir teori üstüne temellendirilmesi ve en gelişkin bilimsel verilere göre tasarlanmaları önem taşımaktadır. Müdahalelerin sonuçlarının ölçülebilir olması, hedeflenen sonuçlara ulaşıp ulaşılamadığının görülmesi de önemlidir. Dolayısıyla çocukların uğradığı kötü muamele ile ilgili sağlık, bakım, toplumsal ve yasal hizmetler müdahale çıktılarının araştırılmasına gereksinim vardır.

Önleyici stratejilerle ilgili hizmetler şu özellikler gözetilerek geliştirilmelidir:

- Mantıksal bir model kullanılmalıdır;
- İnsani kaynaklar dâhil olmak üzere, hizmetin hedeflerine uygun gelecek şekilde bir organizasyon kapasitesi geliştirilmelidir;
- Uygun çıktı göstergeleri tanımlanmalıdır.

İngiltere Sağlık Bakanlığı, çocuklar ve aileler için etkin hizmetlerin kanıt temelli pratik ve “incelikle dengelenmiş profesyonel yargı’nın birleşiminin ürünü olduğu görüşündedir.2 Sağlık Bakanlığı’na göre kanıt temelli hizmetler ve müdahaleler için, uygulayıcıların aşağıdaki koşulları yerine getirmeleri gerekir:

- Çocuklar ve ailelerin gereksinimleri ve hizmetlerle müdahalelerin çıktıları hakkında araştırma ve uygulamadan elde edilen bilginin eleştirel biçimde kullanılması;
- Doğrudan gözlem, diğer kurumların kayıtları veya aile üyeleriyle yapılan görüşmeler gibi bilgi kaynaklarını da belirterek bilgilerin sistematik biçimde kaydedilmesi ve güncellenmesi;
- Çocuklar ve aileleri dâhil olmak üzere hizmet sunucularından öğrenmek;
- Bir müdahalenin, çocuk ve ailenin gereksinimlerine yanıt vermek açısından etkin olup olmadığının sürekli olarak değerlendirilmesi ve müdahalenin buna göre düzenlenmesi;
- Uygulayıcının gerçekleştirdiği müdahalelerden elde edilen bilgi, işlemler ve çıktıların özenle değerlendirilmesi.

Altyapı açısından gelişkin, yüksek gelir düzeyindeki ülkelerde bile çocuk koruma hizmetleri birçok çocuk örneğinde başarısız olmaktadır. Önlem olarak, karmaşık ve maliyetli çocuk koruma sistemlerinin geliştirilmesi için yatırımlar yapılamayabilir. Bunun yerine çocuk koruma ve çocuklara yönelik kötü muameleyi önlemeye dönük politika ve programların birlikte geliştirilmeleri gerekir. Ek olarak çocukların maruz kaldıkları kötü muameleyle ilgili hizmetlerle mevcut sağlık koruma ve toplumsal hizmetlerinin, mümkün olan her örnekte bütünleştirilmeleri sağlanmalıdır.

ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELEYE TEPKİ: TEMEL BİLEŞENLER

ÇOCUKLARA KÖTÜ MUAMELENİN ORTAYA ÇIKARILMASI

Çocuklara yönelik kötü muamelenin yaygınlığını ve sağlık ve toplum üstünde yarattığı uzun vadeli sonuçları düşündüğümüzde, öğretmen, sağlık hizmetleri ve sosyal görevliler ile “ön” hizmetlerde çalışan profesyonellerin, beş yaş altındaki çocuklar açısından kötü muameleyi açığa çıkartma kapasitelerinin arttırılması, kritik öneme sahiptir.

Bu amaca ulaşmak için, çocuklar ve ailelerle düzenli ilişki içindeki çalışanların, yardıma ihtiyaç duyabilecek çocuklar ve ailelerden gelen uyarı işaretlerini (Bu uyarı işaretleri nelerdir?) anlayabilmeleri ve bu işaretler üstüne harekete geçebilmeleri gerekir. Sorunu erken açığa çıkarma ve müdahale etme yeteneği, öncelikle profesyonellerin özel bir eğitimden geçmelerine bağlıdır. Bu eğitim aşağıdaki bilgileri kapsamalıdır:

- Çocukların maruz kaldığı kötü muamele öyküleri
- Olası, muhtemel ve kesin kötü muamelenin fiziksel ve davranışsal işaretleri ve kötü muameleye işaret etmeyen belirtiler;

- Olası bir kötü muamele işareti alındığında nasıl tepki verileceği vakaları rapor eden ve sevk eden gözetmenlerle yapılan protokoller dâhil.

Birçok profesyonel olası bir kötü muamele olayına müdahale etmeleri halinde gerek çocuklar gerekse aileler söz konusu olduğunda kendi başlarına ne geleceği konusunda endişe duymaktadırlar. Bu endişelerin giderilmesi gerekir. Sağlık ve sosyal hizmet görevlilerinin eğitimi, kötü muameleden etkilenen kişilerin tıbbi ve psiko-sosyal tedavi seçeneklerini de içermelidir.

Çocuklara yönelik kötü muameleyi açığa çıkartmayı önleyen ve aşılması güç, sistemle ilgili engeller de vardır. Profesyonellerin daha fazla eğitim görmelerinin önündeki bir engel, bu çalışanların işlerinde genellikle aşırı gerilmeleridir. Aile açısından özel bir konu saydıkları duyarlı bir konuya dâhil olmakta isteksizlik de gösterebilirler. Belki en büyük sorun, çocuk bakım ve koruma hizmetlerinin işlerlikte olmadığı durumlarda profesyonellerin nasıl müdahale edecekleridir. Çocuğa yönelik kötü muamelenin erken saptanması için yapılacak yatırım, yalnızca olayın saptanmasının ardından çocuğa yardım ve koruma yönünde harekete geçilmesi halinde değer taşır.

Bütünleşmiş sağlık bakımı ve adli değerlendirme

Kötü muamele kuşkusu doğduğu zaman, çocuğun iyiliği için fiziksel ve zihinsel bir sağlık değerlendirmesi yapılması gerekir. Olayın mahkemeye taşınma olasılığı yüksekse, adli bir değerlendirmeye de gereksinim duyulur.

Kimi yasal sistemlerde çocuğun gereksinimlerini karşılamak ile kanıt toplanması arasında kaçınılmaz bir çatışma durumu vardır.

Yetişkinlere yönelik olan ve çocuğun gelişim ve zihinsel açıdan sağlık gereksinimlerini dikkate almayan yasal sistemlerde bu duruma çok rastlanmaktadır.

Oysa çocuğun gereksinimleri adli sorgulamadan önce gelmelidir ve bu nokta ilgili bütün kesimler için açık olmalıdır.

Çocuk sağlık muayenesini reddederse ve çocuğun durumu, sergilediği belirtiler veya semptomlar böyle bir muayeneye tam olarak uygun değilse, arada kanıtlar yitirilecek olsa bile, çocuk fiziksel bir muayene veya sözlü bir sorgulamaya zorlanmamalıdır.

Çocuğun daha fazla zarar görmesini engellemek için tıbbi ve adli araştırma ve adli sorgulama koordine edilmeli, çocuk mağdurlarla çalışma konusunda eğitim almış profesyoneller tarafından yürütülmelidir. Bu çalışmalar, çocuktan olup biteni anlatmasının mümkün olduğunca az istenmesini temin edecek şekilde uyumlulaştırılmalıdır. Sağlık değerlendirmesi en azından aşağıdaki noktaları içermelidir:

- Gerek çocuk gerekse tıbbi görevlinin onayının alınması;
- Hem bakıcı hem çocuktan tıbbi veya sağlıkla ilgili öykünün alınması;
- Genital ve anal bölge dâhil olmak üzere tepeden tırnağa fiziksel muayene;
- Yaralanma ve tedavinin dokümantasyonu;
- Zihinsel sağlığın değerlendirilmesi;

- Cinsel olarak aktarılan enfeksiyonlar ve HIV açısından tarama veya tedavi;
- Varsa, gebeliğin önlenmesi.

Psiko-Sosyal Destek

Çocuklara yapılan her tür kötü muamelenin, çocuğun ruh sağlığı ve gelişimi üzerinde önemli ve yaşam boyu sürecek olumsuz etkileri olabilir. Dolayısıyla çocuğun iyileşmesi için psiko-sosyal destek verilmesi önem taşımaktadır

Hem çocuğa hem aileye yönelik, davranışsal ve bilişsel tekniklerin kullanıldığı ruh sağlığı müdahalelerinin etkinliğine ilişkin daha çok deneylere dayanan veri bulunmaktadır. Deneylere dayanılarak değerlendirilen tedaviler aynı zamanda amaca yönelik olan ve bu yaklaşımla yapılandırılmış olanlardır. Bu müdahalelerde duygusal ve davranışsal bozuklukları yönetmeye dönük tekrarlı uygulama becerileri vurgulanır. Çocuklar açısından önemli beceriler arasında şunlar sayılabilir:

- Duyguları tanımlamaya, işlemeye ve düzenlemeye yönelik beceriler;
- Anksiyete yönetimi becerisi;
- Kusurlu algıları tanımlamaya ve değiştirmeye yönelik beceriler;
- Sorun çözme becerileri.

Anne-baba ve diğer bakıcılar için, – negatif davranışı cezalandırmaktan ziyade – pozitif davranışı öğretmek önemlidir. Travmaya özgü bilişsel davranışsal müdahaleler, mağdurlarda endişe, depresyon, cinsel kaygı ve travma sonrası stres bozukluğu gibi sorunların azaltılmasında etkindir.

Ancak birçok toplumda resmi ruh sağlığı hizmetine ulaşamadığı da bir gerçektir

Ailelere yönelik destek hizmetleri

Bir çocuğun yaşadığı kötü muamele deneyimi, ailede büyük stres ve karışıklığa neden olabilir. Çocuk ve diğer kardeşler, olacıklardan korkabilir veya evde daha önce yaşananlar nedeniyle kendilerini suçlu hissedebilirler. Diğer aile üyeleri de istismara uğramış veya ihmal edilmiş olabilirler. Dolayısıyla ailenin bütünü kadar, anne-babaya da özel bir destek verilmesi gerekir.

Destek amaçlı müdahalelerin gerekli görüldüğü noktanın belirlenmesi aşağıdakilere bağlı olacaktır:

- Çocuğun yaşı ve gelişimsel yetenekleri;
- Çocuğun ve ebeveyn veya ebeveynlerin fiziksel ve ruhsal sağlığı;
- Ailenin çocuklarıyla ilgilenme ve çocuklarını yetiştirme yeteneğini etkilediğini düşündüğü engeller;
- Çocuk ve ailenin erişebileceği maddi ve toplumsal kaynaklar;
- Var olan profesyonel ve resmi olmayan sistemlerin sorunu etkin biçimde ele alma yeteneği.

Ailenin tutumu ne olursa olsun, öncelik, çocuğun sağlığına ve korunmasına verilir.

Korunmanın ötesinde, kötü muamele görmüş çocuklar ve aileleri, genellikle tedavi olmak ve yeniden toplumun üretken üyelerine dönüşmek için müdahaleye gereksinim duyarlar. Bu türden iyileştirme

müdahalesinin, sürekli veya kesintili hizmetler gerektiren bölümleri vardır. Böyle hizmetleri kapsayan bir plan tasarlanırken, hem çocukların, hem failerin duyarlılık ve koruyucu faktörler açısından değerlendirilmesi gerekir. Toplumsal ve ruhsal sağlığın tedavisi için yapılan müdahalelerde var olan toplumsal yapıları dikkate alınmalı ve müdahaleler kültüre özgü olmalıdır.

Rehabilitasyon hizmetleri içinde şunlar bulunur:

- Sağlık müdahaleleri-sürdürülen tıbbi bakım; ruhsal sağlıkla ilgili müdahaleler; travma terapisi; birey, grup veya aile danışmanlığı;
- Toplumsal müdahaleler-bakıma kısa süre mola verilmesi; temizlik ve yemek pişirme dâhil gündelik ev işlerine yardım; koruyucu aileye yerleştirme; çocuk koruma hizmetlerince gözetim;
- Eğitimle ilgili müdahaleler-özel eğitim öğretim;
- Yasal müdahaleler-failerin kovuşturulması; çocuk koruma; tazminat talebiyle ilgili önlemler;
- Mali destek-yukarıdaki müdahalelerin yanında mağdurlar için tazminat fonlarından yararlandırma.

Yukarıda sayılan hizmetler ne kadar iyi işlerse, çıktılarının başarılı olma olasılığı da o kadar yüksek olur. Her zaman olduğu gibi sektörler arasında iyi iletişim çok önemlidir. Kişisel yaşamın gizliliği de akılda tutulmalıdır. Örneğin çocuk açısından bakıldığında, okulun, çocuğun stres altında olduğunu bilmesi yararlı olabilecektir. Öte yandan, bu bilginin paylaşılması çocuğun sağlığı ve bir öğrenci olarak konumu açısından zararlı da olabilir. Çocuklar ve aileler de bu tür bilgilerin başkalarıyla paylaşılması konusunda uyarılmalıdırlar.

Takip

Çocuk ve aileden sorumlu birinci basamak sağlık uzmanı, kötü muamele konusundan haberdar ise, bu kişi – olası sonraki kötü muamele olayları gibi konularda – çocuk ve aile ile daha ileri ilişki içine girmelidir.

Çocuklara kötü muamelenin yetişkin mağdurlarına yönelik hizmetler

Çocukluklarında kötü muameleyle maruz kalmış yetişkinlerle yapılan araştırmalar, bu tür kötü muamelenin hayli yaygın olmasına karşın, bunlardan çoğunun örneğin açığa çıkmadan ve bildirilmeden kaldığını göstermektedir. Yetişkinlerle ilgilenen sağlık uzmanları, aslında bilmeden çocuklara yönelik kötü muamelenin mağdurlarıyla ilgileniyor olabilirler.

Çocuklukta bir şekilde mağduriyet geçirmek ile o kişinin yetişkinlik çağındaki genel durumu ve sağlığı açısından riskli davranışlar ve hastalıklar arasında bir ilişki vardır. Dolayısıyla çocuklara yönelik kötü muamelenin yetişkin mağdurlarına yardım sunulması, travma ve uzun vadeli etkilere müdahale anlamı taşıması nedeniyle genel sağlık durumunun önemli güvencelerinden birini oluşturacaktır. Kaynaklar yeterli olduğu takdirde kötü muamele mağdurlarının saptanmasına yardımcı olacak eğitim ve adli süreçlerle ilgili müdahaleler, yetişkin sağlık hizmetlerine eklenmelidir. Bu yolla kötü muameleden etkilemiş yetişkinler de uygun psikolojik destek hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

ÇOCUĞUN KORUNMASI

Kötü muamele kuşkusunu veya ortaya çıkarılması söz konusu olduğunda risk altındaki çocuğun korunması için harekete geçilmelidir.

Çocuk koruma konusunda bazı yaklaşımlar ağırlıklı olarak yüzleştirme ve cezalandırmaya odaklanmaktadır. Bu tür sistemlerde bildirilen her bir vakada, çocuğa kötü muamelenin gerçekleşip gerçekleşmediğini veya gerçekleşme olasılığını belirlemek üzere adli yöntemler kullanılması bir zorunluluktur

Çocuk ve ailelere hizmet sağlayan kurumların, mümkün olduğunca, kendi aralarında vakalarla ilgili bilgileri paylaşmaları gerekir. Özel yaşamın gizliliği konulu düzenlemeler bunu zorlaştırabilse de, kurumlar arasında serbest bilgi akışı, bir çocuğun korunmasında başarı sağlanması açısından kritik öneme sahip olabilir. Ailelere ve çocuklara hizmet sunan kuruluşların temsilcilerinin oluşturacağı bir yerel komite kurulması ile gerekli işbirliği tesis edilebilir. Farklı sektörleri birleştiren bir müdahale iyi olduğu kadar zayıflıklar da barındırır.

Bu yüzden bütün sektörleri eşit ölçüde geliştirmek önemlidir. Dengeli gelişmiş ve düşük kaynaklar kullanan çok sektörlü bir yaklaşım, tek bir sektörde yüksek standartlara ve kaynaklara sahipken diğer kesimlerde görece düşük kaynak düzeyiyle çalışan, eşitsiz gelişmiş bir sisteme oranla daha iyi sonuçlar üretebilir.

Çocuğa kötü muamelenin bildirilmesi

Hemşire, hekim, sosyal hizmet uzmanı ve öğretmen gibi hizmet sağlayıcıların çocuğa yönelik bir kötü muamele örneğini belirledikleri çoğu durumda, çocuk koruma makamlarına kuşkularını rapor etmeleri istenir.

Çocuk koruma ve adli hizmetlerin kapasitesi ile kötü muamele ihbarlarının gerçekte izlenme olasılığının da göz önüne alınması gerekir.

Özellikle aşağıdaki noktaların üstünde durulmalıdır:

- Gerek potansiyel yasal sonuçlar, gerekse bunların sağlık ve sosyal destek hizmetleri üstündeki sonuçları açısından amaç nedir?
- Farklı kesimlerle ilgili bir rapor sürecinin değişik yönleri nasıl bütünleştirilmelidir? Rapor süreci, sağlık, sosyal ve adli kesimlerin yanıtlarıyla nasıl bağlanır?
- İhbarla ilgili yasalara bağlı olan hizmet sağlayıcıları kimlerdir? Bunlara sorumlulukları nasıl öğretilir?
- İhbar zorunlu ise, bununla yükümlü olan görevliler, kuşku oldukları istismar vakasının ihbar etmenin görevleri olduğunu konusunda bu kişilere ne zaman ve nasıl bilgi verirler?
- İhbar kıstasları nelerdir? Başka deyişle, ihbar yapılmasını gerektiren kaygı veya kuşku düzeyi nasıl belirlenir?
- Bir ihbarın yapılıp yapılmayacağı konusunda çocuk koruma makamlarına danışılabilir mi?
- İhbar, istismar veya ihmalin göstergelerinin belgelenmesi, tarihi ve zamanı, kime yönelik yapıldığı ve içerdiği öneriler anlamında nasıl bir kapsama sahip olmalıdır?
- Hizmet sağlayıcılar, müfettişlere ihbarda bulunulması konusunda farklı düşünse bile, rapor yazmak zorunluluğunda mıdır? Bireyler kuşkularını raporlamada özgür olmazlarsa, bazı kötü muamele vakaları ihbar edilmeden kalabilir.
- Kendini ihbar, itirafla özdeş olduğuna göre, failerin kendileriyle ilgili ihbarları nasıl ele alınmalıdır?
- Durumun tam olarak soruşturulmasını kısıtlayabilecek olan imzasız ihbarlar nasıl değerlendirilmelidir?

- İhbarda bulunan kişiye ve soruşturmaya dâhil olan başkalarına, aile üyelerinin veya suçlanan kişinin misillemede bulunma olasılığına karşı nasıl bir koruma sunulmalıdır?
- İhbar iyi niyetli yapılmış, ama soruşturma sonucunda çocuğa yönelik bir kötü muamele olmadığı anlaşılmışsa, bunu bildiren kişiye karşı doğacak olan tepkilere nasıl koruma sağlanmalıdır?
- Bir ihbar hakkında çocuk ve aile ne zaman ve nasıl bilgilendirilmelidir?
- Şikâyetinin gizli tutulması konusunda çocuklar için ne tür mekanizmalar oluşturulmalıdır?

İhbarda bulunmayı yasayla zorunlu kılan ülkelerde, çocuklar ve ailelerin gizli tutulan hizmetlere daha kolay ulaşmaları ve isteğe bağlı olarak destek alabilmeleri konusundaki uzlaşma genişlemektedir. Zorunlu ihbar aileler ve çocuk koruma makamları arasında düşmanca ilişkilerin doğmasına ve hatta kimi zaman herhangi bir ilgilenme belirtisinin bile, yardım amaçlı olmaktan çok bir yanlış davranış iddiası olarak yorumlanmasına neden olmaktadır. İhbar edilme ve bunun sonuçlarından duyulan korku, resmi destek alabilecek aileler için güçlü bir caydırıcı etken olabilir. Zorunlu ihbarın yararı, özellikle, ihbarla harekete geçebilen bir adli veya çocuk koruma sisteminin bulunmadığı durumlarda kuşkuludur.

Aynı zamanda halk kadar profesyonellerin de kötü muamele bilgi veya şüphesiyle harekete geçmekte isteksiz olduklarına dair yaygın kanıtlar vardır

Hangi yaklaşım seçilirse seçilsin, öncelik cezalandırmada olmamalı, yaklaşım kamusal bir sağlık ve sosyal destek bağlamının üstüne bina edilmelidir. Yaklaşımın etkinliği değerlendirilmeli, istenmeyen sonuçlar tanımlanmalıdır.

Kapsamlı Hizmet Sunumuna Çok Sektörlü Bir Yaklaşım: Filipinler General Hospital'in Çocuk Koruma Birimi

1997'de kurulan Filipinler General Hospital'in çocuk koruma biriminde (CPU) kötü muameleye uğrayan çocuklar ve ailelerine yönelik kapsamlı tıbbi ve psikolojik hizmetlerle ilgili olarak çok-sektörlü bir yaklaşım kullanılmaktadır. Amaç daha sonra meydana gelebilecek kötü muamelenin önlenmesi ve iyileşme sürecinin başlamasıdır. CPU günde 24 saat, haftada 7 gün çalışmaktadır.

En kalabalık hasta grubunu, diğer hastane birimlerinden sevk edilen ve infaz kurumlarından gönderilen çocuklar oluşturmaktadır. Büyük çoğunluğu cinsel istismara uğrayan çocuklar oluşturur. 2005'te CPU'da görülen 972 kötü muameleye uğramış çocuk vakasından %81'ini cinsel istismar oluşturmaktaydı. İlk temastan uzun süreli izlemeye kadar CPU çok sektörlü bir yaklaşım kullanarak kaliteli bir bakım sunmaktadır. Sağlık, adli ve toplumsal süreçlerle ilgili sektörler arasındaki koordinasyon CPU'nun vaka yönetim sistemiyle kurulur. Tipik bir durumda aşağıdaki aşamalar uygulanır:

- Hasta geldiğinde velisinden onay istenir ve veli sosyal hizmet uzmanı ve hekim tarafından mülakata alınır. Bu sırada çocuk hemşireyle birlikte oyun odasında bulunur.
- Adli görüşmeyi bir tıp doktoru yapar; görüşme sosyal hizmet uzmanı ve polis memurunca bir monitör aracılığıyla izlenir. Şikâyette bulunmaya hazır olan yaşça daha büyük çocuklarla görüşmeyi polis yürütür; sosyal hizmet uzmanı monitörden izler.
- Doktor, genel sağlık muayenesi, adli delillerin toplanması, gelişim taraması ve – gerekli görülürse – tedavinin sağlanması konularını içeren bir tıbbi muayene yapar.

- Doktor ve sosyal hizmet uzmanı çocuk ve aile için bir risk değerlendirmesi yaparlar. Sosyal hizmet uzmanı tarafından uygulanacak olan güvenlik planı hazırlanır. Danışmanlık hizmeti sosyal hizmet uzmanı ve doktor tarafından verilir.
- Ev ziyareti sırasında sosyal hizmet uzmanı çocuk ve ailenin konumunu değerlendirir ve ikinci bir risk değerlendirmesi hazırlar, buna bağlı olarak güvenlik planını gözden geçirir.
- Çocuk ve bakıcılarının ruh sağlığının yerinde olup olmadığı araştırılır. Bir CPU psikolog veya psikiyatru bir ruh sağlığı değerlendirmesi yapar; tedavi planı bunun sonucunda yapılır. CPU çocuklar (bireysel, grup veya oyun terapisi), anne-babalar ve aile için istismara özel tedavi sunmaktadır.

Hastayı ilk gören CPU hekimi ve ev ziyaretini gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanı tarafından yönlendirilen, farklı kesimlerin bir araya geldiği vaka konferansları düzenli olarak toplanır. CPU çocuk psikiyatru da sürece dâhil olurlar; ailelerle birlikte çalışan diğer kurumlar da davet edilir.

Her bir çocuk için, çocuğun ve ailenin aldığı tüm hizmetleri koordine eden, çocuğun güvenlik amacıyla bir yere yerleştirilmesini, yasal yardım ve ruhsal sağlık bakımı işlerini kolaylaştıran ve denetleyen bir CPU vaka yöneticisi bulunur.

Vaka yöneticileri gerekli olduğu sürece çocuk ve aileleriyle birlikte çalışma yürütür. CPU ayrıca adli ve polis hizmetlerini de bünyesinde birleştirir. CPU hukukçuları mahkemeyi izler, ifade vermesi gereken çocukları hazırlarlar. Çocuk Adaleti Birliği de ek yasal hizmetler sunar. CPU doktor, sosyal hizmet uzmanı ve psikiyatru, çağrıldıklarında mahkemeye kanıtlar sunarlar. 2004'ten bu yana emniyetten bir görevli, vakaların yerinde hazırlanmasına yardım amacıyla CPU'da özel olarak görevlendirilmiştir.

CPU aşağıdaki konularda başka sosyal hizmetler de sağlamaktadır:

Yoksul ailelerin kötü muameleye uğrayan çocuklarına, okul ücretleri için burs, okula ulaşım ve okul giysileri gibi konularda yardım;

Küçük ölçekli işler kurmak isteyen muhtaç ailelere faizsiz borç biçiminde geçim yardımı;

Çocuklarının beklentilerini yönlendirebilmeleri ve çocuklarının davranışlarını daha iyi anlayabilmeleri ve disiplin yöntemlerini buna göre düzeltmeleri için anne-babalara rehberlik dersleri.

Risk altındaki ailelerin bütünlüklü değerlendirilmesi

Çocuğun yüksek yararı adına müdahalede bulunulması

Bir sosyal hizmet uzmanının çocuk adına değerlendirmede veya müdahalede bulunması – çocuğun evden alınması kararı dâhil, çocuğun yüksek yararı gözetilerek belirlenir. Çocuğun yüksek yararı tanımlanırken aşağıdaki noktalar dikkate alınır:

- Ailenin etnik, dinsel, kültürel ve diliyle ilgili özgeçmişine saygılı davranılması;
- Çocuğun ve bakıcılarının fiziksel ve gelişimsel düzeyinin değerlendirilmesi;
- Çocuğun ve bakıcılarının ruh sağlığı durumlarının değerlendirilmesi;
- Karşılıklı onay temelinde ailelerin birlik, istikrar ve özerkliğine destek verilmesi;
- Aile ilişkilerinin bakım, yetiştirme, istikrar ve eğitim açısından çocuk için taşıdığı öneme saygı;

- Gelecekteki kötü muamele riskini azaltacak bir plan;
- Çocuğun gereksinimlerinin karşılanması önündeki engellerin kaldırılması;
- Çocuğun, geçici bakım düzenlemeleri, fiziksel ve zihinsel bakım, eğitim, dinsel ve kültürel konular dâhil olmak üzere bütün istek ve kaygılarının-çocuğun anlama düzeyi veri kabul edilerek-dikkate alınması. Çocuğun ifade ettiği arzular, gelişim aşaması ve duygusal sağlık durumu ile aile üyeleriyle arasındaki bağların niteliği hesaba katılarak değerlendirilmelidir.

Çocuğun güvenliği sağlandığı sürece, çocuk açısından en az zararlı ve aile için en az rahatsız edici yol seçilmelidir

Olası müdahaleler arasında aşağıda, rahatsızlık verme derecesine göre sıralanan önlemler sıralanabilir. Bu önlemlerin bir bölümü birlikte uygulanabilir;

- Kendini aşırı yük altında hisseden, ama bir takım desteklerin verilmesi halinde anne-babalık işlevlerini yerine getirebilecek bir aileye yardımcı olunması.

Bu tür destekler eve geçici veya ara sıra çocuk bakıcısı alınması, düzenli günlük bakım hizmeti, veya geçici koruyucu aile hizmeti biçiminde olabilir.

- Günlük ev işlerinde pratik yardım; ev ekonomisi yönetimi veya iş becerileri açısından eğitim gibi.
- Anne-babalık eğitimi.
- Terapiye dönük müdahaleler; madde kullanımıyla ilgili programlara katılmak, ruh sağlığı tedavisi, evlilik danışmanlığı.
- Çocuk koruma hizmeti için düzenli olarak bir görevlinin yapacağı ziyaretler yoluyla evin denetlenmesi, çocuk ve ailenin gelişiminin değerlendirilmesi. Bu denetim çocuğun yasal velilerinin isteğine bağlı olabileceği gibi, yetkili makamların emriyle de olabilir.
- Kuşkulanan failin evden uzaklaştırılması, ailenin geri kalan üyelerinin yaşantılarını sürdürmesi.
- Çocuğun evden uzaklaştırılması ve bir akrabanın evine yerleştirilmesi, koruyucu ailenin yanına verilmesi ve – sadece son çare olarak – kuruma yerleştirilmesi.

Çocuğun denetlenmesi emri veya evden geçici çıkarılmasına koşullar eklenebilir. Bu koşullar anne-babanın madde kullanımı veya öfke yönetimi programına devam etmelerini kapsayabilir, anne-babaya ruh sağlığı bakımı açısından önlem alınabilir, çocuk periyodik sağlık kontrollerine tabi tutulabilir.

ÖNERİLEN KİTAPLAR

1. Belma Tuğrul-Sevgi Mönüsü
2. Nihan Kaya-Bütün Çocuklar İyidir
3. Nihan Kaya-İyi Aile Yoktur
4. Elisabeth Young Bruehl-Çocuk Düşmanlığı
5. Adem Güneş-Mahremiyet Eğitimi
6. Haluk Yavuzer-Çocuğun İlk Altı Yılı
7. Haluk Yavuzer-Çocuk Eğitimi El Kitabı
8. Hatice Kübra Tongar-Bağırmayan Anneler
9. Hatice Kübra Tongar-Bağırmayan Çocuklar
10. Leyla Navaro-Gerçekten Beni Duyuyor musun?
11. Betsy Brown Braun-Neyi Nasıl Söylemeli
12. Sedat Topçu-Silinmeyen İzler

ÇOCUĞA KÖTÜ
MUAMELEYE KARŞI
OKUL TEMELLİ
ÖNLEME
PROGRAMI

ÖĞRETMEN MODÜLÜ

Giriş

Değerli Öğretmenim,

Çocuğa Kötü Muameleye önleyebilmek için; Kendini ifade edebilen, haklarını bilen, kendini koruma becerisine sahip, temel yaşam becerileri gelişmiş, duygu ve davranış yönetimini sağlayabilen sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi gerekir. Bunun için de öğretmenlerin mesleki gelişimleri desteklenmelidir. Bu modül öğretmenlerin; çocuğa kötü muameleyi önleme ve kötü muameleye maruz kalmış çocuklara yaklaşıma yönelik; gerekli bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmak için hazırlanmıştır. Bu modülden aşağıdaki çalışmalara yer verilmiştir.

- Çocuğa kötü muameleyi önlemede okul temelli hedeflerin belirlenmesi
- Çocuğa Kötü Muamele: Tanımlar ve belirtiler
- Risk grubundaki öğrencilerin belirlenmesi
- Kötü muameleye maruz kalan çocuğa yaklaşımlar ve müdahaleler
- Çocuk ihmal ve istismarını bildirme
- Akran zorbalığı; Nedir? Nasıl önlenir? Uygulanacak strateji ve yöntemler nelerdir?
- Çocuğa kötü muamelenin önlenmesine yönelik okul temelli çalışmalar

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELEYİ ÖNLEMEDE OKUL TEMELLİ HEDEFLERİN BELİRLENMESİ

Eğitim temel insan haklarından birisidir. Çocukların bu haktan yeterli düzeyde faydalanabilmesi ve sağlıklı gelişim gösterebilmesi için okullara önemli görevler düşmektedir. Yetişkinlere göre daha savunmasız durumda olan çocukların okullarda etkili ve verimli düzeyde bir eğitim alabilmesi bu ortamların öncelikle güvenli olmasına bağlıdır ancak araştırmalar dünyada; çocukların okullarda fiziki ve psikolojik cezalandırma gibi bazı olumsuz yaşantılara maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu yaşantıların çocuk istismarı olarak değerlendirilir.

Çocuk istismarı; çocuğun haklarını ihlal eden, optimum sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya haysiyetine zarar verebilecek her türlü eylemi içerir. Çok boyutlu olan bu kavramın farklı türleri vardır. Bunlar arasında okullarda en sık karşılaşılanlar fiziksel ve duygusal istismardır.

Fiziksel istismar bir ebeveyn, sorumluluk, güç ya da güven taşıyan bir kişinin kontrolündeki bir etkileşimden ya da etkileşim eksikliğinden kaynaklanan fiili veya potansiyel fiziksel zararı ifade eder. Tokat/tekme atma, ısırma, yakma, vb. davranışlar fiziksel istismar olarak değerlendirilir.

Duygusal istismar ise gözlemlenebilir fiziksel bir sonuca yol açmayan ancak “çocuğun sağlığına veya fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimine zarar verme olasılığı yüksek olan eylemler” i içerir. Duygusal istismar davranışları arasında; hakaret etmek, lakap takmak, tehdit etmek, bağırma, küçük düşürmek, ayrımcılık yapmak vb. yer alır.

Okullarda karşımıza çıkabilecek bir diğer önemli istismar türü ise cinsel istismardır. Çocuk cinsel istismarı “bir çocuğun tam olarak anlamadığı, bilgiye dayalı izin veremediği veya gelişimsel olarak hazırlıklı olmadığı ve rıza gösteremeyeceği, yasaları ve toplumsal tabuları ihlal eden cinsel aktivitelere dâhil olması” dır. Cinsel istismar fiziki temas gerektiren davranışları içerdiği gibi cinsel içerikli konuşmalar veya yazışmaların yapılması gibi temas gerektirmeyen davranışları da kapsar.

Eğitmcilerin çocukları hafta içi her gün gözlemlenebilir fırsatlarının olması, okulları çocuk istismarını önleme ya da bu durumlara müdahale açısından kilit bir noktaya taşımaktadır. Bu noktada özellikle öğretmenlerin çocuğa yönelik gözlemleri, okul yöneticilerinin bu konularda öğretmenlere etkili liderlik sunmaları oldukça değerlidir. Çocuklar yaşadıkları istismarı eğitimcilerle paylaşıp onlardan yardım isteyebilmektedir. Bu durumda TCK'ya göre çocuk istismarından haberdar olan kamu görevlilerinin suçu yetkili makamlara bildirme yükümlülüğü vardır.

Okul yöneticilerinin; çocuk istismarı hakkında gerçek bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu hem kendilerinin doğru kararlar vermeleri hem de bir lider olarak öğretmen ve veli gibi paydaşları, gerçekleştirecekleri yıllık toplantılar aracılığıyla doğru bilgilendirmeleri için önemlidir. Ayrıca çocuk istismarına yönelik bir okul politikası geliştirebilmek amacıyla okul yöneticileri, okulun bulunduğu bölge ve okulla ilgili mevcut durumun ve risk faktörlerinin farkında olması gerekir. Okul personeli olmak üzere öğrenci ve velileri gibi ilgili paydaşlara konu hakkında eğitimler düzenlenmesi önemlidir. Bu noktada altı çizilmesi gereken husus, veliler başta olmak üzere ilgili paydaşların okulun güvenli bir yer haline gelmesinde sürece dahil edilmeleridir. Son olarak okul yöneticileri istismarla ilgili okullarında gerçekleştirecekleri faaliyetler hakkında bir eylem planı oluşturmalıdır. Bunlar içinde en önemlisi bir istismar vakasıyla karşılaşıldığında hangi adımların takip edileceğinin belirlenerek tüm paydaşlarca bilinmesini sağlamaktır (Derin ve Öztürk, 2021).

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELE: TANIMLAR VE BELİRTİLER

Bedensel, ruhsal ve cinsel gelişimin henüz tamamlanmadığı 0-18 yaş arasındaki dönem çocukluk dönemi olarak tanımlanır.

Bu dönemdeki çocuğun beden veya ruh sağlığına zarar veren, zarar verme riski taşıyan, fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimini olumsuz etkileyen, kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenemez bir davranışa maruz kalması çocuğa karşı kötü muamele ya da çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Kötü muamelenin fiziksel, cinsel ve duygusal istismar ile ihmal olmak üzere dört farklı boyutu vardır.

- Fiziksel İstismar; Çocuğa karşı, sağlığına, yaşamına, gelişimine veya onuruna zarar veren ya da zarar verebilme olasılığı yüksek, kasıtlı fiziksel güç kullanılmasıdır. Başta anne babaları olmak üzere yetişkinler tarafından kişinin fiziksel, duygusal, zihinsel ve cinsel gelişimini engelleyen, beden ya da ruh sağlığına zarar veren davranışlar sonucu meydana gelen kaza dışı yaralanmadır. En temel nedenleri istismarcıların öfkelerini kontrol edememeleri ya da çocuk terbiyesi için doğru olduğuna inanılmasıdır.
- Cinsel İstismar: Çocuğun tam olarak anlayamadığı, onay vermesinin mümkün olamayacağı, gelişimsel olarak hazır olmadığı ya da toplumun yasalarına, sosyal normlarına aykırı olacak şekilde bir cinsel etkinliğe dahil edilmesidir. Cinsel istismarın başlama yaşı küçüldükçe olumsuz etkilenmenin arttığını belirtilmektedir. Kız çocukları erkek çocuklarına göre daha sık cinsel istismara uğramaktadırlar. Kız çocukları cinsel istismardan daha fazla olumsuz yönde etkilenirler. Cinsel istismara uğrayan çocuklarda anne genelde evde pek yoktur. Ya da çocuğu koruyacak bir aile yakını pek yoktur (Bilgen, 2020).
- Duygusal İstismar: Ebeveyn ya da çocuğa bakan kişinin davranışları ya da sözleriyle çocuğun ruh sağlığını bozacak etkide bulunması ve çocuğun bu nedenle büyüme gelişme ve ruh sağlığı açısından genetik kapasitesine ulaşmasının engellenmesidir. Bu durum bir süreç içinde, pek çok defalar tekrarlanabileceği gibi, tek bir seferde de gerçekleşebilir. Duygusal istismar en yaygın istismar türü olmasına rağmen en zor fark edilen, tanımlanan ve yasal olarak tanımlanabilendir. Duygusal istismar her ailede, her koşulda ortaya çıkabilmektedir.
- İhmal: Çocuğa bakmakla yükümlü kimselerin; çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık, dış sağlığı ve sevgi gibi temel gereksinimlerini karşılamada ihmal göstermesi, çocuğun beden ve ruh sağlığının veya bedensel, duygusal, sosyal ya da ahlaki gelişiminin engellenmesi (hsgm.saglik /ruh-sagligi/ihmal-istismar).
- İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Yani istismarda çocuğa yapılmaması gereken davranışların yapılması, ihmalde ise yapılması gereken şeylerin yapılmaması söz konusudur (Taner ve Gökler, 2004).

Fiziksel istismar Belirtileri Nelerdir?

Öğretmenlerin fiziksel istismarı tanımları çok önemlidir. Fark edilmeyen çocukların fiziksel ve ruhsal olarak ciddi zarar görme ihtimalleri yüksektir. Fiziksel istismardan şüphelenilmesi gereken durumlar:

- Tedaviye başvurmada gecikme

- Verilen öykünün değiştirilmesi
- Anne ve babanın verdiği öykünün farklı olması
- Öykünün çelişkiler içermesi
- Öykünün çocuğun yaş ve gelişim düzeyi ile uyumsuz olması
- Öykünün çocuğun fiziksel bulgularına uymaması
- Çocuğun kardeşinin suçlanması
- Çocuğun kardeşinde de sık sık yaralanmanın meydana geliyor olması
- Çocuğun anne-babayı suçlaması.

Fiziksel istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkabilecek sorunlar:

- Çocuklarda gelişim geriliği, kendine zarar verici davranışlar ve intihar girişimlerine neden olabilir.
- Ders başarısızlığı, dikkat dağınıklığı, öğrenme güçlüğü, sınıf tekrarı ve okul devamsızlığı sık görülür.
- Fiziksel istismara uğramış çocuklar yakın ilişki kurmakta zorlanırlar, karşısındakini zorlayıcı davranışlar sergilerler ve duygusal yoğunluğu az olan ilişkiler kurma eğilimindedirler.
- Madde kötüye kullanımı, tehlikeli cinsel davranışlar, davranış bozukluğu görülebilir.
- Depresyon, benlik saygısında azalma, kaygı sorunları, uyku ve iştah sorunları daha fazla görülür.

Cinsel istismar Belirtileri Nelerdir?

Çocukluk çağı istismarına uğrayan bir çocukta kuşku uyandıracak kesin bir bulgu yoktur. Yalnızca bazı kuşku uyandıracak belirtiler olabilir

- 4 yaşının altında olan çocuklarda; tuvalet eğitiminde bozulmalar (idrar veya kaka kaçırma), cinsel içerikli sözcüklerde artma, cinsel organları ile aşırı fiziksel uğraş, oyunlarında cinsel içeriğin fazlalığı, (cinsel eylemlerin diğer çocuklarla veya bebeklerle taklit edilmesi) uyku bozukluklarına sıkça rastlanır.
- 4-6 yaş arasında olan çocuklarda, korku (yetişkinlerden, özellikle erkeklerden aşırı derecede korkma), cinsel içerikli sözcük ve davranışlarda artma, (cinsel organları gösterme, cinsel organları ile aşırı fiziksel uğraş veya açık mastürbasyon) cinsel ilişkiyi ayrıntılı bilme, (cinsel ilişkiye tanık olma veya katılmadan kuşkulandırılmalıdır).
- 7-12 Yaş arasında; Okul başarısında düşme, korku (özellikle yetişkinlerden), depresif belirtiler, yaşa uygun olmayan davranışlarda artma, (anne ya da abla davranışı gösterme) cinsel konularla aşırı uğraşma, cinsel saldırganlık, (başkalarını cinsel ilişkiye zorlama) aşırı veya açıktan mastürbasyon yapma, evden kaçma veya eve gitmede isteksizlik.
- Ergenlerde ise; duygulanımda dalgalanma, kendine zarar verme, intihar girişimleri, ilaç ve alkolün kötüye kullanımı, uygunsuz cinsel davranışlar, (flörte erken başlama, kışkırtıcılık, arkadaşlarını cinsel ilişkiye zorlama) davranım bozuklukları, (okuldan ve evden kaçma, yalan söyleme, çalma ve saldırgan davranışlar) görülebilir.
- Cinsel istismara uğrayan çocuklarda, ilerideki yaşantılarında psikolojik sorunların olma ihtimalinin istismara uğramayanlara göre iki kat fazla olduğu yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Cinsel kötüye kullanıma uğramış çocukların bebekleri ile oynamaları gözlemlendiğinde ve çizdikleri resimler incelendiğinde daha fazla cinsel içerikli oyun, davranış ve çizimler sergiledikleri saptanmıştır. (DR. İBRAHİM Bilgen)

Duygusal istismar Belirtileri Nelerdir?

Duygusal istismar, istismar türleri arasında, yapılan eylemler ve sonuçları açısından görülüp ölçülebilmesi daha güç olan kategoridir. Çocuklar duygusal şiddete maruz kaldıklarında, sevilmediklerini, değersiz oldukları hisseder ve öz güvenleri düşer. Ayrıca duygusal istismara maruz kalmış çocuklar akranları veya yetişkinler ile sağlıklı ilişki kurmada güçlük yaşar.

Veltkamp ve Miller, duygusal istismarın davranışsal göstergelerini şu şekilde tanımlamışlardır:

- Aşırı benimseyici, kabul edici davranış
- Alışkanlık haline gelmiş bozukluklar (tırnak yeme, saç çekme gibi)
- Davranış bozuklukları
- Uyku bozuklukları (kâbus, uykusuzluk)
- Engellenmişlik (başkalarından korkma, kendini ifade etme korkusu)
- Saplantılar (başkalarını memnun etme düşüncesinin kafaya takılması, mükemmel olmaya çalışma)
- Amaç ya da yönlenme eksikliği, hedef yokluğu
- Depresyon, üzümlük, umutsuzluk, çaresizlik duygusu
- Genellikle geceleri görülen ve çocuğun sakinleştirilemediği gece korkuları ve panik hali
- Karanlıktan, insanlardan aşırı korkma
- İticilik, zayıf davranış kontrolü
- Kendine zarar verici davranışlar
- Hiperaktivite: Davranış dizisi ne kadar büyük olursa çocuk o derece fazla risk altındadır ve ailenin işlevselliği de o derece azdır.
- Ebeveynlerden korkma
- Akranlarına göre daha duygusal olma
- Konuşmada anlık değişim (örn, kekeleme)
- Davranışlarda anlık değişim (akademik başarıda düşüş, tikler, alt ıslatma, çalma, yeme&uyku düzeni (Erk, 2022).

İhmal Uğramış çocuk Belirtileri Nelerdir?

İhmal edilmiş çocuklar sıkılgan, pasif olabilirler, yabancı ve erişkinlerden korkabilirler. Bu çocuklarda parmak emme, öğrenme güçlüğü, okuldan kaçma gibi davranışlar görülür.

İhmal uğramış çocuklarda en temel gösterge okul öncesi çocuklarda konuşma geriliğidir.

Bu tip çocuklar fark edilmezlerse hep tepki vermeyen ve iletişim kurmayan bir çocuk oldukları görülecektir. Yaş büyüdükçe çocuklarda dil geriliğinin okul başarısızlığına yol açtığı görülmektedir. Sözel ve sözel olmayan puanlardaki farklılık daha ileriki yaşlarda da devam eder.

İleri yaşlarda ilaç, alkol bağımlılığı, hırsızlık, saldırganlık, suça eğilim gibi davranışlar görülebilir (Durmuşoğlu Saltalı, 2015).

Çocuğun ihmal edildiğini düşündürecek durumlar nelerdir?

- Çocuğun kirli, bakımsız ve hava koşullarına uygun olmayan giysiler giymesi,
- Çocuğun nüfus cüzdanının olmaması,

- Çocukta organik nedenlerle açıklanamayan büyüme geriliği olması,
- Ailenin çocukla ilgili soruların yanıtlarını bilmemesi,
- Zehirlenme, kazaya uğrama, silahla yaralanma gibi bir durum ortaya çıkmışsa,
- Çevresinde sigara, alkol ve bağımlılık yapan madde kullananlar varsa ve bu maddelerin kullanımı sırasında çocuk korunmuyorsa,
- Çocuk içe kapanıklık, iletişim kurma güçlüğü gösteriyorsa ve tekrarlayan hareketler yapıyorsa,
- Zihinsel gelişimde gerilik ve öğrenme güçlüğü yaşanmaya başlamışsa,
- Zorunlu eğitim çağında olduğu halde okula gitmiyorsa ya da okula gittiği halde okul başarısı ile ilgilenilmiyorsa, veli toplantılarına hiç katılmıyorsa
- Sağlık kurumuna başvuruda gecikme varsa ya da hiç başvurulmamışsa,
- Tedavi, bakım ve koruma konusunda önerilere uyutmuyorsa,
- Terkedilmesi veya evden kovulması durumlarıdır (Duyan Çamurdan, 2007).

RİSK GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN BELİRLENMESİ

Öğretmenler, ailelerden sonra çocuklarla en uzun zaman geçiren kişilerdir. Bu nedenle çocuklardaki her türlü değişimi görebilecek olan öğretmenlerdir. Öğretmenin bu anlamda görevi; çocuklar için sağlıklı ve güvenli ortamlar yaratmak ve onlara yönelik doğrudan/dolaylı istismarların yasal açıdan takipçisi olmaktır. Öğretmenler, çocuklar için güvenli bir ortam oluşturarak onları her türlü risk faktörüne karşı korumakla yükümlüdürler. Bu koruma görevi hem yasal hem de ahlaki açıdan okul ortamının dışında da sürmektedir. Öğretmenin sorumlulukları arasında, çocuklara yönelik riskler ve risk grupları konusunda bilinçlenme, eğitim alma, önleme çalışmalarında bulunma, mağdur çocuğu belirleme, okul ortamındaki riskleri önleme, okula taşınan riskli davranış ve tutumları fark edebilme, mağdur çocuğa uygun yaklaşımda bulunma, gerekli idari ve adli bildirimleri yapma, okul rehberlik servisi ile işbirliği yapma gibi sorumlulukları vardır (Bayındır, 2021).

Risk Grubundaki Çocukları Anlayabilmek

Sınıfımızdaki risk altındaki çocukları gözlem yaparak, çocukların davranışlarını inceleyerek, aile durumunu öğrenerek bulabiliriz. Ailesinin gelir durumu, çocuğun kaç kardeşi olduğunu, anne babasının mesleğinin ne olduğu bile çocuğun risk altında olup olmadığını belli eden unsurlardandır. Çocuğun yaşı, hareketleri, karakteristik özelliklerini anlayabilirsek risk altında olup olmadıklarını bulabilir ve anlayabiliriz.

Sınıfımızdaki çocukların risk durumu anlayabilmek için hem fiziksel hem de psikolojik belirtileri iyi analiz etmemiz gerekir. Fiziksel gösterge olarak çocuğun vücudunda sebebini açıklayamadığı veya açıkladığı sebebini uyumsuz olduğu yara izleri, sağlıksız bir kiloya sahip olması, ağır vücut kokusu örnek verilebilir. Psikolojik belirtileri ise; çocuğun arkadaşlarına zorbalık yapması veya çok çekingen olması, dikkatinin hep dağınık olması, ders gereklerini takip edememesi, ani hareketlerden korkması, huzursuz olması örnek verilebilir. Gözetlemenin yanında öğretmenin iyi bir dinleyici de olması gerekir.

Şiddet eğilimi, sık sık kavga etme, sigara kullanımı, okuldan kaçma, kendine zarar verme, sokakta çalışma gibi davranışlardan bir ya da birden fazlası bir aradaysa o çocuk risk altındadır. Riskli davranışların sebebi aile de olabilir. Bu nedenle çocuklar iyi gözlemlenmeli, hareket ve davranışlarındaki değişimler fark edilmelidir. Öğrenci sık sık yalan söylüyorsa, arkadaşlarına kötü sözler söylüyor veya şiddet uyguluyorsa bu da riskli davranıştır. Bu çocuklar bu şekilde de belirlenebilir.

Riskli çocuk kimdir?

Belirtileri:

- Okuldan kaçan
- Alkol, madde kullanan
- Suç işleyen ya da işleme eğilimi olan
- Şiddet eğilimi gösteren
- Sokakta çalışan
- Evden kaçan
- Kendine zarar veren
- Erken cinsel ilişkide bulunan

Ruhsal Bozukluklar:

- Davranış bozukluğu olan
- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sendromu olan
- Karşı olma karşıt-karşıt olma

Duyguları:

- Güvensizlik
- Korku
- Değersizlik
- Endişe
- Kendine aşırı güven
- Anlaşılmadığı hissi
- Aldırmazlık
- Öfke
- Saldırganlık
- Suçluluk
- Sevilmediği hissi (KAYA, 2022).

KÖTÜ MUAMELEYE MARUZ KALAN ÇOCUĞA YAKLAŞIMLAR VE MÜDAHALELER

İstismarın en önemli göstergelerinden biri çocuğun bunu açıklama biçimidir. Bir öğretmen olarak, çocuk böyle bir bilgiyle size geldiği zaman ne yapılması gerektiğini bilmelisiniz. Çocuk size doğrudan istismar edildiğini söyleyebilir. Fakat bu az kullanılan yoldur.

Çocuklar Neden İstismar Edildiklerini Söyemezler!

- Kendilerine inanılmayacağını düşünürler.
- Başlarının belaya gireceğinden korkarlar.
- İstismarcının tehdidinden korkarlar.
- İstismarcıyı korumak isteyebilirler; istismarcıyı sevebilir ama yaptıklarını sevmezler.
- Nasıl anlatılacağını bilmeyebilirler, korkabilirler.
- Büyükleriyle (otorite ifade edenlerle) cinsel konuları konuşmaktan utanabilirler.

- İyi çocukların cinsellikle ilgili sözcükleri kullanmamaları gerektiği söylenmiş olabilir.
- Cinsel davranışların yanlış olduğunu bilmeyebilirler.
- Arkadaşları tarafından dışlanacaklarını düşünebilirler.

Bir Çocuk İstismar Edildiğini Açıklarsa Ne Yapılmalıdır!

- Çocukla özel olarak konuşmak için bir mekan bulun: Konuşmanızın kesilmeyeceğinden emin olacağınız bir yer olsun.
- Masanın arkasında oturmayın. Çocuğun yanında onu sakinleştirmek için oturun.
- Çocuktan izin almadan ona dokunmayın. Dokunmanız belki ona istismar olayını hatırlatabilir.
- Açıklıkla ve sakince dinleyin: Duygularınızı ve sözel olmayan ifadelerinizi kontrol edin. Tepkileriniz hayati önem taşımaktadır. Çocuğun size anlatacağı şeyler ya da muayene sonucu göreceğiniz şeyler sizi şok edebilir. Sakin karşılamak çocuğu desteklemek için önemlidir. Çocuğu dinleyin ve kendisi için önemli olan konuları siz herhangi bir soru sormadan anlatmasına izin verin. Tüm ilginizi çocuğa verin. Bazen çocuğun sizinle sır olarak paylaşmak istediği şey bir istismar olmayabilir (boşanma, aile meseleleri vs).
- Çocuğun dilinden konuşun: Çocuğun anlayamayacağı kelimeleri kullanmayın. Çocuğun olanlar hakkında kullandığı kelimeleri kullanın. Bu özellikle cinsel istismarla ilgili konuştuklarında çok önemlidir.
- Çocuğu yaşadığı olayları anlatmaya cesaretlendirin: Yaşadığı olayları anlatması için ona destek olun fakat vermek istemediği ayrıntılar için asla baskı yapmayın.
- Çocuğa şöyle söyleyin: “Sana inanıyorum”, “Bana söylediğine çok memnun oldum”, “Bu senin hatan değil”, “İstismar doğru bir şey değil”.
- Yazıyla kaydedin: Çocuğun anlattığı olayları ve kelimeleri yazın.
- Çocuğu istismarı bildirdiği için takdir edin. Eğer çocuk dolaylı bir şekilde bir istismardan söz ediyorsa (örneğin; birinin başına geldi gibi), çocuğu durumu anlatması yönünde teşvik edin.
- Gizlilik ilkesine saygı gösterin: İstismar olayını okulda bu konuda sorumlu kişi dışında başka biriyle konuşmayın.

Bir Çocuk İstismar Edildiğini Açıkladıysa Ne Yapıl(mama)lıdır!

- “Neden” ile başlayan sorular sormayın. Örneğin; “Neden o kişiyi durdurmadın?”. “Neden bana bunu anlatıyorsun?” Çocuklar genellikle neden ile başlayan sorular sorulduğunda bir şeyleri yanlış yaptıklarını zannederler ya da savunmaya geçerler. Neden ile başlayan sorular kişinin yapması gerekli şeyleri yapmadığını ima eder. İstismar/ihmal vakalarında, çocuklar zaten olanlardan dolayı kendilerini suçlayabilirler. İstismarcı onlara genellikle bunun kendi hataları olduğunu söyler. Bir çocuğa bunu neden daha önce haber vermedin diye sormak, onun bir şeyleri yanlış yaptığını düşünmesine sebep olur. Ayrıca küçük çocuklar genellikle “neden” ile başlayan sorulara yanıt veremezler çünkü soyut düşünme becerileri durumu analiz edecek düzeyde henüz gelişmemiştir. Çocuk kafasını öne düşürerek sanki bir şeyleri yanlış yapmış gibi yanıt verebilir.
- Aşağıdakilere benzer sorulardan ve ifadelerden kesinlikle kaçın. Örneğin; “Bunun olduğundan emin misin?” “Gerçeği mi söylüyorsun?” “Bu bir daha olursa bana haber ver”. “Bunun olması için ne yaptın?”.

- Bu bilgiyi diğer öğretmenler ya da kişilerle paylaşmayacağınız konusunda çocuğa teminat verin. Fakat destek almak için yetkili kişilerle iletişime geçeceğinizi söyleyin. Çocuk eğer daha önce birçok kez istismara uğradığına ilişkin birtakım ipuçları veriyorsa, tüm ayrıntıları almaya çalışmayın. Dikkatlice dinleyin ve çocuğa başka bir şey söylemek isteyip istemediğini sorun “Unutmayın! Siz bir öğretmen olarak istismar ya da ihmal olayını kanıtlamakla yükümlü değilsiniz. Siz sadece konuyla ilgili şüpheleriniz olduğunu bildirmekle yükümlüsünüz (Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Öğretmenler Ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu, 2022).

Bir Çocuğun İstismar Edildiğinden Kuşkulaniyorsanız...

- Bu durumdaki çocuklara yaklaşırken kesinlikle önyargıdan uzak ve şefkatli olmalıyız. Öğrencilerin sorunlarını öğrenmek ve sorunu çözmek için açık, samimi ve inandırıcı olmalıyız. Sorunu küçümsememeliyiz ve sorun hakkında bilgi sahibi olmalıyız.
- Çocuğa kendini anlatması için fırsat tanınmalıyız. Çocuğu anlamaya çalışarak ona ılımlı yaklaşmalı ve çocuğu en uygun şekilde rehber öğretmene yönlendirmeli ve ailesine bilgi vermeliyiz.
- Öğretmen bu durumda okul yönetimiyle ve okulun rehberlik bölümüyle birlikte ilerlemelidir. Velilerle iletişime geçip onlarla durum gözden geçirildikten sonra velilerle iş birliği yapılmalıdır ki çocuğu hem evde hem okulda risklerden korunması kolaylaşsın (Bayındır, 2022).

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINI BİLDİRME

İstismardan şüpheleniyorsanız, bu durumun bildirilmesi çocuğu koruyabilir ve aileye yardım sağlayabilir. Bildirim bir suçlama değildir; düşüncenin dile getirilmesi ve çocuğun durumunun soruşturulup değerlendirilmesi için yapılmış bir istektir. Bir çocuğun tehlikede olduğundan şüphelenirseniz, derhal harekete geçin. Çocuk istismarı veya ihmaline ilişkin şüpheniz bir rapor hazırlamanız için yeterlidir. Kanıt bulmanız gerekmez. Tahkikatı yürüten kişiler istismar veya ihmalin bulunup bulunmadığına karar vereceklerdir.

Okulunuzun Bildirim Politikasını Öğrenin Okulunuzun, çocuk koruma hizmetlerine kimlerin bildirim yapması gerektiği üzerine bir politikası olabilir. Okulunuzun raporlama politikasını ve prosedürlerini bilmeniz önemlidir. Okulunuzun prosedürlerini okul müdürü ile gözden geçirin. İstismarla ilgili şüphelendiğiniz durumları okuldaki bu konuyla ilgili yetkili kişiyle paylaşır paylaşmaz, yetkili kişi bu olayla ilgili gerekli işlemleri başlatma yükümlülüğüne sahiptir.

Çocuk (öğrenci) kendisiyle ilgili bir ihmal veya istismar durumunu doğrudan kendisi gelip, öğretmenine, rehber öğretmene veya yöneticilere bildirebilir. Bunun dışında arkadaşları da durumdan ilgili kişileri haberdar edebilir. Bu türden haberdar olma durumlarında öncelikle rehber öğretmenlerin devreye girmesi ve sıkıntı yaşayan çocukla yakından ilgilenmesi, yaşanan sorunun ne olduğunu net olarak ortaya çıkarması gerekir. Rehber öğretmen, sorunla ilgili olarak ilgili idarecileri bilgilendirmelidir. Süreçte çocukla ilgili tüm görüşmeler rehber öğretmen tarafından büyük bir gizlilik ve hassasiyet içinde yürütülmeli ve sorunun ayrıntılı analizi yapılmalıdır.

Okullarda İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Yapılması Gerekenler

İhmal ve istismara yönelik okulların PDR hizmetleri yürütme kurulları şunları yapar:

Önleyici Hizmetler: Farkındalık geliştirme eğitimlerinin düzenlenmesi;

Koruyucu Hizmetler: Gizlilik ilkesine dikkat edilerek sadece vakada görevli olan birimlerin haberdar edilmesi;

Müdahale: - Okul idaresine haber verme - Krize müdahale ekibini bilgilendirme: Her okulda ihmal istismar ya da başka türlerde krizler yaratacak durumlara yönelik okul müdürü başkanlığında rehber öğretmen, 1. ve 2. kademe öğretmenlerinden oluşan bir krize müdahale ekibi bulundurulur.

İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri içindeki kriz ekipleri: Benzer bir kurul İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinde bir şube başkanlığında oluşturulur.

Bağlı bulunan ilçenin/ilin rehberlik ve araştırma merkezi ile iletişim: Büyük şehirlerde her ilçede, diğer şehirlerde birkaç ilçenin bir araya toplandığı RAM vardır. Okul idaresi veya rehberlik servisi, bir üst makam olan ilçe milli eğitim müdürlüğünü haberdar ettiğinde olayla ilgili RAM'larda oluşturulan uzman ekip okula ulaşır. İlk olarak idare ve rehberlik servisi ile iletişime geçerek olay hakkında bir ön bilgi toplar (Hanife Selçuk Teşik Rehberlik Ve Araştırma Merkezi PDR Hizmetleri Bölümü, 2022).

Çocuğun yaşadığı durumun analizinde;

- Herhangi bir ihmal varsa, bununla ilgili olarak ihmal kaynağı belirlenmeli ve ihmal kaynağı aile ise çocuğun ailesiyle, öğretmen ise öğretmeni ile ayrıntılı görüşülmeli, çözüme yönelik önlemler alınarak, süreç takip edilip idareciler bilgilendirilmelidir.
- Çocukla ilgili bir şiddet durumu varsa, şiddetin kaynağı bulunmalı, çocuğun mevcut durumu iyi analiz edilmeli, gerekli görüldüğünde mutlaka çocuk psikiyatristine yönlendirilmeli ve takibi yapılmalıdır. Süreç başından sonuna raporlaştırılmalı ve okul idaresine bildirilmelidir. Okul idaresi bu raporu gerekli olduğu durumlarda Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne resmi yazı ile göndermelidir.
- Cinsel istismar, taciz ve tecavüz varsa, rehber öğretmen, bu durumla ilgili olarak ayrıntılı bir rapor hazırlamalı, hazırlanan rapor okul idaresine teslim edilmelidir. Okul idaresi bu raporu Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne resmi yazı ile göndermelidir. Kolluk kuvvetleri ve/veya Cumhuriyet Başsavcılığı'na haber alındığı anda bildirimde bulunulmalıdır. Bu konuyla ilgili olarak, kesinlikle çocuğun ifadesi dikkate alınmalıdır. İhmal ve istismar şüphesi bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesi için yeterlidir. Öğrendiği suç iddiasının doğruluğunu araştırmak veya bu şüpheyi destekleyecek kanıt aramak bildirimde bulunacak kamu görevlisinin sorumluluğu değildir.
- Bu tür şiddet içeren davranışlara maruz kalan öğrenciler psikolojik olarak desteklenmek amacıyla çocuk ve ergen psikiyatristine yönlendirilmeli aynı zamanda okul rehber öğretmeni tarafından izlenmelidir.
- Çocuk tarafından ifade edilen istismar vakalarında, risk aile ortamından kaynaklıysa, ailenin izni alınmaksızın okul idarelerince gizlilik ilkeleri doğrultusunda yazılı olarak Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak suç duyurusunda bulunulur. Risk aile dışı kaynaklıysa, aile durumdan haberdar edilerek ve çocuk süreçle ilgili bilgilendirilerek gizlilik ilkeleri doğrultusunda yazılı olarak Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. Vaka sonrası psiko sosyal destek alınmalıdır.
- İnternet, sosyal medya ve cep telefonları üzerinden gelen her türlü taciz ve istismar olaylarında; çocukla rehber öğretmen tarafından ayrıntılı görüşme yapılmalı, okul idaresi durumla ilgili bilgilendirilmelidir. Durumun iyi bir analizi yapılmalıdır. Analiz sonucunda durumun ciddiyetine bağlı izlenecek yollar belirlenmelidir. Eğer bir tehdit, şantaj, cinsel içerikli bir istismar, suça veya uyuşturucu

kullanımına teşvik durumu varsa mutlaka kolluk kuvvetlerine ve/veya Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilmelidir. Durumla ilgili rehber öğretmen gerekli görürse aile bilgilendirilmeli ve gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır.

- Öğretmenlerin istismar ve ihmal olgularını tespit etmede rol almaları, öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve beceri olarak güçlendirilmeleri gereğini de beraberinde getirmektedir. Çocuğa yönelik şiddetin etkin bir biçimde önlenmesi ve azaltılabilmesi için; öğretmenler, yöneticiler, okul yardımcı personeli, servis ve yemekhane çalışanları, okul dışındaki ortamlarda da çocuğa karşı uygulanan şiddetin ipuçlarını, sinyallerini, belirtilerini fark edebilmeli ve bu konuda duyarlı olarak çocuğa destek olmalı ve gerekli bildirimlerde bulunabilmelidir.
- Akran zorbalığıyla ilgili olarak rehber öğretmenler, idareciler ve öğretmenler daha duyarlı olmalı ve her vakayı ciddiyetle ele almalıdırlar. Rehber öğretmenler, hem mağdur çocuklarla hem de mağdur edenlerle ayrıntılı olarak görüşmeli, süreci takip edip raporlaştırmalı ve okul idaresini bilgilendirmelidir.

Çocuk İhmal Ve İstismarı- Resmi Bildirim Süreci

Nereye Bildirelim?

- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
- Emniyet-Çocuk Şube Müdürlüğü/Karakollar
- Cumhuriyet Savcılığı
- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

Bildirim esnasında hangi bilgileri sunalım?

- Çocuğun adı ve adresi
- Şüphelinin adı ve çocukla yakınlık derecesi
- İstismar veya ihmale ilişkin gördüğünüz veya duyduğunuz şeyi tarif etmeniz
- İstismar hakkında bilgisi olan diğer kişilerin adları
- Sizin adınız ve telefon numaranız
- Bildirimde bulunanların adları, şüphelenilen kişi ve ailelere açıklanmamalıdır (PDR,2017).

AKRAN ZORBALIĞI NEDİR? NASIL ÖNLENİR? UYGULANACAK STRATEJİ VE YÖNTEMLER NELERDİR?

Akran Zorbalığı Nedir?

Akran zorbalığı; avantajlı bir kişinin veya grubun, kendilerine oranla dezavantajlı bir bireye veya gruba sistematik bir şekilde baskı uygulaması olarak tanımlanabilir. Kişinin sahip olduğu bu avantaj fiziksel olarak güçlü olması veya sosyoekonomik düzeyinin daha iyi olması gibi geniş bir çerçevede düşünülebilir. Dezavantajlı grup içerisinde olan çocukların; fiziksel olarak daha güçsüz, sosyoekonomik düzeyinin daha altta olduğu görülmektedir. Ayrıca çocuklarda; konuşma bozukluklarının olması veya başka bir rahatsızlık olması da çocuğun dezavantajlı kategori içerisinde yer almasına sebep olabilmektedir.

Zorbalık yapan kişi; fiziksel veya duygusal yollardan karşısındakini sindirmeye çalışıp onun üzerinde egemenlik kurmaya çalışır. Mağdur çocuk veya arkadaşları kendisini korumaya çalışıp başarısız oldukça zorbalık uygulayan çocuğun davranışlarında bir pekişme olduğu görülmektedir. Zorbalığa maruz kalan çocuk

her geçen gün kendi içine kapanıp, sosyal ortamlardan izole oldukça zorba birey mağdur çocuğun üstüne daha çok gidebilmektedir.

Zorbalık Türleri Nelerdir?

Akran zorbalığını kendi içerisinde üçe ayırmak mümkündür. Sözel zorba davranışlar; kişiye lakap takılması, alay edilmesi, küfür edilmesi ve gurur kırıcı sözel ifadeler olarak açıklanabilir. Duygusal zorba davranışlar; arkadaş grubu içinde dışlamak, görmezden gelmek, yardım etmemek, ortak grup aktivitelerinde görev veya sorumluluk vermek şeklinde tanımlanabilir. Fiziksel zorba davranışlar ise; fiziksel güç kullanarak yapılan davranışlardır. Bu davranışlar; yanından geçerken omuz atmak, iteklemek, tekme veya yumruk atmak gibi fiziksel eylemleri içeren davranışlardır.

Çocuklar Neden Zorbalık Yapar?

Ortalama 4-6 yaş arasında ki çocukların aktif olarak birbirleriyle anlamlı şekilde oyun oynamaya başlamalarıyla birlikte akran zorbalığı davranışına başladıkları görülmektedir. Okul öncesi döneme denk gelen bu süreçler içerisinde ki çocukların nasıl iletişim kuracaklarını bilmedikleri, akranlarına istediklerini kabul edilebilir yoldan söylemeyi beceremedikleri için sözel, duygusal ve fiziksel zorbalık yoluna başvururlar. Zorbalık yapan çocuklar davranışları üzerinden kendilerini daha güçlü hissetmektedirler. Bu güçlü olma duygusu üzerinden aldıkları haz fazla oldukça ve yaşları ilerledikçe bu davranışlar kalıplaşmaya başlar ve çocuğun iletişim kurma becerilerinin temelini oluşturur. İlerleyen yıllarda ise bu davranış kalıpları yerleşmiş olur.

Zorbalığın Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Akran zorbalığı davranışına maruz kalan çocukların okul başarısında keskin düşüşler görülmektedir. Mağdur çocuk dikkatini derslerine değil, hedef olmaktan nasıl kaçacağı üzerine yöneltmektedir. Çevresinde ki diğer arkadaşlarına oranla; daha içine kapanık, daha huzursuz ve daha stresli olduğu görülmektedir. Tüm bu durumlar; çocuğun okula gitmek istememesine, okuldan kaçmasına veya okul fobisi geliştirmesine sebep olabilmektedir. Aile çocuğunda Akran zorbalığı davranışlarını gözlemliyorsa mutlaka bir uzmandan destek almalıdır (Aydoğdu, 2022).

Akran Zorbalığının Önlenmesi?

Akran zorbalığa okul öncesi dönemden ergenliğe kadar farklı yaş gruplarında oluşabilmektedir. Gelişimlerinin en hızlı olduğu okul öncesi dönemde çocukların zorbalık davranışlarıyla yüzyüze gelmesi, sosyal-duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu dönemde zorbalığı gerçekleştiren veya buna maruz kalan çocuklar, ilerleyen yıllarda kendi ve çevresindekilerin yaşamına da bu olumsuzluğu yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla çocuklara bu dönemde zorbalıktan uzak kalabilecekleri bir ortam sağlanması ve gerekli önlemlerin alınması ya da oluştuktan sonra uygun müdahale yönteminin hemen seçilerek uygulanması çocukların bugünü ve geleceği için oldukça önemlidir (Uysal, 2011). Bu amaçla araştırmacıların, bu alanda çalışanların ve ebeveynlerin okul öncesi dönemde oluşan akran zorbalığı hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmaları gereklidir. Çocukların okula uyum süreçlerinin kolaylaşması ve gelişimlerin desteklenmesi başta sınıf ortamı olmak üzere eğitsel çevrelerindeki güvenlik ve konforlarına bağlıdır (Uysal ve Akman, 2015).

Sınıf ortamına uyum sağlayan çocukların öğretmenlerinden olumlu dönütleri daha fazla aldıklarını ve arkadaşları tarafından daha fazla kabul gördüğünü ifade etmişlerdir. Çocuğun okuldaki güven ve emniyet duygularını zayıflatan ve bu nedenle uyum ve ilerlemeyi bozan faktörlerden biri de bir ölçüde sınıf arkadaşları tarafından mağdur edilmektir. Düzenli olarak alay edilme ya da saldırıya uğrayan çocuk, okulu tehditkâr bir yer olarak algılayabilir ve dolayısıyla okula karşı olumsuz tutum ve duygular besleyerek zamanla okuldan çekilme davranışı gösterebilir (Kochenderfer ve Ladd, 1996).

Çocuğun okul yıllarında yaşayacağı bu olumsuz akran ilişkileri, çocuğun gelecek yaşamında akademik ve sosyal-duygusal gelişimine zarar verebilmektedir. Akran ilişkilerine bakıldığında, olumsuz ilişkiler genelde saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlığın zorbalık ve şiddet gibi çeşitli alt boyutları vardır (Uysal ve Dinçer, 2012). Boulton ve Underwood (1992) mağdur çocukların yalnızlaştıklarını; Alsaker (1993), ise zorbalığa uğrayan çocukların, uğramayan çocuklara göre sınıfta daha az sevildiklerini ifade etmiştir. Olweus (1994) akran zorbalığını, eşit güce sahip olmayan akranlar arasında daha güçsüz olanın daha güçlü olan bir kişi veya daha fazla kişinin olumsuz eylemlerine sürekli olarak maruz bırakılması şeklinde tanımlamıştır.

Erken dönemde başlayan akran zorbalığı ise bireyin sonraki yaşamında daha karmaşık bir yapıya dönüşebilmektedir (Salı, 2014). Çocuklukta bireyin maruz kaldığı zorbalık, ileriki dönemlerde stres, anksiyete, hastalık, depresyon düzeylerinde artış ve intihar fikri gibi kötü miraslar bırakabilmektedir (Humphrey ve Crisp, 2008).

Önlemeye Yönelik Öneriler

- Sosyometri gibi yöntemlerle kimlerin bir veya birden fazla arkadaşı var iken kimlerin hiç arkadaşı olmadığı saptanarak sınıfın arkadaşlık ağı çıkarılabilir. Ardından bu ağa göre çocuklar arasındaki arkadaşlık ilişkisini pekiştirecek ve arkadaşı olmayanları diğerleriyle kaynaştıracak ortamlar yaratılabilir.
- Öğretmenler; tarafından gruptan dışlanmış, arkadaşı olmayan çocuklar, sınıf ortamında izlenmeli ve zorbalığın sık yapıldığı yerler sürekli gözlem altında tutulmalıdır. Böylelikle bu çocukların gözden uzak yerlerde zorbalığa uğrama olasılıkları azaltılabilir.
- Sınıfta var olan çeşitli temalara sahip öğrenme merkezleri, çocukların ilgilerine göre düzenlenerek çocuklar, bu merkezlerde etkin zaman geçirmeleri ve enerjilerini olumlu yönde kullanmaları için cesaretlendirilebilir. Aksi takdirde çocuklar sınıf içinde amaçsızca dolaşarak akranlarını rahatsız etme yoluna gidebilirler ve böylece zorbalığın ortaya çıkması daha kolay hâle gelebilir.
- Boş ve niteliksiz zamanlarda zorbalığın ortaya çıkması daha olasıdır. Bu nedenle, sınıflardaki öğrenme merkezlerinde çocuklar ilgilerini çekecek oyun materyalleri bulundurarak ortamlar zenginleştirilebilir, farklı ülkelerde oynanan oyunlar araştırılabilir, oynamaktan zevk aldıkları oyunlara farklılıklar katabilir. Böylece, sınıflarda ya da okul öncesi eğitim kurumlarında oyun ve oyuncak kütüphaneleri oluşturulabilir.
- Çocuklara saldırganlığın ya da zorbalığın onaylanmadığı içeriğe sahip öykü kitapları okunabilir, drama çalışmaları, kukla gösterileri hazırlanabilir ve burada geçen olayların kişileri nasıl etkilediği hakkında konuşulabilir.
- Çocukların bireysel farklılıkları hatırlanmalıdır. “Olumlu davranışları dikkate alma” felsefesi geliştirilerek olumlu şeyler yaptıkları zaman gecikmeden o davranış vurgulanarak pekiştirilebilir.

- Okul olarak öğretmenlerden yardımcı personele kadar ortak bir dil kullanılmalıdır. Okulda çalışanlar ile çocukların olumlu veya olumsuz davranışları karşısında ne gibi tepkiler verileceği paylaşılabilir ve onlardan da aynı tepkileri vermeleri istenerek tutarlılık sağlanabilir.
- Güven ve saygıya dayalı ilişki kurulmalı ve çocukların farklılıkları kabul edebilmeleri için onlara yardımcı olunmalıdır. Örneğin, gözlük takan bir çocuk, gözlüğün tarihçesini, tarihte gözlük takan önemli kişileri araştırabilir ve sınıf arkadaşlarına araştırmalarını anlatabilir. Öğretmen de sınıfa gözlüklü bir kuklayla girerek, bu kuklanın duygularını çocuklarla paylaşmasını sağlayabilir.
- Çocukların olumlu davranışlarını pekiştirmek amacıyla “Aferin” sertifikaları verilebilir, “Yıldız Tablosu” oluşturulabilir ve “Gurur Duydum Özellikler” Kitabı oluşturularak gurur duyulacak olumlu özellikleri simgeleyen resimler yapılandırılabilir.
- Çocukları etiketlemekten ve onları kişisel olarak eleştirmekten kaçınılmalıdır, çünkü çocukların özgüvenleri yetişkinlerin olumsuz eleştirileri ile zarar görebilir. Çocuk değil çocuğun davranışı etiketlenmelidir. Örneğin “Ozan, Kerem’e yaptığın davranış çok kötüydü” demek “Ozan, sen zorbadan başka bir şey değilsin” demekten çok daha iyidir.
- Sınıfa dönem ortasında yeni katılanlar olursa bu çocuklar diğer çocuklarla arkadaşlık kurmaları konusunda desteklenmelidir çünkü o zamana kadar çocukların çoğu arkadaş gruplarını oluşturmuş olabileceğinden bu çocuklar grup dışında yalnız kalabilirler, dışlanabilirler. Bu nedenle, sınıfta neler olup bittiğini, ilişkilerin nasıl ilerlediğini anlayabilmesi için sınıfa bu çocukların gözünden bakılmalı ve çocuklara kendilerini nasıl kontrol edecekleri konusunda yardımcı olunmalıdır (Akyol, Yıldız ve Akman, 2012).

ÇOCUĞA KÖTÜ MUAMELENİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK OKUL TEMELLİ ÇALIŞMALAR

Her sorunda olduğu gibi çocuk istismarı ve ihmali ile baş etmenin en iyi yolu sorunun ortaya çıkmasını önlemektir.

Güvenli bir okul, eğitim-öğretim faaliyetlerinin korkudan, şiddetten ve endişeden arınmış, keyifli bir ortamda gerçekleştirilebileceği bir mekândır. Böyle bir ortam, her öğrencinin kendisini özen görmekte ve kabul edilmiş hissettiği bir eğitim iklimi sağlar. Güven ortamı oluşmuş okul; zorbalıktan uzak, davranış beklentilerinin açık bir şekilde ifade edildiği ve destekleyici ve özenli bir şekilde uygulandığı bir yerdir (Mabie, 2003).

Okul yönetiminin öncelikli sorumluluğu okulu fiziksel ve psikososyal risklere karşı güvenli hale getirmektir. Okulda görev yapan tüm çalışanların ilgili mevzuata göre görev ve sorumluluklarını öğrenmesi sağlanmalıdır. Tüm personelin öğrencilere yönelik risklerden haberdar olması için sık aralıklarla riskler, tedbirler ve yaklaşım önerileri içerikli paylaşım toplantıları yapılmalıdır. Toplantılarda öğrencilerin kişilik özellikleri, sağlık problemleri, yeterlilik alanları, aile durumları ve büyüdükleri çevre, arkadaş ilişkileri, ilgileri, vb. konularda bilgi paylaşımı olmalıdır.

Okul personeli ile okul rehberlik servisinin yakın ilişki içinde çalıştığı durumlarda önleme çalışmaları daha etkili olmaktadır. Öğrencinin sınıfta yaşadığı sorunlarla ilgili gerektiğinde okul rehber öğretmeni, rehber öğretmenin olmadığı durumlarda sorumlu Rehberlik ve Araştırma Merkezi bilgilendirilmeli ve destek istenmelidir (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022)

Ayrıca; il, ilçe ya da okul düzeyinde öğretmenlerin ihmal ve istismarla ilgili doğru bilgi ve uygulamaya yönelik el kitabı geliştirilebilir. El kitabının tüm öğretmenlere ulaştırılması sağlanabilir.

Sene başında öğretmenlerin, velilere konuyla ilgili oryantasyon çalışması yapması gerekmektedir. Bu çalışmalara velilerin katılımı zorunlu hale getirilmelidir. Uyum ve davranış problemi yaşayan çocuk ve ailelere dönük rehabilitasyon ve eğitim çalışmaları düzenli olarak yapılmaya devam edilmelidir.

Rehberlik servisi tarafından çocuklar için; ilgi ve yetenek testleri ve ya gözlem formları oluşturularak okul bünyesinde çocukların ilgi ve yetenekleri bünyesine çalışmalar yapılabilir.

Çocuğa kötü muamelenin önlenmesi ve güvenli okul hedeflerine ulaşabilmek için yapılacak çalışmalar;

1-Okul yönetimi; "Planlı Okul Gelişim Modeli - Okulda Stratejik Yönetim" çalışması kapsamında oluşturulan okul gelişim ekibini okul eylem planını hazırlamak üzere toplaması, konuyla ilgili yapılacak çalışmaların planlanması, görev dağılımının yapılması. (Okul Müdürü, Md. Yrd. , en az iki öğretmen, okul rehber öğretmeni, 1 memur, 2 öğrenci, okul aile birliği başkanı, sivil toplum örgütleri ve mahalle muhtarı)

2-Okul irtibat görevlisi bilgilerinin güncellenmesi

3-Şiddete neden olabilecek risk faktörlerini; okul-öğrenci-aile-çevre özellikleri dikkate alınarak bunun için bilimsel ölçme tekniklerinden yararlanılarak belirlenmesi, sayısal veri haline getirilmesi.

4-Okul, öğrenci, veli, yönetici / öğretmenler, okul çevresi vb. verileri ışığında ilgili eğitim öğretim yılına ait "Okul Eylem Planı'nın bir yıl önceki okul eylem planı çalışmaları, yılsonu değerlendirme sonuçları, İlçe Eylem Planları ile yeni kayıt öğrenci profili göz önüne alınarak hazırlanması, bir örneğinin İlçe MEM'ne Ekim ayı içerisinde gönderilmesi,

5-Okul Eylem Planının uygulanması, değerlendirilmesi konusunda görevlendirmeler yapılması.

6-Okul Eylem Planı hakkında tüm okul personelinin, öğrenci velilerinin bilgilendirilmesi, okul web sayfasında eylem planına yer verilmesi.

7-Okul rehberlik servisi, okul irtibat görevlisi, öğrenci temsilciliği ile okul / aile birliği arasında gerekli koordinasyonun sağlanması.

8-Okul Eylem Planının uygulama safhalarında; RAM, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü koordinasyonunda sağlık, sosyal hizmetler, emniyet, üniversite, sivil toplum kuruluşları, eğitim sendikalar vs. kurum / kuruluşlarının desteklerinin alınması.

9-İl/İlçe Eylem Planları çerçevesinde; okul rehberlik ve psikolojik danışma servisi, RAM ile koordineli olarak okul / kurumunda programların yürütülmesinde uygun ortam personelinin görevlendirilmesi, eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde toplantılar düzenlenmesi bu konuda gerekli koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması.

10-Öğretmenler, öğrenciler ve ailelerin psiko-sosyal olarak gelişimlerine yönelik hazırlanan rehberlik ve temel önleme programları, diğer rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, sosyal etkinlikler, spor ve serbest zaman etkinlikleri bütünleştirerek okulda olumlu psikolojik ortamın oluşturulması, planlamanın yapılması.

11-Okul Eylem Planı kapsamında yapılan çalışmaların değerlendirilmesi, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri ile birlikte Kasım ve Mayıs ayları son haftasında İlçe MEM' ne hazırlanan formatın gönderilmesi.

12-Öğrenci velilerinin ev, işyeri, GSM telefon bilgileri ile resmi yazışma ve elektronik posta adresi bilgilerinin tutulması.

- 13-Öğrenci devamsızlığının aynı gün velilere bildirilmesi (telefonla arama / elektronik posta / cep telefonuna kısa mesaj / resmi yazı vb.)
- 14-5-10-15 günlük devamsız öğrencilerin velilerinin okula çağrılması, öğrenci velisi ile birlikte öğrencinin devamsızlık nedenlerinin tespit edilerek ortak çözüm modelleri geliştirilmesi, öğrencinin devam konusunun takip edilmesi. (Gelmeyen velilere ev ziyareti yapılması.)
- 15-Ekonomik nedenlerden dolayı okula devam edemeyen öğrencilerin Okul Aile Birliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, gönüllü yardım kuruluşları ya da İl-İlçe Milli Eğitim Okul Aile Birliği bütçesinden gerekli yardımların yapılması konusunda çalışma yapılması.
- 16-Okul müdürlüklerinin kendi kayıt alanlarında bulunan ancak okula devam edemeyen zorunlu öğrenim çağındaki öğrencilerin tespiti amacıyla komisyon kurulması, okula devam edemeyen öğrencilerin tespit edilmesi ve bu öğrencilerin okullara kaydının yapılması ve devamının sağlanması için gerekli önlemleri alması.
- 17-Sınıf öğretmenler / Okul rehber öğretmenler tarafından, çocuk hakları sözleşmesi, çocuk koruma kanunu, kadına ve çocuğa yönelik şiddet, madde bağımlılığı ve parçalanmış aileler konularında öğretmenlere / öğrencilere / velilere eğitim verilmesi, materyal hazırlanması.
- 18-Okullardaki Dilek ve Öneri Kutularının etkin kullanımı için gerekli önlemlerin alınması, okul ve kurumların web sayfalarında benzer bölümlerin oluşturulması ve gelen dilek ve önerilerin kayıt altına alınarak değerlendirilmesi.
- 19-Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Okul Yürütme Komisyonunda sınıflarda şiddete eğilimi olan öğrencilerin durumunun mutlaka detaylı olarak görüşülmesi ve bireysel olarak önlemler alınması. Bu öğrenciler ile ilgili olarak ev ziyaretleri yapılması.
- 20-Risk grubundaki öğrencilerin ailelerinin ziyaret edilmesi.
- 21-Okullarda bulunan rehber öğretmenlerden formasyonu uygun olanların Öğrencilere psikolojik danışma ve grup rehberliği çalışmalarını yapmaları, gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirilmelerinin sağlanması.
- 22-Öğrencilerin ailelerine bireysel görüşme yapılması ve veli eğitim ihtiyaçları göz önüne alınarak eğitim seminerleri verilmesi.
- 23-Okul giriş ve çıkış saatlerinde çevrenin kontrol altına alınması, bu konuda güvenlik güçleri ile işbirliği yapılması, gerekli desteğinin sağlanması.
- 24-Servis araçları denetim ve kontrolünün çok yönlü olarak yapılması.
- 25-Davranış problemi yaşayan öğrencilerin RAM' a yönlendirilmesi, ayrıca psikolojik destek açısından gerekli yönlendirmenin yapılması.
- 26-Cinsel istismara ve şiddete maruz kalan öğrencilerin, okul rehberlik servisi aracılığıyla ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla irtibat sağlanarak destek verilmesi.
- 27-Nakil yoluyla gelen öğrencilerin dosyalarının en kısa sürede şiddete eğilim açısından incelenmesi.

Daha Güvenli Bir Okul Ortamı Oluşturma Sürecinde Öğretmenlere Dönük Öneriler

- Okul yönetimini bilgilendirin: Okula tehlikeli bir durum sezdiğinizde bu durumu mümkün olan en kısa zamanda sorumlu öğretmenler ve okul yönetimiyle paylaşın. Birlikte hareket edin.
- Öğrencilerinizle birlikte uyulması gereken kuralları belirleyin: Şiddete varan olumsuz davranışları azaltabilmek için açık ve herkesin farkında olduğu sınıf kuralları belirleyin.
- Şiddete sıfır tolerans tanıyın: Türü ve gerekçesi ne olursa olsun hiçbir şekilde şiddete tolerans göstermeyin.
- Başkalarına saygılı olmayı teşvik edin: Öğrencilerinizin diğer öğrencilerden görmek istedikleri saygıyı kendilerinin de diğerlerine göstermesi gerektiğinin altını çizerek onları teşvik edin.
- Uyarı işaretlerine karşı tetikte olun: Potansiyel olarak tehlike sinyalleri veren öğrencilere yardım sunabilmeniz için öncelikle bu öğrencileri fark etmeniz gerekir.
- Şikâyetleri ciddiye alın: Öğrenci ya da velilerden zorbalık ya da şiddet konusunda şikâyetler geldiğinde, dikkatlice dinleyin, işi ciddiye alın ve gerekenleri ihmal etmeyin. Ayrıca bu öğrenci ve velileri yapılanlar konusunda bilgilendirin.
- Velileri tanıyın ve onlarla işbirliği yapın: Ailenin öğrenciye bilinçli yaklaşımları ve okulla işbirliğinin sağlanması, okulda güvenli bir ortamın oluşmasında önemli katkı sağlamaktadır.
- Doğrudan gözlenemeyen zorbalığa dikkat edin: Zorbalık ve şiddetin dışarıdan kolayca görülebilecek türleri olduğu gibi kolayca görülemeyen türlerinin de olduğu unutulmamalıdır. Örneğin fiziksel olarak diğer öğrencilere şiddet uygulanması kolayca görülebilirken, aşağılama, küçük düşürme, dışlama ve yalnızlaştırma gibi zorbalık türleri bu kadar kolay gözlenmeyebilir.

ÖĞRETMENLERE ÖNERİ KİTAPLAR

- 1.Bütün Çocuklar İyidir (NİHAN KAYA)
- 2.Çocuğun Cinsel Eğitimi ve Tacizden Korunma Rehberi (CHRİSTİANE SANDERSON)
- 3.Oliver Twist (CHARLES DİCKENS)
- 4.Risk Altındaki Çocuklar ve Eğitimleri (Editör: ZARİFE SEÇER)
- 5.Uğultulu Tepeler (EMİLY BRONTE)
- 6.Duyusal İstismarı Anlamak (NESRİN DUMAN)
- 7.Çocuk İstismarını Anlamak Tanı- Yöntem ve Uygulama (Editörler: AYŞİN SATAN, EDA ERMAĞAN ÇAĞLAR, TUĞBA TÜRK KURTÇA)
- 8.Çocuk İhmali ve İstismarı Temel Bilgiler (Editörler: PROF DR BETÜL ULUKOL, DOÇ DR NİLÜFER KOÇTÜRK)
- 9.Söylemeye Korkmak (FİGEN PASLI)
- 10.Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı- 1 Tanımlar (PROF DR MEHMET OĞUZ POLAT)
- 11.Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı- 2 Önleme ve Rehabilitasyon (PROF DR MEHMET OĞUZ POLAT)
- 12.Çocuk İstismarı Multidisipliner Yaklaşım (Editörler: HAKAN AYDIN, METİN EKEN)
- 13.Çocuk Bu İhmale Gelmez (MEHMET KURTOĞLU)
- 14.Köpek Gibi Büyütülmüş Çocuk (BRUCE D. PERRY)

ÇOCUĞA KÖTÜ
MUAMELEYE KARŞI
OKUL TEMELLİ
ÖNLEME
PROGRAMI

ÇOCUK EĞİTİM PROGRAMI

GİRİŞ

Çocuğa Kötü Muamele Projesi kapsamında hazırlanan bu modül çocuklar için hazırlanmış uygulama modül olmaktadır. Modül içerisinde:

Kendini Koruma

Ben Kimim Etkinliğı
Öfkeli Örümcek Rıza
İçeri Dışarı
Kayıp Eşya Bürosu
Benim Alanım

İletişim

Merhaba Arkadaşım
Tanıyorum Tanıtıyorum
Arkadaşlık Duvarı
Oyuncak Dükkanı
Anlat-Dinle

Duygu ve Davranış Yönetimi

Duygularım
Farklı Yüzler
Seviyorum Sevmiyorum
Şapkamın Rengi
Öfkeli Koyun

Problem Çözme Becerileri

Problemlerimiz Nelerdir?
Boyasız Fırçasız Resimler
Gizemli Kutu
Örnek Olay Kartları
Kumbara

Çocuk Hakları

Bizim Seçimimiz
Bu Adil Değil
Onları Hep Hatırlayalım
Bir Dakika Yerime Geçer misin?
Kendin İçin İstemediğini Başkası İçinde İsteme

Akran Zorbalığı

Özür Dilerim
Yalnız Değilsin
Sincap Sini ile Sincap Mini
Zorbalık mı Anlaşmazlık mı?
Zorbalık Çantası
Konu başlıklarından oluşmaktadır.
Her konunun altında o başlığa ait 5 etkinlik örnekleri yer almaktadır.

KONU 1: KENDİNİ KORUMA

1. OTURUM

Çocukların kendilerini koruma ile ilgili bilinç kazandırma, farkındalıklarını arttırma ile ilgili öncelik çocuğun kendisini tanıması sağlanmalıdır. Henüz kendini tanıyamayan birey, diğer kişileri tanıma ve kendini hangi durumda nasıl koruyacağını bilemez. Bundan dolayı kendini koruma konusunun ilk etkinliği kendi bedenini, kendi duygularını tanıma ve tanımlama ile başlanmaktadır.

Etkinlik: BEN KİMİM

Etkinlik Çeşidi: Sanat ve Türkçe Etkinliği

Süre: 1 saat

Malzemeler: 1 tane mikrofon, 1 tane şövalye, çocuk sayısı kadar A4 kağıdı, boya kalemleri, yapıştırıcı, makas, artık materyal, renkli kağıtlar.

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 2. Sesini uygun kullanır. (Göstergeleri: Konuşurken/şarkı söylerken nefesini doğru kullanır. Konuşurken/şarkı söylerken sesinin tonunu, hızını ve şiddetini ayarlar.)

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşurken jest ve mimiklerini kullanır. Konuşmayı başlatır. Konuşmayı sürdürür. Konuşmayı sonlandırır. Duygu, düşünce ve hayallerini söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir. Dinlediklerini/izlediklerini başkalarına anlatır. Dinlediklerini/izlediklerini resim, gibi çeşitli yollarla sergiler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 1. Kendisine ait özellikleri tanıtır. (Göstergeleri: Adını, soyadını, yaşını, fiziksel özelliklerini ve duygusal özelliklerini söyler.)

Etkinlik Zamanı

Öğretmen; “El ele tutuşalım halkaya karışalım, haydi gelin çocuklar birlikte oynayalım” diyerek çocukların çember olmasını sağlar. Öğretmen çemberin ortasına geçer ve “boy, saç rengi yapısı, gözleri, sevdiği renk, kızdığı durumlar, sevindiği mutlu olduğu anlar, sevdiği-sevmediği yemek, oyuncak, oyun” vb. kendisi ile ilgili açıklamaları yapar. Ardından gözlerini kapatarak “ben anlattım şimdi sen anlat” diyerek döner ve kimin önünde durursa o çocuk çembere geçer. Ortaya geçen çocuk önce kendisi anlatır, öğretmen sorularla çocuğun ayrıntılı anlatmasını destekler. Çocuk hakkında diğer çocukların sormak istediği soru varsa sorular ve etkinlik bu şekilde tamamlanır.

Çocuklar masalara geçer ve materyaller dağıtılarak kendilerini istedikleri gibi çizmeleri istenir (sadece kendilerini de çizebilirler, hoşlandıkları etkinlikle çizebilirler vb.). Etkinliğin sonunda öğretmen mikrofonu

eline alır ve “ne yaptım neler yaptım, şimdi size açıklıyorum” diyerek yaptığı resmi anlatmak isteyen çocuk resmini alır şövalyeye yerleştirir. Mikrofonu da eline alarak resimde yaptıklarını göstererek arkadaşlarına anlatır. Diğer çocuklar soru sormak isterse soru-cevap uygulaması yapılır. Sırayla bütün çocuklar anlatır ve etkinlik sona erer.

Değerlendirme:

- Hangi durumlarda kendimizi tanıtırız? Neden?
- Tanışmak istediğiniz kişiler var mı?
- Tanımadığımız kişilere nasıl davranmalıyız? Neden?
- Hangi durumlarda tanımadığımız kişilerle tanışmalıyız?
- Kimlerden yardım istemeliyiz?
- Tanımadığımız kişilerden yardım istenir mi? Neden?
- Hangi durumlarda mutlu oluruz?
- Hangi durumlarda öfkeleniriz?

2. OTURUM

Çocukların öfkeli insanlardan kendilerini korumaları adına kendilerini tanımaları, öfke kontrollerini sağlamaları sağlanmalıdır. Kendisini tanıtan, duygularını yönetebilen kişiler kendilerine daha güvenli alan oluşturabilirler ve kendilerini daha iyi koruyabilirler.

Etkinlik: ÖFKELİ ÖRÜMCEK RIZA

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Müzik, Türkçe Etkinliği

Süre: 1 saat

Malzemeler: “Öfkeli Örümcek Rıza” hikaye kitabı, 1 tane örümcek el kuklası, sakinleşme görselleri, öfkeli emoji görselleri, örümcek görseli olan A4 kağıdı, boya kalemleri ve kutu.

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir. (Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olaya yönelik sorular sorar. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.)

Kazanım 2. Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur. (Göstergeleri: Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler. Tahmini ile ilgili ipuçlarını açıklar. Gerçek durumu inceler. Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.)

Kazanım 17. Neden-sonuç ilişkisi kurar. (Göstergeleri: Bir olayın olası nedenlerini söyler. Bir olayın olası sonuçlarını söyler.)

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Seçtiği çözüm yolunu dener. Probleme yaratıcı çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 7. Dinlediklerinin/izlediklerinin anlamını kavrar. (Göstergeleri: Sözel yönergeleri yerine getirir. Dinlediklerini/izlediklerini açıklar. Dinledikleri/izledikleri hakkında yorum yapar.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir. Dinlediklerini/izlediklerini resim, gibi çeşitli yollarla sergiler.)

Kazanım 10. Görsel materyalleri okur. (Göstergeleri: Görsel materyalleri inceler. Görsel materyalleri açıklar. Görsel materyallerle ilgili sorulara cevap verir.)

Etkinlik Zamanı

Öğretmen materyalleri kutu içerisine yerleştirerek sınıfa girer. Çocuklardan kutu içinde neler olduğunu tahmin etmelerini ister. Tahminlerin ardından öfkeli emoji çıkarılır ve az öfkeli den en öfkeliye kadar sıralama yapmaları istenir. Neden öyle sıraladıklarını açıklamalarını ister. Nelere çok öfkeli oldukları hakkında sohbet edilir. Hikaye okunmaya başlanır. Hikayede öfkelenen örümceğin nelere sinirlendiği hakkında soru-cevap uygulanır. Hikâyeye devam edilir. Örümceğin nasıl sakinleştiği ile ilgili sohbet edilir. Hikaye sonrasında öfkeli olduğunuz zaman nasıl sakinleşirsiniz, neler yaparsınız ve neler yapmalıyız sohbeti yapılır. Ardından

sakinleşme görselleri ile Sakinleşme Panosu afişi hazırlanır. Çocuklar masaya geçerler ve örümcek resmi olan kağıda en çok öfkelenedikleri ya da sakinleşmeleri ile ilgili resim yapmaları istenir.

Değerlendirme:

- Hangi durumlarda öfkeleniriz?
- Nasıl sakinleşebiliriz?
- Karşınızdaki kişi öfkeliyse nasıl davranmalıyız?
- İkinizde öfkeliyseniz nasıl davranırsınız?

3. OTURUM

Çocuklara güvenli alan, güvenli olmayan alan ile ilgili çalışmayı oyun şeklinde başlangıç yapılarak değerlendirme bölümünde sohbet şeklinde uygulanmaktadır.

Etkinlik: İÇERİ DIŞARI

Etkinlik Çeşidi: Oyun

Süre: 30 dak.

Malzemeler: Minder

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir. (Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olaya yönelik sorular sorar. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.)

Motor Gelişimi

Kazanım 1. Yer değiştirme hareketleri yapar. (Göstergeleri: Engelin üzerinden atlar. Çift ayak sıçrayarak belirli mesafe ilerler. Kayma adımı yaparak belirli mesafede ilerler. Galop yaparak belirli mesafede ilerler. Sekerek belirli mesafede ilerler.)

Kazanım 2. Denge hareketleri yapar. (Göstergeleri: Atlama, konma, başlama, durma ile ilgili denge hareketlerini yapar.)

Öz Bakım Becerileri

Kazanım 7. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korur. (Göstergeleri: Tehlikeli olan durumları söyler. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korumak için yapılması gerekenleri söyler. Temel güvenlik kurallarını bilir. Tehlikeli olan durumlardan, kişilerden, alışkanlıklardan uzak durur. Herhangi bir tehlike ve kaza anında yardım ister.)

Etkinlik Zamanı

Minderler kullanılarak sınıfın ortasına içerisine tüm çocukların sığabilecekleri büyüklükte bir çember oluşturulur. Çemberin içinin ve dışının neresi olduğu sorularak çocukların cevapları alınır, çemberin içi ve dışı çocuklara gösterilir. Çocuklardan oluşturulan çemberin dışarısında çember oluşturmaları istenilerek bir oyun oynayacakları bilgisi verilir. İçeri denildiğinde minderlerin üzerinden atlayarak çemberin içerisine girileceği, dışarı denildiğinde ise yine minderlerin üzerinden atlayarak çemberin dışarısına çıkılacağı bilgisi verilir. Oyunun hareketli bir oyun olması sebebiyle oyun süresince yaşanabilecek tehlikeli durumlar öğretmen tarafından paylaşılarak çocuklardan bu tehlikeli durumlardan korunmak için yapılması gerekenler hakkında düşünceleri alınır ve oyuna başlanır. Yönergeler verilirken başlangıçta ardışık olarak içeri ve dışarı komutları kullanılır. Oyun kavrandıktan sonra çocukları şaşırtmaya yönelik komutlar (içeri, içeri, dışarı, dışarı vb.) verilir.

Dışarı denildiğinde içeride kalan veya içeri denildiğinde dışarıda kalan çocuklar oyundan çıkar. Oyun ocukların ilgisi doğrultusunda devam ettirilir. (MEB 2017) Oyun sonrasında çocuklarla güvenli olduğumuz hissettiğimiz yerler nereler? Kimler? Şeklinde sohbet edilir.

Değerlendirme:

- Bu oyunu nasıl oynadık?
- Bu oyunu oynamak sana ne hissettirdi?
- Güvenli alanlar neresi?
- Güvenli hissettiğiniz yerler neresi?
- Kimlere güvenmeliyiz?

4. OTURUM

Çocuklara herhangi bir tehlike anında neler yapmaları gerektiği, kimlerden yardım almaları gerektiği hakkında bilgi verilme etkinliğidir.

Etkinlik: KAYIP EŞYA BÜROSU

Etkinlik Çeşidi: Drama

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Yaka kartları, kayıp eşya görseli

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 17. Neden-sonuç ilişkisi kurar. (Göstergeleri: Bir olayın olası nedenlerini söyler. Bir olayın olası sonuçlarını söyler.)

Dil Gelişimi

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir. Dinlediklerini/izlediklerini başkalarına anlatır. Dinlediklerini/izlediklerini resim, müzik, drama, şiir, öykü gibi çeşitli yollarla sergiler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 2. Ailesiyle ilgili özellikleri tanıtır. (Göstergeleri: Telefon numarasını söyler. Evinin adresini söyler.)
Kazanım 10. Sorumluluklarını yerine getirir. (Göstergeleri: Sorumluluk almaya istekli olduğunu gösterir. Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir. Sorumluluklar yerine getirilmediğinde olası sonuçları söyler.)

Öz Bakım Becerileri

Kazanım 7. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korur. (Göstergeleri: Tehlikeli olan durumları söyler. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korumak için yapılması gerekenleri söyler. Temel güvenlik kurallarını bilir. Tehlikeli olan durumlardan, kişilerden, alışkanlıklardan uzak durur. Herhangi bir tehlike ve kaza anında yardım ister.)

Etkinlik Zamanı

Çocukların evden getirdikleri adres ve telefon bilgileri küçük kartlara yazılarak yaka kartı oluşturulur. Çocukların kartları boyunlarına takmaları sağlanır. Drama çalışması yapılacağı söylenir ve bu çalışma için herkesin yere uzanıp bir eşya olması istenir. Sınıfın bir duvarına "Kayıp Eşya" görseli asılır. Çocukların görseli fark etmesi sağlanır ve görselde ne yazdığı çocuklara açıklanır. Öğretmen rolde tekniği ile "Bu kayıp eşya bürolarında da ne kadar çok eşya oluyor. Her gün yeni eşyalar geliyor ve hepsini kaydetmek gerekiyor. Acaba hepsinin öyküsü nasıl? Nasıl kaybolmuşlar? Sahipleri kim? Buraya onları kim bulup getirmiş? Yine düşüncelere daldım. Neyse şu işime başlayayım artık." denir ve kâğıt kalem ile bir çocuğun yanına gidilir. Çocuk bir eşyaymış gibi incelenir. "Eşya keşke dokunduğumda öyküsünü, buraya nasıl geldiğini anlatsa. Eşyaların üzerinde künyeler var. Acaba ne yazıyor?"

denir. Rolden çıkılarak “O gün büroya gelen eşyalar dokunulduğunda konuşuyormuş” bilgisi çocuklarla paylaşılır. Her çocuktan dokunulunca öykünün sonunu düşünüp nasıl kaybolduğunu buraya nasıl geldiğini anlatması ve boyunlarda yazan evde çalıştıkları adres ve telefon bilgisini paylaşması istenir. Büro görevlisi rolüyle her çocuğun bilgileri not ediliyormuş gibi yapılır. Her çocuk eşya rolünderken öyküsünü anlattıktan sonra paketlenme canlandırması yapılarak eşyalar sahiplerine postalanır. Çalışma sonunda canlandırmadan yola çıkılarak güvenliğimiz için ailemizin telefon numarası ve ev adresimizi bilmemiz gerektiği üzerinde durulur. Kalabalık ortamlarda güvenliğimiz için neler yapmamız gerektiği, tehlike durumlarında ne yapılması gerektiği, temel güvenlik kuralları ile ilgili sorularla sohbet edilir. Polis imdat numarası, acil çağrı hattı 112 çocuklarla paylaşılır. Acil durumlarda yapılması gerekenleri çocukların tanımlamaları istenir (MEB 2017).

Değerlendirme:

- Eşyanızı kaybettiğiniz oldu mu? Nasıl buldunuz?
- Siz hiç kayboldunuz mu? Ne yaptınız?
- Bir alışveriş merkezinde ailenizle birlikte gezerken kayboldunuz. Ne yaparsınız? Kimden yardım alırsınız?

5. OTURUM

Çocuklara kendi bedenlerini koruma ve başkalarının bedenine saygı gösterme alanında farkındalık yaratmaktır. herhangi bir tehlike anında neler yapmaları gerektiği, kimlerden yardım almaları gerektiği hakkında bilgi verilme etkinliğidir.

Etkinlik: BENİM ALANIM

Etkinlik Çeşidi: Drama

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Hulahop, Bedenim Bana Ait Kitabı.

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmayı başlatır. Konuşmayı sürdürür. Konuşmayı sonlandırır. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce ve hayallerini söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 7. Dinlediklerinin/izlediklerinin anlamını kavrar. (Göstergeleri: Sözel yönergeleri yerine getirir. Dinlediklerini/izlediklerini açıklar. Dinledikleri/izledikleri hakkında yorum yapar.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 6. Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapabileceğini söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklara hulahoplar dağıtılır önce serbest oynamaları istenir. Ardından hulahopların içine girmeleri istenir. İçeri dışarı oyunu oynanır. Müzik açılır hulahopların dışında serbest dans etmeleri istenir. Müzik durduğunda hemen hulahopların içine girmeleri istenir. Müzik çalarken dışında dans etme, müzik durduğunda hemen içine girme şeklinde oyun devam eder. Ardından bir ebe seçilir ve öğretmen hulahoplar yer değiştirsin yönergesi verileceğini ve içine girmeden ebe yakalarsa oyundan çıkacakları söylenir. İçine girene ebe dokunamaz. Oyun bir süre oynanır ve dinlenme için minderlere oturulur. Dokunulmazlık nedir? Bedenimizde özel yerler dokunulmazlığı ve bizimde başkasına dokunmamamız gerektiği hakkında sohbet edilir. Bedenim Bana Ait kitabı okunur.

Değerlendirme:

- Özel bölgeler nasıl korunuz?
- Kendi alanımız nedir?
- Evde özel alanlarımız neresidir?

KONU 2: İLETİŞİM

1. OTURUM

Çocukların yeni girdiği ortamda tanışma oyunu ile kendilerini tanıtmaya, başkasını tanıma iletişim kurma etkinliğidir.

Etkinlik: MERHABA ARKADAŞIM

Etkinlik Çeşidi: Hareket ve Oyun

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Top, Kutu ve çocukların fotoğrafı

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 3. Algıladıklarını hatırlar. (Göstergeleri: Nesne/durum/olayı bir süre sonra yeniden söyler. Eksilen ya da eklenen nesneyi söyler. Hatırladıklarını yeni durumlarda kullanır.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 1. Kendisine ait özellikleri tanıtır. (Göstergeleri: Adını, soyadını söyler.)

Kazanım 12. Değişik ortamlardaki kurallara uyar. (Göstergeleri: Değişik ortamlardaki kuralların belirlenmesinde düşüncesini söyler. Kuralların gerekli olduğunu söyler. Nezaket kurallarına uyar.)

Motor Gelişimi

Kazanım 1. Yer değiştirme hareketleri yapar. (Göstergeleri: Isınma ve soğuma hareketlerini bir rehber eşliğinde yapar. Yönergeler doğrultusunda yürür. Yönergeler doğrultusunda koşar.)

Etkinlik Zamanı

Öğretmen, hareketli müzik eşliğinde çocuklarla birlikte bir süre serbest dans eder. Müziği durdurduğunda çocuklardan söylediği yönergeler doğrultusunda hareket etmelerini ister. Yönergeler arasında müzik eşliğinde bir-iki dakika serbest dans edilmesine fırsat verilir. En yakınımızda olan arkadaşımızla tokalaşarak ona “merhaba, hoş geldin” diyelim. En yakınımızda olan arkadaşımızla tokalaşarak “merhaba” diyerek ismimizi söyleyelim. En yakınımızda olan arkadaşımızla el ele tutuşalım. En yakınımızda olan arkadaşımızla kol kola girelim vb. yönergeler verilir. Çocukların farklı arkadaşlarıyla karşılaşmaları için dans ederken bütün mekânı kullanarak karşılaşmaları sağlanır. Çocuklardan halka şeklinde yere oturmaları istenir. Öğretmen bir top alır ve kendi adını söyler. Topu çocuklardan birine yuvarlayarak oyunu başlatır. Topu alan çocuk kendi adını söyleyerek topu istediği bir arkadaşına yuvarlayacak.” şeklinde açıklama yapılır. Her çocuğun ismi en az bir kez söylendikten sonra, top en son hangi çocuğun elinde kaldıysa o çocuğun ortaya geçmesi istenir. Çocuklara “Çocuklar ortada olan arkadaşımızın ismi neydi?” diye sorulur. Her çocuğun sırayla ortaya geçmesine ve arkadaşları tarafından isminin söylenmesine fırsat verilir. Önceden çocukların fotoğraflarının koyulduğu kutu gösterilerek “Sizce bu kutunun içinde ne var?” denir ve çocuklardan tahminleri alınır. Cevaplar alındıktan sonra öğretmen kutunun içerisinde çocukların kendi fotoğraflarının olduğunu söyler. Kutunun içinden

fotoğraflar tek tek çekilerek çocuklara gösterilir ve çocuklardan fotoğraftaki çocuğun ismini hatırlayıp söylemeleri istenir.

Büyük boy bir resim kâğıdına fotoğraflar yapıştırılarak sınıf mevcut grafiği oluşturulur. Oluşturulan mevcut grafiği panoda sergilenir (MEB 2017).

Değerlendirme:

- Bu etkinlikte neler yaptık?
- Yeni arkadaşlarla tanıştığınızda neler hissettiniz?
- İnsanlarla karşılaştığımızda ilk hangi kelimeleri söyleriz?
- Bu kelimeleri daha önce nerelerde kullandınız?

2. OTURUM

Çocukların kendilerini ve aile bireylerini tanıtmada durumunda ifade etme, başkası ile iletişim kurma, dinleme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Etkinlik: TANIYORUM TANITIYORUM

Etkinlik Çeşidi: Türkçe

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Kamera ve mikrofon olarak kullanılabilir nesnelere, kamera vb. kayıt cihazı

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 3. Söz dizimi kurallarına göre cümle kurar. (Göstergeleri: *Düz cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi ve bileşik cümle kurar. Cümlelerinde öğeleri doğru kullanır.*)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 1. Kendisine ait özellikleri tanıtır. (Göstergeleri: *Adını, soyadını, yaşını, fiziksel özelliklerini ve duyuşsal özelliklerini söyler.*)

Kazanım 2. Ailesiyle ilgili özellikleri tanıtır. (Göstergeleri: *Anne ve babasının adını, soyadını, mesleğini vb. söyler. Anne ve babasının saç rengi, boyu, göz rengi gibi fiziksel özelliklerini söyler. Teyze ve amca gibi yakın akrabalarının isimlerini söyler.*)

Etkinlik Zamanı

Bir gün önce ailelere: “Kendini tanıtır mısın? Saç rengin ne, gözlerin ne renk, hangi oyunları oynamaktan hoşlanırsın, sevdiğin yemekler neler, anne ve babanla oynadığın oyunlar nelerdir? Aileni tanıtır mısın? Anne ve babası için ayrı ayrı olacak şekilde onların saç rengi, göz rengi, boyları, meslekleri vb.” sorularının yer aldığı bilgi notu gönderilerek çocuklarıyla, kendilerini ve ailelerini tanıtmaya yönelik şekilde sohbet etmeleri istenir. Sınıfın bir köşesinde röportaj yapılacak şekilde iki koltuk ve seyirci sandalyelerinden oluşan ortam hazırlanır. Çocuklardan sınıf oyuncakları kullanılarak bir tane kamera, iki tane de mikrofon yapmaları istenir. Çocuklara röportaj, spiker ve kameraman sözcüklerinin anlamı sorularak çocukların ön bilgileri alınır. Ardından röportaja geçilir. Çocuklara bir kişi spiker, bir kişi kameraman olacak şekilde görev verilir (Bu görevler sırayla yapılır ve süreç öğretmen tarafından kaydedilir). Hazırlanan iki koltuğun bir tanesine spiker, diğerine kendisini tanıtmaya gelecek çocuk oturur. Kameraman diğer çocukların önünü kapatmayacak şekilde çekim yapar. Diğer çocuklar da hazırlanan seyirci koltuğunda otururlar. Sırayla konuşmacı olarak gelirler ve her turda spiker olan çocuk karşısındaki çocuğa (Saç rengin ne, gözlerin ne renk, hangi oyunları oynamaktan hoşlanırsın, sevdiğin yemekler neler, anne ve babanla oynadığın oyunlar nelerdir? Annenin babanın isimleri, meslekleri nelerdir? vb.) sorular sorar. Bu sorularla kendilerini ve ailelerini tanıtmaları sağlanır (MEB 2017).

Değerlendirme:

Yapılan röportajlar kamera kaydına alınarak ya da fotoğraflanarak süreç çocuklarla beraber değerlendirilir.

3. OTURUM

Çocukların arkadaşlık ve iletişim kurma amacıyla yapılmış etkinliktir.

Etkinlik: ARKADAŞLIK DUVARI

Etkinlik Çeşidi: Sanat ve Türkçe

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Kraft Kağıdı, boya, A4 kağıdı, yapıştırıcı

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Duygu, düşünce ve hayallerini söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinlediklerini/izlediklerini resim yollarla sergiler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 1. Kendisine ait özellikleri tanıtır. (Göstergeleri: Duyuşsal özelliklerini söyler.)

Kazanım 3. Kendini yaratıcı yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder. Nesnelere alışılmışın dışında kullanır. Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.)

Etkinlik Zamanı

Sınıfın bir duvarına büyük bir kraft kâğıdı yapıştırılır. Çocuklara “Bu kâğıt ile neler yapabiliriz” diye sorulur. Çocukların tahminleri alındıktan sonra bu kâğıtla bir etkinlik yapılacağı söylenerek çocuklarda merak uyandırılır. Çocuklara bir yetişkin fotoğrafı gösterilip “Size bir arkadaşımı tanıtmak istiyorum. Bu benim arkadaşım....” denerek çocuklara tanıtılır. Arkadaş kavramı hakkında çocukların hazırbulunuşluklarını ölçecek sorular yöneltilir. “Arkadaşım dediğime göre ona karşı ne hissediyor olabilirim? Tanımadığınız biri arkadaşınız olabilir mi?” vb. Arkadaşlık değeri ile ilgili konuşulduktan sonra çocuklara tanıtılan kişinin fiziksel özellikleri, en çok sevdiği renk, yemek vs. gibi özelliklerinden bahsedilir. Çocuklar seçtikleri bir arkadaşının resmini yapmak üzere masalara yönlendirilir. Her çocuk çalışmasını tamamladıktan sonra resmini yaptığı arkadaşını tanıtır ve yapılan resimler kraft kâğıdına yapıştırılır. Tüm resimler yapıştırıldıktan sonra kraft kâğıdı duvara asılır. Böylece “Arkadaşlık Duvarı” oluşturulur. Çocuklarla yapılan fikir alışverişi ile yapılan resimlerin etrafında boş kalan alanlar sevgi sembolleri ile süslenir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Sizinle tanıştırdığım arkadaşımın adı neydi?
- Arkadaşım ile ilgili aklınızda kalan bir özellik var mı? Nedir?
- Arkadaşlık neden önemlidir?
- Arkadaşlık duvarına hangi arkadaşının resmini yaptın? Neden onu seçtin?
- Arkadaşlarınızla nasıl vakit geçiriyorsunuz?

4. OTURUM

Çocukların toplumsal yerlerde, alışveriş yaparken kurmaları gereken iletişim etkinliğidir.

Etkinlik: OYUNCAK DÜKKANI

Etkinlik Çeşidi: Drama

Süre: 45 dak.

Malzemeler: Yazarkasa, oyuncaklar, para

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 3. Söz dizimi kurallarına göre cümle kurar. (Göstergeleri: Düz cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi ve bileşik cümle kurar. Cümlelerinde öğeleri doğru kullanır.)

Kazanım 7. Dinlediklerinin/izlediklerinin anlamını kavrar. (Göstergeleri: Sözel yönergeleri yerine getirir. Dinlediklerini/izlediklerini açıklar. Dinledikleri/izledikleri hakkında yorum yapar.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinlediklerini/izlediklerini drama yollarla sergiler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 12. Değişik ortamlardaki kurallara uyar. (Göstergeleri: Değişik ortamlardaki kuralların belirlenmesinde düşüncesini söyler. Kuralların gerekli olduğunu söyler. İstekleri ile kurallar çeliştiğinde kurallara uygun davranır. Nezaket kurallarına uyar.)

Etkinlik Zamanı

Sınıfta bulunan bazı oyuncaklara çocukların öğrendiği rakamlar fiyat etiketi olarak yapıştırılır. Oyuncak mağazasında görevli olan çocuklar oyuncakları oyuncak mağazası olarak düzenler. Oyuncak mağazasında görevli olan kasiyer, mağaza müdürü ve çalışanları olarak yerlerini alır. Görevli olmayan diğer çocuklar müşteri olarak mağazanın açılmasını bekler. Önce öğretmen yönerge vermez ve nasıl davranacaklarını gözlemler ardından gerekli durumlarda rehberlik yapar. Çocuklar sıraya girme, soru sorma, istedikleri oyuncakları ararken diğer oyuncaklara zarar vermeme gibi durumlar göz önünde bulunur. Çocukların etkinliği tamamladıktan sonra sınıfı tekrar düzenlemesi yapılır. Toplum içerisinde alışverişte nasıl davranılması gerektiği, olumlu ve olumsuz davranışlar hakkında sohbet edilerek etkinlik tamamlanır.

Değerlendirme:

- En çok alışverişe gittiğiniz yerler nereler?
- Alışveriş sırasında karşılaştığınız olumsuz durumlar oldu mu? Nasıldı?
- Alışveriş sırasında nasıl davranmalıyız?
- Toplu yerlerde nasıl davranmalıyız?

5. OTURUM

Çocukların iletişim kurmaları için dinlemenin de önemli olduğu vurgulanmalıdır. Çocuklarda dinleme, bekleme becerilerinin kazanma etkinliğidir.

Etkinlik: ANLAT-DİNLE

Etkinlik Çeşidi: Türkçe

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Not kâğıdı büyüklüğünde kartlara çizilmiş kulak ve dudak resimleri, resimli öykü kitapları, kraft kâğıdı, günlük yaşamda kullanılan sembollerin olduğu görseller, boyalar, kağıtlar.

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir. (*Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.*)

Kazanım 13. Günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanır. (*Göstergeleri: Verilen açıklamaya uygun sembolü gösterir. Gösterilen sembolün anlamını söyler.*)

Dil Gelişimi

Kazanım 10. Görsel materyalleri okur. (*Göstergeleri: Görsel materyalleri inceler. Görsel materyalleri açıklar. Görsel materyalleri kullanarak olay, öykü gibi kompozisyonlar oluşturur.*)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 12. Değişik ortamlardaki kurallara uyar. (*Göstergeleri: Değişik ortamlardaki kuralların belirlenmesinde düşüncesini söyler.*)

Etkinlik Zamanı

Çocuklar kitap merkezinden istedikleri bir kitabı seçerler. İkili grup olup yan yana sandalyelere ya da minderlere otururlar. Önceden kartlara çizilmiş olan dudak ve kulak resimleri çocuklara gösterilerek bunların ne amaçla kullanılabileceği sorulur. Çocukların tahminlerinden sonra öğretmen dudak resminin konuşma, kulak resminin ise dinleme kuralını hatırlatmak için kullanıldığını söyler. Aynı gruptaki çocuklar kulak ve dudak resimlerinden birer tane alırlar. Dudak resmini alan çocuğun seçtiği kitaptaki öyküyü arkadaşına anlatacağı; kulak resmini alan çocuğun ise dinleyeceği söylenir. Dudak resmini alan çocuk kulak resmini alan çocuğa kitaba bakarak öykü anlatır. Öyküyü anlatmayı bitiren çocuk konuşmayı sembolize eden dudak resmini eşine verir ve kulak resmini alır. Dudak resmini alan çocuk seçtiği kitaptaki öyküyü anlatır, kulak resmini alan çocuk ise dinler. Günlük yaşamda kullanılan sembollerin olduğu görseller incelenir. Çocuklar bu görselleri nerelerde gördükleri, anlamları ile ilgili sohbet ederler. Çocuklar öğretmenin anlamını söyledikleri sembolleri gösterirler. İsteyen çocuklar sembollerin anlamını söyler, arkadaşları anlamı söylenen sembolü gösterirler. Çocuklar sınıfta bulunan kitap merkezi dışındaki bir merkezde oynarken uyulması gereken bir kural belirlerler. Her çocuk belirlediği kuralın sembolünü çizer. Çocuklar çizdikleri sembolleri arkadaşlarına anlatır (MEB, 2013).

Değerlendirme:

- Çocuklar günlük yaşamda kullandıkları sembollerin olduğu kartlar ile dudak ve kulak resimlerinin olduğu kartları büyük bir kraft kâğıdına yapıştırırlar. Kâğıtta boş kalan yerlere resim yaparlar. Toplu yerlerde nasıl davranmalıyız?

KONU 3: DUYGU VE DAVRANIŞ YÖNETİMİ

1. OTURUM

Çocukların kendi duygularını tanıma, ifade etme ve davranışlarını kontrol etme ile ilgili yapılan etkinliktir.

Etkinlik: DUYGULARIM

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Müzik ve Türkçe Etkinliği

Süre: 40

Malzemeler: Duygu kartları, artık materyaller, enstrümantal müzik, çalışma sayfası

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 2. Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur. (Göstergeleri: Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler. Tahmini ile ilgili ipuçlarını açıklar. Gerçek durumu inceler. Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.)

Dil Gelişimi

Kazanım 4. Konuşurken dilbilgisi yapılarını kullanır. (Göstergeleri: Cümle kurarken isim, fiil, sıfat, bağlaç, çoğul ifadeler, zarf, zamir, edat, isim durumları ve olumsuzluk yapılarını kullanır.)

Motor Gelişim

Kazanım 4. Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar. (Göstergeleri: Nesnelere yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir. Malzemeleri keser, yapıştırır.)

Kazanım 5. Müzik ve ritim eşliğinde hareket eder. (Göstergeleri: Müzik ve ritim eşliğinde dans eder. Müzik ve ritim eşliğinde çeşitli hareketleri ardı ardına yapar.)

Etkinlik Zamanı

Mutlu, kızgın, üzgün, korkmuş ve şaşkın ifadelerinin çizili olduğu görseller çocuklara gösterilir. Çocukların bu duyguların adlarını söylemeleri istenir. Çocuklara hangi durumlarda hangi duyguların yaşandığı ile ilgili sorular sorulur. Örneğin;

- Ailem istediğim oyuncacı aldığında .....
- Arkadaşım benimle oyuncacıyı paylaşmadığında .....
- Öğretmenin sınıfa emekleyerek girdiğinde .....
- Arkadaşım bana vurduğunda .....
- En yakın arkadaşım o gün okula gelmediğinde .....
- Kedilerin uçtuğunu gördüğümde .....
- Ailemle dışarı çıktığımda onları kaybeder ve çevremde göremezsem .....

• Sonrasında sözsüz müzik eşliğinde “duyguların dansı” adlı oyun oynanır. Duygu kartları değişik şekillerde yerlere konulur. Hangilerinin ters hangilerinin düz konulduğu sorulur. Tüm kartların ters olması gerektiği hatırlatılır. Müzik açılarak çocukların sınıf içinde birbirlerine dokunmadan serbest dolaşmaları, müzik durduğunda her bir çocuğun bir duygu kartı üzerinde durması sonra kartı düz çevirip duyguya göre yüzlerine o ifadeyi vermeleri ve söylenen cümleyi tamamlamaları istenir (.....için mutluyum, ... için üzgünüm, ... için

kızgınlık,..... için şaşkınlık, ... için korkuyorum). Ancak, bu oyunu oynarken birbirlerine saygı duymaları ve birbirlerini sabırla dinlemeleri özellikle hatırlatılır. Müzik durduğunda çocukların birbirlerine bakarak arkadaşlarının yüzlerine hangi duygu ifadesini verdiklerini tahmin etmeleri sağlanır.

- Çocukların masalara geçmeleri, artık materyalleri kullanarak istedikleri duygunun ifadesini anlatan çalışmalar yapmaları ve bu yüz ifadelerine isimler vermeleri istenir. Sonrasında da çocuklara yaptıkları yüz ifadeleri ile ilgili soru sorulur.
- Duyguların yüzdeki ifadesi ile ilgili çalışma sayfası yapılır (MEB, 2017).

Değerlendirme:

Bugün hangi duyguları öğrendik?

- Sanat çalışmasında hangi duyguyu yaptın?
- Duyguların dansı oyununu oynarken ne hissettin?
- Yüzüne hangi duygu ifadesini verirken zorlandın? Neden?
- Hayatında seni en ne mutlu eder?
- Şimdiye kadar seni en çok ne şaşırtır?
- Daha önce seni en çok ne üzer?
- Hayatında seni en çok ne kızdırır?
- Hayatında seni en çok ne korkutur?

2. OTURUM

Duygu ifadeleri ile neler hissedebilecekleri ve empati becerilerinin kazandırılması etkinliğidir.

Etkinlik: FARKLI YÜZLER

Etkinlik Çeşidi: Sanat ve Oyun

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Pinpon topu, köpük bardaklar, pipetler, ipler, yapıştırıcı, müzik, keçeli kalem, şönil

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Duygu, düşünce ve hayallerini söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 3. Kendini yaratıcı yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Nesneleri alışılmadık dışında kullanır.)

Kazanım 4. Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar. (Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Başkalarının duygularının nedenlerini söyler. Başkalarının duygularının sonuçlarını söyler.)

Motor Gelişim

Kazanım 4. Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar. (Göstergeleri: Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir. Malzemeleri keser, yapıştırır.)

Etkinlik Zamanı

Çeşitli duygularda yüz ifadelerinin çizildiği çocuk sayısı kadar pinpon topu sınıfta çeşitli yerlere saklanır.

- Müzik açılarak dans eşliğinde toplar aranır. Her çocuk bir top bulduğunda müzik kapatılır.
- Buldukları topların duygusunu mimikleri ile ifade etmeleri çocuklardan istenir ve çeşitli sorular sorulur.
  - Senin topun hangi duyguyu taşıyor ?
  - Top neden..... (mutlu, üzgün, kızgın, şaşkın) olabilir?
  - Aynı durumda sen olsaydın ne hissederdin?
- Tüm çocukların cevapları alındıktan sonra masalara geçilir.
- Masalara koyulan köpük bardaklar, ipler, pipetler, şönil, keçeli kalem ile toplarını kullanarak bir insan figürü oluşturmaları istenir.
- Tamamlanan çalışmalar ailelerine sunmaları için evlere gönderilir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Sınıfta neler bulduk?
- Bulduğumuz topların üzerinde ne vardı?
- Sizin topunuzdaki ifade hangisiydi?
- Toplarla ne yaptık?
- Topunuzdaki yüz ifadesi size ne hissettirdi?
- Pinpon topu ne için kullanılır? Biz ne için kullandık?
- Daha önce çok mutlu olduğun bir an hatırlıyor musun? Anlatır mısın?
- Daha önce çok şaşırıp bir zaman hatırlıyor musun? Anlatır mısın?

3. OTURUM

Duygu ifadeleri ile neler hissedebilecekleri ve sevdikleri-sevmedikleri durumları ifade etme ile ilgili etkinliktir.

Etkinlik: SEVİYORUM SEVMİYORUM

Etkinlik Çeşidi: Oyun

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Boya kalemleri, A4 kağıtları

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 10. Mekânda konumla ilgili yönergeleri uygular. (Göstergeleri: Mekânda konum alır.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce ve hayallerini söyler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 3. Kendini yaratıcı yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla söyler.)

Motor Gelişim

Kazanım 1. Yer Değiştirme Hareketleri Yapar. (Göstergeleri: Yönergeler doğrultusunda koşar.)

Etkinlik Zamanı

Sözsüz hareketli müzik eşliğinde bir süre serbest dans edilir.

- Müzik aralıklarla kapatılarak çocuklardan söylenen yönergeler doğrultusunda anında karar vererek hareket etmeleri istenir.
- Yönergeler arasında müzik eşliğinde bir-iki dakika serbest dans etmelerine fırsat verilir.
- Gezmeyi sevenler dolap önüne,
- Gezmeyi sevmeyenler panonun önüne,
- Yemek yemeyi sevenler masanın arkasına,
- Yemek yemeyi sevmeyenler pencerenin önüne vb. yönergelerle sınıfta uygun bir yer gösterilir.
- Yönergeler;
- Oyun oynamayı, -Hikâye dinlemeyi,
- Hayvanları, -İspanağı,
- Resim yapmayı, -Okulunu,
- Kitabın resimlerine bakmayı,
- Uykuyu sevenler ve sevmeyenler şeklinde çoğaltılarak çocukların duygularını ifade etmeleri sağlanır.
- Gruplara ayrılan çocuklara ara ara "Neden sevmiyorsun veya en çok hangi hayvanı seviyorsun?" gibi sorular yöneltilir. Tüm çocuklara söz hakkı verilmesine dikkat edilir.
- Oyun sona erdikten sonra çocuklardan sevdikleri ve sevmedikleri şeylerin resmini çizerek birbirlerine anlatmaları istenir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Bu etkinlikte neler yaptık?
- Sınıfta yapmayı en çok sevdiğin şeyler nelerdir?
- Evde yapmayı en çok sevdiğin şeyler nelerdir?
- Nelerin resmini çizdin? Neden?

4. OTURUM

Dinleme, bekleme ve duygulara göre konuşma, şarkı söyleme etkinliğidir.

Etkinlik: ŞAPKAMIN RENGİ

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Müzik

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Karton, boncuk, pul, yapıştırıcı, makas

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 2. Sesini uygun kullanır. (Göstergeleri: Konuşurken/şarkı söylerken nefesini doğru kullanır. Konuşurken/şarkı söylerken sesinin tonunu, hızını ve şiddetini ayarlar.)

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşurken jest ve mimiklerini kullanır.)

Motor Gelişim

Kazanım 4. Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar. (Göstergeleri: Malzemeleri yapıştırır. Nesnelere değişik şekillerde katlar.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklar, sınıf mevcuduna göre altı gruba ayrılır.

- Her masa kırmızı, yeşil, mavi, siyah, beyaz ve sarı olarak adlandırılır. Masalara renklerine uygun olarak karton, boncuk, pul, boya vb. malzemeler bırakılır.
  - Çocukların bu malzemelerle neler yapılabileceğine ilişkin önerileri alınır. Daha sonra “Acaba başa giyilen bir giysi yapacak olsak ne yapabilirdik?” şeklinde soru sorularak başa giyilen bir giysi yapmaları için yönlendirilir. Çocuklar şapka vb. yaptıktan sonra verilen materyallerle istedikleri gibi süsleyebilecekleri söylenir.
  - Tamamlanan şapkalar takılır. Kırmızı grubun şarkıyı kızgın, sarı grubun mutlu, siyah grubun üzgün, beyaz grubun olduğu gibi normal ses tonu ile, yeşil grubun istediği gibi, mavi grubun yavaş ve sakin olarak söyleyecekleri anlatılır.
  - Öğretmen tarafından hangi gruba işaret verilirse (parmak şıklatma, grup rengini söyleme vb.) sıranın o gruba geldiği ve diğer grupların beklemesi gerektiği anlatılır.
- Her grup şarkıyı kendilerine verilen yönergeye uygun olarak söylemeye çalışırlar.

Mini Mini Bir Kuş

Mini mini bir kuş donmuştu

Pencereme konmuştu

Aldım onu içeriye

Cik cik cik cik ötsün diye

Pır pır ederken canlandı

Ellerim bak boş kaldı

S. Egüz

- Şarkı çocukların ilgisine göre birkaç kez tekrarlanır (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Kaç renk şapka vardı?
- Hangi şapkayı takmak isterdin?
- Şarkıyı başka nasıl söylemek istersin?
- Şapka yerine başka neler yapılabilirdi?
- Mutluluk bir renk olsaydı hangi renk olurdu?
- Bir kişinin neler hissettiğini nasıl anlayabilirsin?
- Öfkeli birine nasıl davranmalısın?
- Utangaç birine nasıl davranmalısın?

5. OTURUM

Öfke duygusu ve öfke ile baş etme, sakinleşme etkinliğidir.

Etkinlik: ÖFKELİ KOYUN

Etkinlik Çeşidi: Oyun, Türkçe

Süre: 40 dak.

Malzemeler: Kızgın koyun kuklası, kavanoz, yönergelerin yazdığı küçük kağıtlar.

Kazanımlar:

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Duygu düşünce hayallerini söyler.)

Kazanım 7. Dinlediklerinin/izlediklerinin anlamını kavrar. (Göstergeleri: Sözel yönergeleri yerine getirir. Dinlediklerini/izlediklerini açıklar. Dinledikleri/izledikleri hakkında yorum yapar.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 4. Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar. (Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Başkalarının duygularının nedenlerini söyler. Başkalarının duygularının sonuçlarını söyler.)

Kazanım 5. Bir olay ya da durumla ilgili olumlu/olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir. (Göstergeleri: Olumlu/olumsuz duygularını sözel ifadeler kullanarak açıklar.)

Etkinlik Zamanı

Kızgın ifadeli bir koyun kuklasıyla sınıfa girilerek çocukların dikkati çekilir.

- Öfkeli koyunun neye öfkelenmiş olabileceği, onu nasıl sakinleştirebilecekleri hakkında sohbet edilir.
- “Öfkeli Koyun” isimli oyun oynanır.
- Çocuklar el ele tutuşarak çember olurlar. Çocuklardan biri ortaya geçerek “Öfkeli Koyun” olur.
- Çemberdeki çocuklar “Öfkeli Koyun” tekerlemesini söyleyerek ortadaki çocuğun etrafında dönerler.
- Tekerleme

Çok öfkeli bir koyun

Öfkesi de pek yoğun

Haydi söyle ne yapsın

Şimdi nasıl davransın?

- Tekerleme bittiğinde ortadaki çocuk öfkelenmişinde kendini nasıl hissettiğini, sakinleşmek için neler yaptığını söyler. Çemberden başka birini seçer ve seçilen çocuk ortaya geçer.
- Tüm çocuklar fikirlerini söyledikten sonra içerisinde öfkelenmişimizde neler yapabileceğimizi anlatan yönergelerin olduğu kavanoz, çemberin ortasına koyulur. Bu kez çocuklardan ortaya çıktıklarında kavanozdan bir kâğıt seçmeleri istenir.
- (Kavanozun içerisindeki yönergeler; 10 kere zıplarım, 2 kere el çırparım, şarkı söylerim, bağırırım, yerimde koşarım, 10 kere parmak şıktırırım, ayaklarımı yere vururum, şeklinde seçilebilir. Kişi sayısı ve yaş grubuna göre uygun şekillerde çoğaltılabilir.)

- Çocuk seçilen kâğıtta yer alan yönergeyi yerine getirir. Çemberdeki çocuklar da ona eşlik eder. Her çocuk oyuna katıldıktan sonra oyun sona erdirilir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Gazete ve dergilerden elde edilen farklı duygulara ilişkin resim ve fotoğraflar incelenebilir. Büyük boy fon kartonuna bir duygu panosu oluşturulabilir. Duyguları ifade eden resim ve fotoğraflar ilgili bölüme yapıştırılarak sınıf duvarına asılabilir.

KONU 4: PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ

1. OTURUM

Çocukların sınıfta var olan problemleri tespit etmeleri ve probleme çözüm önerileri ile ilgili etkinlik.

Etkinlik: PROBLEMLERİMİZ NELERDİR?

Etkinlik Çeşidi: Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Tahta kalem, iki tane fon karton, boya kalemleri, A4 kağıdı ve mikrofon

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir. (Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olaya yönelik sorular sorar. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmayı başlatır. Konuşmayı sürdürür. Konuşmayı sonlandırır. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbeta katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşüncelerini söyler.. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 17. Başkalarıyla sorunlarını çözer. (Göstergeleri: Başkaları ile sorunlarını onlarla konuşarak çözer. Arkadaşlarıyla sorunlarını çözemediği zamanlarda yetişkinlerden yardım ister. Gerekli zamanlarda uzlaşmacı davranır.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklar çember şeklinde oturur. Çocuklarla sınıfta yaşanan problem hakkında konuşulacağı ama bir kuralın olduğu söylenir. Kural mikrofon kime verilirse o kişinin konuşması gerektiğidir. Bu şekilde dinleme ve bekleme becerilerinin gelişmesi beklenmektedir. Sınıfta genel olarak nasıl bir sorun yaşadıkları, arkadaşları ile nasıl sorun yaşadıkları hakkında soru sorulur ve söyledikleri sorunları öğretmen 1. kartona yazar. Ardından çözümün ne olacağı çocuklara sorularak beyin fırtınası yapılır. Çözüm için söylediklerinde nasıl davranırlarsa çözülebileceği hakkında sorulur ve çözüm önerileri başlığı ile 2. kartona yazılır.

Değerlendirme:

- Çocukların yaşadıkları problemlerle ilgili istedikleri resmi yapmaları ve anlatmaları istenir.

2. OTURUM

Çocukların günlük yaşantı sırasında karşılaşılabilecekleri herhangi bir problem durumunda neler yapabilecekleri ile ilgili etkinlik.

Etkinlik: BOYASIZ FIRÇASIZ RESİMLER

Etkinlik Çeşidi: Fen, Sanat ve Türkçe

Süre: 50

Malzemeler: Kedi kuklası, fikirden çıkacak resim yapma malzemeleri

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir. Çözüm yollarından birini seçer. Seçtiği çözüm yolunun gerekçesini söyler. Seçtiği çözüm yolunu dener. Çözüme ulaşamadığı zaman yeni bir çözüm yolu seçer. Probleme yaratıcı çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinlediklerini/izlediklerini resim, gibi çeşitli yollarla sergiler.)

Motor Gelişim

Kazanım 4. Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar. (Göstergeleri: Nesnelere yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir. Değişik malzemeler kullanarak resim yapar.)

Etkinlik Zamanı

Öğretmen, bir kedi kuklasını oynatarak şarkı söyler ve çocukların dikkati çekilir.

“Az gittim uz gittim, dere tepe düz gittim

Biraz sohbet edelim, çok uzaklardan geldim..”

• “Merhaba çocuklar, benim adım Çakıl. Ben bir kediyim. Ormanda küçük bir evde yaşayan sevimli bir ailenin yanından geliyorum. Bu ailenin Ali adında küçük bir oğlu var. Ali, beni küçücük bir bebekken evine aldı büyüttü, bana çok iyi baktı. Biz çok iyi dost olduk onunla. Ben buraya onun için geldim. Ali büyüyünce ünlü bir ressam olmayı çok istiyor biliyor musunuz? Bu onun en büyük hayali. Sizce bir ressam resim yapmak için hangi malzemeleri kullanır?” denerek çocukların görüşleri alınır. “Evet, bu söyledikleriniz doğru ama Ali farklı bir ressam olmak istiyormuş, neymiş hiç boya kullanmayacaktı, hiç kâğıt kullanmayacaktı, hiç fırça kullanmayacaktı. “Olmaz” dedim ama “Olur olur, sadece biraz düşünmemiz gerek” dedi ve benden yardım istedi. Of bu çocuk beni fazla düşündürüyor. Ben de kendi halinde bir kediyim sonuçta. Nasıl olacak bilemiyorum. Yardım da etmek istiyorum çünkü o benim en iyi dostum. Bu yüzden sizin yanınıza geldim. Lütfen bana fikir verin de Ali’yi mutlu edebileyim. Ormanda neleri kullanarak resim yapabilir Ali?”

D.Özdemir

- Çocukların fikirleri alınır (Fikirlerin tamamen ormandaki malzemelerden olmasına dikkat edilmelidir. Örneğin; toprağa resim yapmak, suyla, taşla, çamurla, yapraklarla, dallarla resim yapmak, bitkilerin renklerini kullanarak resim yapmak vb.). Kuklanın fikirler için teşekkür etmesi ve ortamdaki malzemelerden ayrılması sağlanır.
- Öğretmen “Çocuklar birbirinden güzel fikirleriniz ve yardım severliğiniz için hepimizi kutluyorum. Ali bu fikirleri hemen deneyecektir eminim. Ama fikirleriniz beni öyle heyecanlandırdı ki ben de denemek istedim. Ne dersiniz hep birlikte deneyelim mi?” diyerek bahçeye çıkar. Tüm fikirler deneyerek sonuçları incelenir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

Hangi malzemelerle resim yaptın?

- Bu malzemelerle daha önce resim yapmış mıydın?
- Hangi malzemeyle resim yapmak daha kolay/ zor oldu? Niçin?
- Hangi malzeme ile resim yapmak daha eğlenceliydi?
- Ressam olmak isteyen çocuklara bir önerin var mı? Nedir?
- Başka hangi malzemelerle resim yapabiliriz?

3. OTURUM

Çocukların günlük yaşantı sırasında karşılaşılabilecekleri herhangi bir problem durumunda neler yapabilecekleri ile ilgili etkinlik.

Etkinlik: GİZEMLİ KUTU

Etkinlik Çeşidi: Oyun ve Müzik

Süre: 40

Malzemeler: İçinde ksilefon, zil, marakas, ambalaj kağıdı, anahtar vb. bulunan kutu

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir. (Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.)

Kazanım 2. Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur. (Göstergeleri: Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler. Tahmini ile ilgili ipuçlarını açıklar. Gerçek durumu inceler. Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.)

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir. Seçtiği çözüm yolunun gerekçesini söyler. Seçtiği çözüm yolunu dener.)

Dil Gelişimi

Kazanım 2. Sesini uygun kullanır. (Göstergeleri: Konuşurken/şarkı söylerken nefesini doğru kullanır. Konuşurken/şarkı söylerken sesinin tonunu, hızını ve şiddetini ayarlar.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinlediklerini/izledikleri ile ilgili soru sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.)

Etkinlik Zamanı

- İçinde ses çıkaran malzemelerin (ksilofon, zil, marakas, ambalaj kağıdı, anahtar vb.) bulunduğu kutuya dikkat çekilir.
- “Çocuklar sınıfımızda bir kutu buldum. Ancak kime ait olduğunu ve içinde ne olduğunu bilmiyorum. Bir dakika! Kutunun • İçinde ses çıkaran malzemelerin (ksilofon, zil, marakas, ambalaj kağıdı, anahtar vb.) bulunduğu kutuya dikkat çekilir.
- “Çocuklar sınıfımızda bir kutu buldum. Ancak kime ait olduğunu ve içinde ne olduğunu bilmiyorum. Bir dakika! Kutunun üzerinde bir not var” denir ve not okunur. “Kutuyu açmadan içinde ne olduğunu bilerseniz kutudakilerle bir süre oynayabilirsiniz yazıyor, içinde ne olduğunu da çok merak ediyorum. Nasıl bulacağız?” diyerek çocukların fikirlerini alınır.
- Ardından kutunun bir tarafına bir pencere açılır. Öğretmen açılan pencereden elini sokarak tek tek nesnelerin seslerini çıkarır.
- Çocuklardan bu sesleri tahmin ve taklit etmeleri istenir. Tüm sesler tahmin edildikten sonra kutu açılır. Çocukların çıkan malzemeleri bir süre incelemelerine fırsat verilir.
- Çocuklar malzemeleri incelerken öğretmen, duyulmayacak kadar kısık bir sesle şarkı söyleyerek dikkatlerini çeker. “Şarkımı beğendiniz mi?” sorusuna anlayamadık cevabını aldığı anda neden anlayamadıkları sorulur.

“Sesleri duyabilmek için kulaklarımıza ihtiyacımız var, peki duyduğumuz sesleri anlayabilmemiz için nasıl konuşmalıyız?” der ve cevapları alır.

- Gürültü duvarı oyunu oynanacağı söylenir. Çocuklar üç gruba ayrılır. İki metre aralıklarla üç grup karşılıklı durur. Baştaki grup öğretmenin sessizce söylediği kelimeyi en sondaki gruba anlatmaya çalışır. Fakat ortadaki grup gürültü yaparak diğer grubun anlamasına engel olmaya çalışır.
- Oyunda grupların sırayla anlatıcı, dinleyici ve gürültücü grup olmaları sağlanır. Oyuna çocukların ilgisine göre devam edilir.
- Oyunun ardından sesleri duymak için kulağımıza ihtiyacımız olsa da anlayabilmemiz için sessiz bir ortama ihtiyacımız olduğuna vurgu yapılır. Biri konuşurken dinlemenin önemli bir saygı olduğu, iki kişi konuşurken rahatsız edecek kadar gürültü yapılmaması gerektiği konuşulur.

Değerlendirme:

- Kutuyu görünce ne hissettin?
  - Hangi sesler seni mutlu eder?
  - Gürültü duvarı oyununda sesini duyuramadığın da ne hissettin?
  - Sesini duyuramayınca hangi yolları denedin?
  - Anlayabilmek için neler yaptın?

4. OTURUM

Çocukların günlük yaşantı sırasında karşılaşılabilecekleri herhangi bir problem durumun ile ilgili örnek olay kartlarıyla yapılabilecek etkinlik.

Etkinlik: ÖRNEK OLAY KARTLARI

Etkinlik Çeşidi: Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Örnek olay görsel kartlar, boya kalemleri, A4 kağıdı.

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir. (Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.)

Kazanım 2. Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur. (Göstergeleri: Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler. Tahmini ile ilgili ipuçlarını açıklar. Gerçek durumu inceler. Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.)

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir. Seçtiği çözüm yolunun gerekçesini söyler. Seçtiği çözüm yolunu dener.)

Dil Gelişimi

Kazanım 2. Sesini uygun kullanır. (Göstergeleri: Konuşurken/şarkı söylerken nefesini doğru kullanır. Konuşurken/şarkı söylerken sesinin tonunu, hızını ve şiddetini ayarlar.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinlediklerini/izledikleri ile ilgili soru sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.)

Etkinlik Zamanı

Görseller çocukların günlük yaşantılarından seçilerek hazırlanır. Çocuklarla sohbet edilir. Problem nedir? Hangi durumlarda problemlerle karşılaşırsınız? Problem anında neler yapmalıyız? Çözümleri nasıl buluruz? Çözümleri uygularken neler yapmalıyız? Soruları sorulur. Görseldeki örnek olaylar anlatılır. Örnek olayların canlandırması çocuklarla yapılarak o olay hakkında karşılıklı konuşulur.

Değerlendirme:

- Yaşadıkları bir problemin resmini çizmeleri ve anlatmaları istenir. Çözüm yolları üzerinden konuşulur.

5. OTURUM

Çocukların para ile ilgili farkındalık oluşturmaları ve ailelerinden sürekli bir şey istemelerinden kaynaklı yaşanan problemlere yönelik etkinlik.

Etkinlik: KUMBARA

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Oyun ve Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Hamur kutusu, etiket, renkli bantlar, boya

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir. Seçtiği çözüm yolunun gerekçesini söyler. Seçtiği çözüm yolunu dener.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Duygu düşünce ve hayallerini söyler. Duygu düşünce ve hayallerinin nedenlerini söyler.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 3. Kendini yaratıcı yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Duygu düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder. Nesnelere alışılmamış dışında kullanır. Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.)

Kazanım 10. Sorumluluklarını yerine getirir. (Göstergeleri: Sorumluluk almaya istekli olduğunu gösterir. Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklara “Çok istediğin ama yeterli paran olmadığı için alamadığın bir şey oldu mu? Peki, istediğin o şeyi almak için ne yapabilirsin?” diye sorularak para biriktirme cevabına ulaşmaları sağlanır.

• “Paramızı nasıl biriktirebiliriz? Elimize geçen bütün parayı harcarsak para biriktirebilir miyiz? O halde para biriktirmek için ne yapabiliriz? Kumbara kullanmanın faydaları nelerdir? Para biriktirmek neden önemlidir?” diye sorulur.

• “Elimize geçen paranın bir kısmını bir kumbaraya koyup güvenli bir yerde saklayabiliriz, elimize para geçtikçe kumbaraya para eklemeye devam edebiliriz. Karşımıza çok eğlenceli ve güzel şeyler çıkabilir. Ama sabredip para biriktirmeye devam edersek hedefimize daha kolay ve hızlı ulaşabiliriz.”

• “Yetişkinler de gelecekte yapmak istedikleri şeyler(yeni yerler ülkeler görmek, tatile gitmek, yabancı dil öğrenmek, enstrüman çalmak ya da bir hobilerini gerçekleştirmek için), pahalı şeyler almak (ev, araba, tekne, bisiklet, elektronik eşya vb. almak) için para biriktirirler.”

• “Sen paranı ne için biriktirmek istersin?” diye sorulur, küçük beyaz etiketlere resmini yapmaları istenir.

• Her bir çocuk için boş bir oyun hamuru kutusu alınır, çocukların yaptıkları resimler kutunun üzerine yapıştırılır. Ardından renkli bantlarla kutular süslenir. Kapakları kumbara kapağı olacak şekilde kesilir.

• Tamamlanan kumbaralara çocukların evden getirdiği bozuk paralar konur.

• “Kısıtlı imkanları olanlar veya ihtiyacı olanlar için neler yapabiliriz?” diye sorulur. Çocukların cevapları doğrultusunda sınıfta kitap yardımı, hayvanlara yem yardımı vb. yardım kumbarası veya kumbaraları oluşturulur (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Bu etkinlikte neler yaptık?
- Sen paranı ne için biriktirmek istersin?
- Kumbaramızı nasıl yaptık?
- Başka ne için para biriktirmek istersin? Bunun için nasıl bir kumbara yaparsın?
- Biriktirdiğin parayla kime yardım etmek istersin? Nasıl?

KONU 5: ÇOCUK HAKLARI

1. OTURUM

Çocuklara herkesin hakkı olduğunu ve kendilerinin de karar verirken düşüncelerini belirtebilecekleri bir etkinlik.

Etkinlik: BİZİM SEÇİMİMİZ

Etkinlik Çeşidi: Türkçe, Okuma Yazmaya Hazırlık, Matematik

Süre: 40

Malzemeler: Kitaplar, şeffaf kutu, küçük beyaz kâğıtlar, zarflar, boya kalemleri, kraft kağıdı, yapıştırıcı

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 4. Nesneleri sayar. (Göstergeleri: İleriye/geriye birer ritmik sayar. Saydığı nesnelere kaç tane olduğunu söyler.)

Kazanım 20. Nesne/sembollerle grafik hazırlar. (Göstergeleri: Nesnelere sembollerle göstererek grafik oluşturur. Grafiği oluşturan nesnelere veya sembollere sayar. Grafiği inceleyerek sonuçlarını açıklar.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının haklarını olduğunu söyler.)

Motor Gelişim

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar. (Göstergeleri: Çizgileri istenilen nitelikte çizer)

Etkinlik Zamanı

- Hediye paketi yapılmış üç kitap ile çocukların dikkati çekilir. Çocuklara “Hafta sonu sizler için üç kitap aldım. Üç kitabı da çok sevdim. Kitaplardan hangisini okuyacağıma tek başıma karar vermek istemiyorum. Sizin de fikirlerinizi söylemeye hakkınız var.” diyerek fikirleri alınır.
- Paketler açılır. Kitaplar kısa bilgilerle tanıtılır. “Hangisini okuyalım?” sorusuyla yanıtlar alınır. Çocuklardan gelen farklı görüşler üzerine bugün yalnızca birinin okunabileceği söylenir. Bu duruma nasıl çözüm bulabilecekleri sorulur. Oylama yapalım, cevabına ulaşılmasına rehberlik edilir. Öğretmen kararın adil ve demokratik olması için seçim yapacaklarını belirtir.
- Her kitap için bir renk belirlenir. Çocuklara, hangi kitabın okunmasını istiyorlarsa o renk boya kalemi ile kağıda bir kare şekli çizecekleri sonra da zarfa koyacakları söylenir.
- Önceden kapağına, zarf girecek boyutta delik açılan şeffaf kutu çocuklara gösterilir. Oyların bu seçim kutusunda biriktirileceği söylenerek bütün çocukların görebileceği bir yere yerleştirilir.
- Çocukların göremeyeceği bir alanda, oy kullanma masası oluşturulur. Masaya küçük beyaz kâğıtlar, üç renk boya kalemi ve zarflar koyulur.
- Çocuklar, sırayla seçimlerini yaparken herkesin kararında özgür olması için yalnız ve gizli oy kullandığı,

herkesin istediği kararı vermeye hakkı olduğu, buna saygı duyulması gerektiği vurgulanır.

- Oy kullanma işlemi devam ederken öğretmen, üç bölüme ayırdığı kraft kağıdını çocukların görebileceği bir alana yerleştirir ve bölümlerin üzerine kitaplar ayrı ayrı koyulur.
- Oy kullanma işlemi bittikten sonra çocuklarla birlikte zarflar açılır. Zarftan çıkan oylar temsil ettiği kitabın altına yapıştırılarak grafik oluşturulur.
- Tüm oylar yapıştırıldığında çocuklarla birlikte sayım yapılarak en çok oy alan kitap belirlenir ve okunur (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Hangi kitabı okuyacağıma size sormadan sadece ben karar verseydim ne hissederdiniz? Bu doğru olur muydu? Neden?
- Oyları gizli kullanmasaydık ne olurdu?
- İstedici kitap seçilmeyen arkadaşların ne hissetmiş olabilir?
- Oy başka hangi durumlarda kullanılır?

2. OTURUM

Çocukların haklarını savunmaları, adil olunmayan durumda nasıl ifade edecekleri hakkında bir etkinlik.

Etkinlik: BU ADİL DEĞİL

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Oyun ve Matematik

Süre: 40

Malzemeler: Lego, parmak boyası, A4 kağıdı

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 4. Nesnelere sayar. (Göstergeleri: İleriye/geriye birer ritmik sayar.)

Kazanım 6: Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre eşleştirir. (Göstergeleri: Nesne/varlıkları rengine göre ayırt eder, eşleştirir.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapabileceğini söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler.)

Motor Gelişim

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar. (Göstergeleri: Nesnelere toplar.)

Etkinlik Zamanı

- Çocuklar çember şeklinde otururlar. İçi görünmeyen torbada ne olabileceğini tek tek dokunarak yönlendirici sorularla (Sert mi, yumuşak mı? Sesli mi sessiz mi? vb.) tahmin etmeye çalışırlar.
- Çocuklardan lego yanıtı alındıktan sonra legolarla bir yarışma oyunu oynanacağı bunun içinde iki farklı gruba ayrılmak gerektiği söylenir.
- Bir gruptaki çocuk sayısının, diğer gruptan daha fazla olmasına dikkat edilir (Örneğin; sınıfta on beş çocuk varsa on ve beş şeklinde çocuklar iki gruba ayrılabilir). Öğretmen grupları özellikle farklı sayıda yaptığını, çocuklara bir şey göstermek istediğini belirtmelidir.
- Çocuklar, birlikte karar vererek gruplarına istedikleri bir renk adı koyarlar.
- Sınıftaki masalardan iki tanesine de grupların renk adı verilir.
- Gruplardan aynı sürede (on beş saniye) tüm legoların içinden grup adlarıyla aynı renkteki legoları bulup ilgili masalara koymaları istenir.
- Oyunun ardından masalardaki legolar sayılır.
- Hangi grubun lego sayısının çok ya da az olduğu ve nedenleri üzerine tartışılır. Ne olması gerektiği konuşulur.
- Bunun “adil” bir yarışma olup olmadığı sorulur. Adil bir yarışma olması için ne olması gerektiği ile ilgili çocuklardan gelen yanıtlar dinlenir.

- Oyun adil koşullarda yeniden oynanır.
- Oyunun ardından çocuklara “Legolarla bugün neler yaptık? Legolarla önceden nasıl oynuyordunuz? Legolarla başka neler yapabiliriz?” soruları yöneltilir. Legoları kullanarak bir sanat çalışması yapılacağı söylenir.
- Çocuklar masalara geçerler. Çocukların, parmak boyası ve legolarla kâğıt üzerine baskı çalışması yaparak özgün ürünler oluşturmalarına rehberlik edilir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Hangi grup daha çok lego topladı, neden?
- Adil bir yarışma olması için neler yapılabilir?
- Haksızlığa uğrayınca kendini nasıl hissettin?
- Sizce, haksızlığa uğrayan gruptaki arkadaşlarınız kendilerini nasıl hissetmiş olabilir?
- Haksızlığa uğrayan gruptaki arkadaşlar için neler yapılabilir?
- Legoları oyun dışında farklı nasıl kullanabiliriz?
- Haksızlığa uğradığını düşündüğün bir durum yaşadın mı? Bu durumda neler yaptın?

3. OTURUM

Çocuklara sadece kendi hakları olduğunu değil, diğer canlılarında ihmal edilmemesi, onların hakları olduğu ve bundan dolayı hayvanları da korumamız gerektiğini anlatan bir etkinlik.

Etkinlik: ONLARI HEP HATIRLAYALIM

Etkinlik Çeşidi: Hareket, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Hayvan görselleri, boş kaplar, 1 adet minder, sandalye

Kazanımlar:

Dil Gelişim

Kazanım 7: Dinledikleri/izlediklerinin anlamını kavrar. (Göstergeleri: Sözel yönergeleri yerine getirir.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Başkalarının hakları olduğunu söyler.)

Kazanım 10: Sorumluluklarını yerine getirir. (Göstergeleri: Sorumluluk almaya istekli olduğunu gösterir. Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir. Sorumluluklar yerine getirilmediğinde olası sonuçları söyler.)

Kazanım 15: Kendine güvenir. (Göstergeleri: Grup önünde kendini ifade eder.)

Motor Gelişim

Kazanım 1: Yer değiştirme hareketleri yapar. (Göstergeleri: Engelin üzerinden atlar. Belli bir yükseklikten atlar. Galop yaparak belirli mesafede ilerler. Çift ayak sıçrayarak belirli mesafe ilerler.)

Etkinlik Zamanı

- Sınıf ortamına eğri bir çizgi çizilir, çizginin sonuna bir minder, minderden sonra bir sandalye yerleştirilir. Sandalyeden masaya kadar düz çizgi çizilerek engelli bir oyun parkuru oluşturulur.
- Çocuklara oyunun kuralları anlatılır.
- Çocuklar sırayla eğri çizgi üzerinden çift ayak sıçrar, minderin üzerinden atlar, sandalyenin üzerine çıkıp atlar ve düz çizgi üzerinde galop yaparak (Öncesinde öğretmen çocuklara nasıl galop yapılacağını gösterir ve her çocuğun yapmasına fırsat verir) masadaki ters çevrili olan hayvan kartlarından birini alıp başlangıç noktasına dönerler.
- Kartını alan çocuk karttaki resmi arkadaşlarına göstermeden oturur. Bütün çocuklar parkuru tamamladığında çember şeklinde oturup sırasıyla ortaya geçerek kartlarındaki hayvanların hareketlerini ve seslerini taklit eder. Diğer çocuklar da bu hayvanın ne olduğunu bulmaya çalışırlar.
- Oyunun ardından çocuklara kartlardaki hangi hayvanları çevremizde sıkça gördüğümüz sorulur.
- Sokakta yaşayan hayvanların ihtiyaçları, hakları (yaşama, barınma, beslenme ve korunma gibi) ve onlara karşı sorumluluklarımız hakkında sohbet edilir. Sorumluluklarımızı yerine getirmediğimizde oluşabilecek sonuçlar hakkında beyin fırtınası yapılır.

Örneğin; evimizde beslediğimiz balığa yem vermeyi unuttuğumuzda neler olabilir? vb.

- Ardından bu hayvanların su ve yiyeceğe ihtiyaç duydukları vurgulanır. Boş kaplar çocuklara verilerek su ve artan yiyeceklerle doldurulur.
- Kaplar okulun dışında belirli köşelere yerleştirilir ve zaman zaman kontrol edilerek ilaveler yapılır.(MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Bugün neler yaptık?
- Hayvanların taklidini yaparken ne hissettin?
- Bu hayvanlarının nelere ihtiyaçı vardır?
- Hayvanların hakları nelerdir?
- Hayvanlara karşı sorumluluklarımız nelerdir?
- Sokakta yaşayan hayvanlar için su ve yemek kabı hazırlayınca kendini nasıl hissettin? Neden?

4. OTURUM

Çocukların empati becerilerinin gelişmesi adına yapılan bir etkinlik.

Etkinlik: BİR DAKİKA YERİME GEÇER MİSİN?

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Resim kâğıdı, boyama sayfaları, boya kalemleri, göz bandı

Kazanımlar:

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 4: Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar. (Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Başkalarının duygularının nedenlerini söyler.)

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Başkalarının hakları olduğunu söyler.)

Kazanım 8: Farklılıklara saygı gösterir. (Göstergeleri: Kendisinin farklı özellikleri olduğunu söyler. İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler.)

Etkinlik Zamanı

- Sınıf iki gruba ayrılır. Bir gruptan ayakkabı ve çoraplarını çıkarmaları istenir. Resim kâğıtları duvara ya da yere uygun pozisyonda yerleştirilir. Çocuklardan ayak parmak aralarına boya kalemlerini sıkıştırarak resim yapmaları istenir.
- Diğer gruptaki çocukların gözleri göz bandıyla kapatılır. Çeşitli boyama sayfaları dağıtılarak boyamaları istenir.
- Boyama etkinliğinin ardından çember şeklinde oturulur. Çocuklarla etkinlik sırasında nasıl hissettikleri, nerelerde zorlandıkları hakkında sohbet edilir.
- Feridun Oral'a ait olan " Farklı Ama Aynı" adlı hikâye okunur.

Hikâyenin ardından "Minik oğlak nasıl bir yavruydu? Çoban minik oğlak için ne yaptı? Başka neler yapabilirdi? Çevrenizde minik oğlak gibi desteğe ihtiyaç duyan biri olsa siz neler yapardınız?" vb. sorularla çocuklarla sohbet edilir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Çocuklarla birlikte Engelliler Haftasına yönelik çeşitli sloganlar bulunularak pankartlar/dövizler oluşturulabilir. Dövizler süslenerek okulun çeşitli bölümlerinde sergilenebilir.

5. OTURUM

Çocukların empati becerilerinin gelişmesi adına yapılan bir etkinlik.

Etkinlik: KENDİN İÇİN İSTEMEDİĞİNİ BAŞKASI İÇİNDE İSTEME

Etkinlik Çeşidi: Oyun, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Orman Görseli

Kazanımlar:

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 6: Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler.)

Kazanım 8: Farklılıklara saygı gösterir. (Göstergeleri: Kendisinin farklı özellikleri olduğunu söyler. İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapılabileceğini söyler.)

Kazanım 12: Değişik ortamlardaki kurallara uyar. (Göstergeleri: Değişik ortamlardaki kuralların belirlenmesinde düşüncesini söyler. Kuralların gerekli olduğunu söyler.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklara orman resmi gösterilir ve ormanda yaşayan hayvanların yardıma ihtiyaç duydukları söylenerek çocukların ilgisi hikâyeye çekilir.

• “Bir varmış, bir yokmuş. Yemyeşil bir ormanda mutlu hayvanlar yaşarmış. Her gün oyunlar oynarlar, birbirleriyle çok iyi anlaşmışlar. Ormanın en yaşlısı bilge karınca bir gün herkesi toplamış ve bir yarışma yapılacağını duyurmuş. Yarışma sonunda kazanan hayvan ormanın en hızlısı seçilecekti. Zürafa, sincap, kedi, fil ve zebra yarışmaya katılmaya karar vermiş. Başvuru yapan hayvanlar heyecanla yarışma için hazırlanıyorlarmış. Hepsi de ormanın en hızlısı olmak istiyorlarmış. Yarışma günü gelmiş çatmış. Herkes heyecanla yarışma alanında toplanmış. Yarışmaya katılmayanlar da izlemeye gelmişler. Hem yarışmayı izleyerek eğlenmek hem de arkadaşlarına destek olmak istemişler. Bilge karınca yarışacak olan zürafa, sincap, kedi, fil ve zebra yarış alanına çağırılmış. Yarışmanın ne olacağını açıklayacaktı. Büyük bir ağaç göstermiş ve ‘Herkes bu ağaca tırmanacak. Herkese eşit davranmak için aynı süre verilecek’ demiş. Kedi ve sincap çok sevinmişler. Tırmanmak onların işiymiş. Zürafa, fil ve zebra ise üzülmüşler. Çünkü onlar ağaca tırmanacak özelliklere sahip değillermiş. Bu durumu gören tavşan elini kaldırmış ve söz istemiş. Herkes birdenbire tavşana bakmış. Ne diyeceğini çok merak etmişler. Tavşan ‘Bilge karınca bu işte bir haksızlık var. Herkese aynı süreyi vermek eşitlik olabilir ama adil değil. Herkesin ortak özelliklerine göre bir yarışma düzenlemek adil davranmak olur’ demiş. Tavşanın sözleri üzerine bir sessizlik olmuş. Sessizliğin ardından bir alkış kopmuş. Çünkü tavşan söylediklerinde haklıymış. Karınca yaptığı hatayı anlamış ve yarışmanın kurallarını değiştirmeye karar vermiş. Yeni bir yarışma planlamak üzere toplantı yapılmış. Toplantıda alınan karara göre yarışma...”

- Hikâyenin sonu anlatılmaz. Çocuklarla toplantı düzenlenir ve adil kuralları olan bir yarışma fikri için beyin fırtınası yapılır.
- Üretilen oyun fikirlerinden sınıfta uygulanabilir olanlar çocuklarla oynanır.
- Oyunun ardından hikâye hatırlatılarak adil olmanın neden önemli olduğu, haklarımız ve kurallar hakkında sohbet edilir (MEB, 2017).

Değerlendirme:

- Hikâyemizde hangi hayvanlar vardı?
- Hayvanlardan hangileri hızlı hangileri yavaş hareket eder?
- Yarışmaya katılmak istemeyen hayvanlar hangileriydi?
- Yarışmaya katılmak istemeyen hayvanlar ne düşünmüşlerdi?
- Haksızlık yapıldığını ilk kim fark etmiş?
- Toplantı yaparak hangi oyun kuralları hakkında konuştuk?
- Seçtiğimiz oyunlar nelerdi?
- Sınıfta size haksızlık yapıldığında ne yaparsınız?
- Haklarımızı nasıl savunmalıyız?
- Adil olmak adaletli olmak haklarımızı korur mu? Neden?

KONU 6: AKRAN ZORBALIĞI

1. OTURUM

Çocuklara başkasının kalbinin kırıldığı zaman ne olduğu, kalp kırmadan başkasını üzmeden önce neler yapılabileceği, kalp kırdıktan sonra nasıl telafi edilebileceği etkinliktir.

Etkinlik: ÖZÜR DİLERİM

Etkinlik Çeşidi: Sanat, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Kırmızı kalp kalıbı, A4 Kağıdı, makas, yapıştırıcı, boya kalemi

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbeta katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir. Dinlediklerini/izlediklerini resim, gibi çeşitli yollarla sergiler.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklarla çember şeklinde oturulur. Öğretmen eline aldığı kalp kalıbı çocuklara gösterir ve sohbet ederler. Kalp nasıl kırılır hangi davranışlar ve sözler kırar şeklinde sohbet edilir. Çocuklardan kalp kırıcı söz söylemeleri istenir. Her kötü sözde kalp yırtılır. Daha sonra hatalarını telafi etmeleri için güzel söz söylemelerini ister. Her güzel söz de kalp yapıştırılır ve incelenir. İlk baştaki gibi olmadığı çocuklara söylenir. Başkasını kırmadan önce nelere dikkat etmeliyiz?

Değerlendirme:

- Çocuklar masaya geçer ve kalp kalıpları, materyaller verilir. Kalbi keserek kağıda yapıştırırlar ve en çok kalplerinin kırıldığı anın resmini yapmalar ve anlatmaları istenir.

2. OTURUM

Çocuklara buldukları ortamda yalnız kalan arkadaşlarına destek olmaları, korumaları ve yardımcı olmaları ile ilgili etkinlik.

Etkinlik: YALNIZ DEĞİLSİN

Etkinlik Çeşidi: Drama, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Vanessa'nın Yanındayım hikaye kitabı

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbet katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklarla çember şeklinde oturulur. Yalnız kaldıkları, kimsenin oynamadığı durumları olup olmadığı hakkında çocuklarla sohbet edilir. Ardından "Vanessa'nın Yanındayım" adlı sessiz kitap çocuklarla önce incelenir. Resimlerin neler anlattığı hakkında sohbet edilir. Öğretmen de resimlerle çocuklara anlatır ve bu durumda olan arkadaşımıza nasıl davranmalıyız? Vb. soru-cevaplarla olumlu davranışlar, iletişim hakkında konuşulur.

Değerlendirme:

- Yalnız kaldığınız zaman neler hissediyorsunuz?
- Arkadaşınız sizi yalnız bıraktığı zaman ne hissediyorsunuz?
- Arkadaşınıza yanlış davrandığınızda ne yapmanız gerekir?

3. OTURUM

Bu oturumun amacı, çocuklarda akran zorbalığı konusunda farkındalık yaratmaktır. Zorbalığın ne olduğunu, zorbalık yapan, zorbalığa maruz kalan ve izleyicinin çocukların özelliklerini öğrenmeleri hedeflenmektedir.

Etkinlik: SİNCAP SİNİ İLE SİNCAP MİNİ

Etkinlik Çeşidi: Drama, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Hayvan Kuklaları

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbeta katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.)

Etkinlik Zamanı

Çocuklara bugün ne hakkında konuşacaklarını tahmin etmeleri istenir. Çocukların tahminleri alındıktan sonra “Bugün arkadaşlık ile ilgili etkinlik yapacağız” denir ve aşağıdaki sorular sorulur: • Arkadaşlarınla en çok neler yapmaktan hoşlanırsın? • Bunları yaparken neler hissedersin? Çocukların yanıtları alındıktan sonra, “Arkadaşlarımızla anlaşamadığımız zamanlar da olabilir. Böyle durumlara örnek vermek isteyen var mı?” diye sorulur. Çocukların yanıtları alındıktan sonra “Arkadaşlarımız ile anlaşmazlık yaşayabiliriz. Ancak bundan farklı olarak zorbalık dediğimiz bir durum da vardır.” denilerek, “Daha önce zorbalığın ne olduğunu duydunuz mu?” sorusu çocuklara yöneltilir. Çocukların yanıtlarından sonra; “Şimdi zorbalığın ne olduğunu anlamak için size kuklalar ile bir hikâye anlatacağım” denilir ve bir yandan hikâye okunurken bir yandan da hayvan kuklaları ile canlandırma yapılır.

“Bir varmış bir yokmuş... Yeşil mi yeşil, serin mi serin büyük bir ormanda neşe içinde yaşayan hayvanlar varmış. Bunlardan Sincap Mini sessiz, arkadaşları ile iyi anlaşılan, ormanın kurallarına uyan bir sincapmış. Sincap Mini, ormanda fındıkları ile oynamayı çok severmiş. Sincap Mini'nin aynı ormanda yaşayan Sincap Sini adında bir arkadaşı varmış. Sincap Sini, orman kurallarına uymakta zorlanmış. Kendini ve arkadaşlarını tehlikeye sokabilecek bazı şeyler yapmış. Bu nedenle Mini, ondan biraz korkmuş. Sini çoğu zaman Mini'nin oyunlarına katılmasına izin vermez, izin verdiğinde de hep kendi istediği oyunları oynaması için onu zorlamış. Yine bir gün Sincap Mini fındıkları ile oynarken, yanına Sini gelmiş. Yanlarındaki kocaman ağaç dalında da arkadaşları Karga Kuki onları izliyormuş. Sincap Sini, Mini'nin fındıklarını elinden almış ve gülerek ağacın

arkasına saklanmış. Sonra da fındıkları havaya fırlatmış ve onların her biri, başka tarafa savrulmuş. Sincap Sini her zaman Mini'ye böyle davranırmış. Karga Kuki, şaşkınlıkla Sini ve Mini'yi izliyormuş. Elinden fındıkları zorla alınan Mini kendini çok kötü hissetmiş ve üzgün bir şekilde ağacın yanına oturmuş. Sini'nin neden kendisine böyle şeyler yaptığını bir türlü anlayamıyormuş ve bütün bunlar onu çok mutsuz ediyormuş. Arkadaşının kalbini ne kadar kırdığının farkında bile olmayan Sini ise, umursamaz bir şekilde ormanda dolaşmaya devam ediyormuş.”

Hikâye canlandırma bittikten sonra aşağıdaki sorular çocuklara yöneltilir: • Hikâyede Sincap Sini, Mini'ye ne yaptı? • Sini onun fındıklarını izin almadan elinden çekip aldığında Mini hangi duyguları hissetmiş olabilir? (Çocuklardan yanıt gelmezse üzüntü, korku, utanma, öfke, incinme, çaresizlik duyguları örnek verilebilir.) • Siz Mini'nin yerinde olsaydınız mesela bir arkadaşınız oyuncağını elinizden izin almadan çekip alsaydı neler hissederdiniz? (Mümkün olduğunca fazla çocuklardan yanıt alınmaya çalışılmalı.) • Sizce Sini neden böyle yapmış olabilir? (Çocuklardan yanıt gelmezse kendini güçlü hissetmek ya da eğlenmek için yanıtı verilebilir.) • Daha önce hiç buna benzer bir durumla karşılaştınız mı? Son olarak “Bir çocuğun başka bir çocuğa vurması, onu iteklemesi, çocuğun saçını çekmesi, oyuncağını elinden alması, onu oyuna almaması, ona kötü sözler söylemesi gibi durumlar zorbalıkla ilgilidir. Kaba bir davranışa zorbalık diyebilmemiz için onun bilerek, isteyerek ve tekrarlayan bir şekilde yapılmış olması ve zorbalık yapan kişinin diğerinden daha güçlü olması gerekir. Bu hikâyede de zorbalık yapan Sincap Sini ve zorbalığa maruz kalan ise Sincap Mini'ydi değil mi? Sincap Sini, Mini'den daha güçlüydü, fındıkları Mini'nin üzüleceğini bildiği hâlde zorla aldı ve bunu daha önce de yapmıştı. İşte bu nedenle Sini'nin davranışı bir zorbalıktır. Zorbalığa maruz kalan kişiler kendilerini üzgün, korkmuş, utanmış, yalnız, öfkeli ya da çaresiz hissedebilirler. Eğer siz de buna benzer bir durum yaşarsanız bu duyguları hissetmeniz normal. Önümüzdeki günlerde bu tür durumlarda kendimizi korumak için neler yapabileceğimizi de konuşacağız” denilerek katılımları için çocuklara teşekkür edilir ve oturum sonlandırılır (MEB, 2021).

Değerlendirme:

- Etkinlik ile ilgili resim yaparak duyguları anlatmaları istenir.

4. OTURUM

Çocukların zorbalık mı yoksa anlaşmazlık mı arasında bulunan farkı anlamaları üzerine hazırlanmış bir etkinlik.

Etkinlik: ZORBALIK MI ANLAŞMAZLIK MI OYUNU

Etkinlik Çeşidi: Drama, Türkçe

Süre: 40

Malzemeler: Senaryo kartları, Yeşil ve kırmızı renklere hazırlanmış postit boyutunda kâğıtlar

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbeta katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.)

Etkinlik Zamanı

Daha önceden her bir çocuk için eşit sayıda hazırlanan yeşil ve kırmızı fon kâğıdından kesilmiş kartlar çocuklara dağıtılır. • Ek'te yer alan (daha önceden çıktısı alınan) "Senaryo resimleri" sırasıyla çocuklara gösterilir.

- Senaryo 1: Efe, birçok kez onlarla oyun oynamak isteyen Buğra'yı hiçbir oyuna almıyor. Buğra oldukça güçlü olan Efe'den korktuğu için bu durumu kimseye anlatamıyor.
- Senaryo 2: Defne ve Eylül aynı oyuncakla oynamak için birbirleri ile kavga ettiler ve öğretmen oyuncakla ikisinin de bir süre oynamasına izin vermedi.
- Senaryo 3: Batuhan ne zaman Rüzgâr'ın yanından geçse, Rüzgâr onu bilerek itip yere düşürüyor.
- Senaryo 4: Buse ve Yeliz sınıf arkadaşları Eren'e sürekli "şişman, şişman" diyorlar ve Eren bu yüzden sınıfta sürekli ağlıyor.
- Senaryo 5: Asya'nın kuzeni boğuşmalı oyunları çok sevdiği için Asya'ya bu oyunları oynamak için ısrar ediyor ama Asya bu oyunlardan hoşlanmadığı için onun isteğini kabul etmiyor.
- İlk senaryoya ait görsel çocuklara gösterilir ve senaryoya ait cümle okunur. Çocuklara "Evet çocuklar bu resimde de gördüğünüz gibi Efe sınıflarına yeni gelen arkadaşı Buğra'yı hiçbir oyuna almak istemiyor ve Buğra Efe'den korktuğu için bu durumu kimseye anlatamıyor. Bu durum bir zorbalık mı anlaşmazlık mıdır?" diye sorar ve "Eğer zorbalık diyorsanız yeşil kartlarınızı, anlaşmazlık diyorsanız kırmızı kartlarınızı havaya kaldırmanızı istiyorum" der.
- Kırmızı kart kaldıran çocuk varsa onlara "Sence neden burada zorbalık yok?" diye sorulur.
- Yeşil kart kaldıran çocuklara, "Sizce bu, neden zorbalıkla ilgili? Burada zorbalık yapan kim? Zorbalığa uğrayan kim?" soruları sorulur. Doğru yanıt verdikleri için teşekkür edilir.

- İkinci senaryoya ait görsel gösterilir ve senaryoya ait cümle okunur. “Defne ve Eylül aynı oyuncakla oynamak için birbirleri ile kavga ediyorlar ve öğretmen, oyuncakla ikisinin de bir süre oynamasına izin vermiyor. Sizce bu zorbalık mı anlaşmazlık mıdır?” denir ve kartların kaldırılması istenir.
- Kırmızı kartı kaldıran çocuklara, 16 “Sizce neden zorbalık değil?” diye sorulur. Uygun yanıtlar gelmezse uygulayıcı, “Burada biri diğerinden daha güçlü değil, ikisi karşılıklı anlaşmazlık yaşıyor değil mi?” der.
- Yeşil kartı kaldıran çocuklar varsa, “Sizce neden zorbalıkla ilgili?” diye sorulur. • Üçüncü senaryoya ait görsel gösterilir ve senaryoya ait cümle okunur. “Batuhan ne zaman Rüzgâr’ın yanından geçse Rüzgâr onu bilerek itip, yere düşürüyor. Sizce bu zorbalık mı anlaşmazlık mıdır?” denir ve kartların kaldırılması istenir.
- Kırmızı kart kaldıran çocuk varsa onlara “Sence neden burada zorbalık yok?” diye sorulur. • Yeşil kart kaldıran çocuklara, “Sizce bu neden zorbalıkla ilgili? Sizce Rüzgâr ne hissetmiş olabilir? Siz Rüzgâr’ın yerinde olsaydınız neler hissederdiniz? Rüzgâr’ın yerinde olsaydınız ne yapardınız? soruları sorulur. Doğru yanıt verdikleri için teşekkür edilir.
- Son 2 senaryoda da benzer formatta devam edilerek, etkinlik bitirilir. Etkinliğin sonunda, “Gördüğümüz gibi zorbalıkla anlaşmazlık birbirinden farklı şeylerdir. Zaman zaman arkadaşlarımızla tartıştığımız, anlayamadığımız durumlar olabilir. Ama hiç kimsenin zorbalık yapmaya hakkı yoktur. Sonraki etkinliklerimizde zorbalıkla karşılaşsak neler yapabileceğimizi ayrıntılı konuşacağız” diyerek etkinlik sonlandırılır (MEB,2021).

Değerlendirme:

- Benzer örnek olayı anlatmaları istenir.

5. OTURUM

Çocuklara akran zorbalığı ile ilgili başa çıkmak ile ilgili etkinlik.

Etkinlik: ZORBALIK ÇANTASI

Etkinlik Çeşidi: Drama, Türkçe

Süre: 30

Malzemeler: Çocuklerin önceden hazırladıkları kâğıttan çantalar, Zorbalıkla başa çıkma resim kartları, Rol oyunu için senaryo kâğıtları

Kazanımlar:

Bilişsel Gelişim

Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir.)

Dil Gelişimi

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbeta katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.)

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. (Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.)

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Kazanım 5. Bir olay ya da durumla ilgili olumlu/olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir. (Göstergeleri: Olumlu/olumsuz duygularını sözel ifadeler kullanarak açıklar. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir.)

Kazanım 6. Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapabileceğini söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler.)

Etkinlik Zamanı

Bu oturuma başlamadan önce çocuklara önceden yaptıkları kâğıt çantalar ve Ek-13'te yer alan başa çıkma resim kartları dağıtılır. Kartlar dağıtılırken konu hakkında çocuklara, "Hadi bakalım çocuklar, şimdi sizden dağıttığım resim kartlarını incelemenizi istiyorum. Bu kartlarda neler görüyorsunuz?" diye sorulur.

Resim kartları tek tek incelenerek her bir başa çıkma resim kartı çocuklara hatırlatılır.

• Ek-9'da yer alan A4 boyutunda çıktısı alınmış "Güvendiğin birine anlat temalı" ilk resim kartı gösterilir. Çocuklara "Bu resim kartı neyi anlatıyor olabilir?" diye sorulur. Çocuklardan uygun yanıt gelmezse "Biri size zorbalık yaparsa bunu mutlaka güvendiğiniz birine anlatmalıydınız değil mi?" denir.

• Ek-10'da yer alan A4 boyutunda çıktısı alınmış "Dik dur ve cesur ol" temalı ikinci resim kartı gösterilir. Çocuklara "Bu resim kartı neyi anlatıyor olabilir?" diye sorulur. Çocuklardan uygun yanıt gelmezse "Biri size zorbalık yaparsa cesur davranıp yüksek sesle 'Hayır, yapma; bu yaptığın doğru değil; bu yaptığını öğretmenime/anneme söyleyeceğim!' diyebilirdiniz değil mi?" denir.

• Ek-11'de yer alan A4 boyutunda çıktısı alınmış "Umursamadan yoluna devam et" temalı üçüncü resim kartı gösterilir. Çocuklara "Bu resim kartı neyi anlatıyor olabilir?" diye sorulur. Çocuklardan uygun yanıt

gelmezse “Biri size zorbalık yaparsa onu umursamadan yolunuza devam edebilirdiniz yani o yokmuş gibi davranabilirdiniz değil mi?” denilir.

- Ek-12’de yer alan A4 boyutunda çıktısı alınmış “Arkadaş edinerek yalnız olmadığını göster” temalı dördüncü resim kartı gösterilir. Çocuklara “Bu resim kartı neyi anlatıyor olabilir?” diye sorulur. Çocuklardan uygun yanıt gelmezse “Biri size zorbalık yaparsa kendinizi yalnız hissetmemek için arkadaş edinmeyi deneyebilirdiniz değil mi?” denilir.

Çocukların resim kartlarını istedikleri renklere boyayabilecekleri söylenerek onlara boyama yapmaları için zaman verilir. • Çocuklar boyamaları bitirdikten sonra onlardan resim kartlarını çantalarına koymaları istenir ve rol oyununa geçilir.

Senaryo 1: Yemekhanede yemek yiyorsun. O gün en sevdiğin kurabiye var. Bir an önce yemeğini bitirip kurabiyeni yemek istiyorsun ama arkadaşın daha önce de yaptığı gibi yine senin kurabiyeni aldı ve istemene rağmen sana geri vermiyor.

Senaryo 2: Mahallenin oyun parkında arkadaşlarıyla oyun oynamak istiyorsun. Ama yaşı senden büyük bir arkadaşın, her zaman yaptığı gibi seni oyuna almak istemiyor.

Senaryo 3: Arkadaşlarından biri, oyun saatinde sürekli olarak senin oynadığın oyuncağı elinden zorla çekerek alıyor.

Senaryo 4: Ne zaman canın yansa ve ağlasan senden üç yaş büyük kuzenin seninle “bebek, bebek” diyerek dalga geçiyor.

Senaryo 5: Arkadaşlarından biri, okul bahçesine çıkmak için sıraya girdiğinizde sürekli seni iterek sıranın önüne geçiyor.

- Ek-14’te yer alan senaryo cümleleri bir kutunun içine konulur ve çocukların sırayla kutudan bir kâğıt seçmeleri istenir. Aynı numaralı senaryo kâğıtlarını seçen çocuklar eşleştirilir. Orada yazan senaryoyu canlandırmaları istenir. Zorbalığa maruz kalan rolündeki çocuğun, çantasında yer alan başa çıkma kartlarından destek alarak zorbalık yapan rolündeki arkadaşına tepki vermesine yardımcı olunur. Sonra çocuklar arasındaki roller değiştirilerek yeniden canlandırma yapılır. Her bir canlandırmadan sonra rol oyununu gerçekleştiren çocuklar alkışlanır.

- Son olarak “Zorbalığa maruz kalan rolündeki çocuklara zorbalığa karşı koyarken neler hissettiniz?” diye sorulur. Söz isteyen birkaç çocukların yanıtları alınır, tüm çocuklara katılımları için teşekkür edilerek oturum sonlandırılır.

Değerlendirme:

- Daha önce böyle bir olayla karşılaştınız mı?
- Sınıfımızda böyle olaylar yaşanıyor mu?
- Bu şekilde olaylarla karşılaşırsanız neler yapmanız gerekiyor?
- Arkadaşınız bu şekilde olayla karşılaştığı zaman ne yapmanız gerekiyor?

PROJE ÇALIŞTAYI KATILIMCI İMZA SİRKÜSÜ

SIRA NO	KATILIMCI	BRANŞI	KURUMU/OKULU	İMZA
1	Doç. Dr. Emine YILMAZ BOLAT	Akademisyen	Mersin Üniversitesi	
2	Murat YIRIK	Okul Öncesi	Akdeniz/ Şehit Fırat Palamut Anaokulu	
3	Fatma YILDIZ	Okul Öncesi	Akdeniz/ Hacivat Karagöz Anaokulu	
4	Ayşe Hümeysra FIRAT	Okul Öncesi	Akdeniz/ Hacivat Karagöz Anaokulu	
5	Yasemin ERDOĞAN	Okul Öncesi	Mezitli/ Mezitli Anaokulu	
6	Sevcan DEMİR KOROĞLU	Okul Öncesi	Mezitli/ Mezitli Anaokulu	
7	Osman CEYHAN	Okul Öncesi	Toroslar/ Kardelen Anaokulu	
8	Sinan KOÇ	PDR	Toroslar/ Nihal Erdem Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	
9	Sevgi DURMUŞOĞLU	Okul Öncesi	Mezitli/ Ülker Özkan Anaokulu	
10	Suzan ÖZMEN	Okul Öncesi	Yenişehir/ Zübeyde Anaokulu	
11	Hayriye KAPLAN	PDR	Yenişehir/ Zübeyde Anaokulu	
12*	Nursel ATA	Okul Öncesi	Yenişehir/ Cumhuriyet Anaokulu	
13	Hatice YURT	Okul Öncesi	Yenişehir/ Cumhuriyet Anaokulu	
14	Pelin Pınar ÖZ	PDR	Yenişehir/ Cumhuriyet Anaokulu	
15	Esin DÖNMEZLER	Okul Öncesi	Yenişehir/ Cumhuriyet Anaokulu	
16	Ayça GÜLTEKİN YILMAZ	Okul Öncesi	Yenişehir/ Cumhuriyet Anaokulu	
17	Goncagül OCAK	Okul Öncesi	Yenişehir/ Cumhuriyet Anaokulu	